

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Θέμα: « Ελεγκτικό έργο και οικονομική κρίση »

ΤΟΥ

Θεόδωρου Αλμπάνη

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Παναγιώτης Ταχυνάκης

**Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος
στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική
με κατεύθυνση Λογιστική**

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011

Ευχαριστίες

Το παρόν εγχείρημα αποτελεί τη διπλωματική μου εργασία που κατατίθεται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος στη Λογιστική & Χρηματοοικονομική του τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Η συγκεκριμένη εργασία ασχολείται με την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων και με τη «συμβολή» αυτής στην παρούσα παγκόσμια οικονομική κρίση.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές, που συμμετείχαν στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα, για τις πολύτιμες γνώσεις που μας μετέδωσαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών. Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Παναγιώτη Ταχυνάκη, ο οποίος ως επιβλέπων καθηγητής, μου προσέφερε πολύτιμη βοήθεια για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου, καθώς και τη γραμματεία του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου για την στήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Αλμπάνης Θεόδωρος
Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2011

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι αρχικά να τονισθεί ο εξέχων ρόλος του εξωτερικού ελέγχου στις οικονομικές καταστάσεις των εισηγμένων εταιρειών καθώς και η ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή σε περιπτώσεις απάτης, είτε αυτή προέρχεται από δόλο του ελεγκτή ή της ελεγκτικής εταιρείας είτε από αμέλεια αυτού/αυτής αντίστοιχα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των καθηκόντων του/της. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά σε ελεγκτικά σκάνδαλα τα οποία συγκλόνισαν την υφήλιο την τελευταία δεκαετία και επηρέασαν εν πολλοίς την παγκόσμια οικονομία οδηγώντας αυτή αρχικά σε ύφεση, και εν συνεχεία στην οικονομική κρίση που το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα αντιμετωπίζει σήμερα. Τέλος γίνεται μια προσπάθεια να αναλυθούν, για την τριετία 2007 - 2010 οι εκθέσεις ελέγχου των εισηγμένων εταιρειών, οι οποίες βρίσκονται στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και σε «αναστολή» στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, ώστε να προκύψουν κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις σημειώσεις των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών για τις εταιρείες που βρίσκονται στις ανωτέρω κατηγορίες.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη: στο πρώτο μέρος γίνεται η επισκόπηση της απαραίτητης βιβλιογραφίας και στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η έρευνα που διενεργήθηκε. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια.

Στο 1^ο κεφάλαιο γίνεται μια εισαγωγή στο ελεγκτικό έργο και παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη της οργάνωσης και λειτουργίας του ελεγκτικού επαγγέλματος καθώς και ορισμένα στοιχεία για τις ελεγκτικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Επίσης γίνεται αναφορά στις συνέπειες που είχαν τα κατά καιρούς ελεγκτικά σκάνδαλα, όσον αφορά τα μέτρα που ελήφθησαν από τις αρμόδιες αρχές για την αποφυγή παρόμοιων ζητημάτων στο μέλλον.

Στο 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η νομική ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή τόσο απέναντι στη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρείας όσο και έναντι τρίτων, καθώς και ορισμένες περιπτώσεις δικαστικών υποθέσεων που απασχόλησαν το εγχώριο ελεγκτικό σύστημα.

Στο 3^ο κεφάλαιο, τέλος, γίνεται μια παρουσίαση των μεγαλύτερων παγκόσμιων ελεγκτικών σκανδάλων και οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις αυτών.

Στο δεύτερο μέρος το οποίο αποτελείται από τρία κεφάλαια παρουσιάζεται η έρευνα που διενεργήσαμε.

Πιο συγκεκριμένα, στο 4^ο κεφάλαιο αναλύονται τόσο η μεθοδολογία που ακολουθήσαμε κατά τη διενέργεια της έρευνας, όσο και κάποιοι βασικοί ορισμοί όσον αφορά τις μεταβλητές και τα δεδομένα αυτής.

Στο 5^ο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η έρευνα και τα αποτελέσματα αυτής αναλυτικά. Τέλος, στο 6^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα τελικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα καθώς και διάφορες προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Εισαγωγή στην ελεγκτική	
1.1 Γενικά	8
1.2 Αντικείμενο ελέγχου	9
1.3 Υποκείμενο του ελέγχου	9
1.3.1 Εσωτερικός ελεγκτής.....	10
1.3.2 Εξωτερικός ελεγκτής	10
1.4 Λογιστικές πληροφορίες.....	11
1.5 Ορισμός και διαίρεση της ελεγκτικής.....	13
1.6 Ιστορική επισκόπηση	14
1.7 Μεγάλες πολυεθνικές ελεγκτικές εταιρείες και λογιστική απάτη	16
1.8 Επιτροπές ελέγχου και λογιστική απάτη	19
1.9 Μέτρα από την AICPA για την υφιστάμενη οικονομική κρίση	20
1.10 Νόμος Sarbanes – Oxley.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Τα όρια ευθύνης του ορκωτού ελεγκτή/λογιστή	
2.1 Η ηθική ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή	23
2.2 Η νομική ευθύνη	25
2.3 Γενική αστική ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών	26
2.4 Ευθύνη προς την ελεγχόμενη μονάδα. Αιτίες και κριτήρια επίρριψης ευθύνης	27
2.5 Ευθύνη προς τρίτους.....	30
2.6 Δικαστικές περιπτώσεις Ορκωτών Ελεγκτών.....	32
2.7 Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (Ε.Λ.Τ.Ε.)	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Παγκόσμια ελεγκτικά σκάνδαλα	
3.1 Σκάνδαλο Enron.....	37
3.1.1 Εισαγωγή	37
3.1.2 Ιστορικό πλαίσιο	37

3.1.3	Το χρονικό της πτώσης	39
3.1.4	Το ξετύλιγμα της υπόθεσης	40
3.1.5	Αναζήτηση βοήθειας.....	42
3.1.6	Λογιστικά θέματα	45
3.1.7	Αντίκτυπος από την πτώση της Enron.....	46
3.2	Σκάνδαλο Parmalat	48
3.2.1	Εισαγωγή	48
3.2.2	Πλαστές εγγυήσεις.....	49
3.2.3	Οι συνένοχοι	50
3.3	Σκάνδαλο World.com	50
3.3.1	Εισαγωγή	50
3.3.2	Το ξετύλιγμα της υπόθεσης	51
3.4	Σκάνδαλο Ahold	52
3.5	Σκάνδαλο Lehman Brothers	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας

4.1	Σκοπός της έρευνας	55
4.2	Δείγμα	55
4.3	Ανάλυση μεθοδολογίας	56
4.4	Κατηγορίες εκθέσεων ελέγχου	57
4.5	Περιγραφή κατηγοριών.....	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Παρουσίαση αποτελεσμάτων εμπειρικής έρευνας

5.1	Εισαγωγή	61
5.2	Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων	62
5.2.1	Έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη.....	63
5.2.2	Διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου.....	63
5.2.2.1	Διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου-Θέματα που δεν επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (Θέματα έμφασης).....	64
5.2.2.2	Συνοπτική παρουσίαση αποτελεσμάτων για τις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου με θέματα έμφασης	66

5.2.2.3 Διαφοροποιημένη έκθεση ελέγχου-Σύμφωνη γνώμη με εξαίρεση ή εξαιρέσεις	67
5.2.2.4 Συνοπτική παρουσίαση αποτελεσμάτων για τις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου με θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαιρέσεις)	69
5.2.3 Έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη	70
5.2.4 Έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης	70
5.3 Συνοπτικά αποτελέσματα της έρευνάς μας και σύγκριση των αποτελεσμάτων μας με άλλες έρευνες	71
5.3.1 Συνοπτικά αποτελέσματα έρευνας	71
5.3.2 Σύγκριση των αποτελεσμάτων μας με άλλες έρευνες	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : Τελικά συμπεράσματα - Επίλογος	
6.1 Επίλογος	75

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Οι τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές ελεγκτικές εταιρείες για το 2011 (Big Four Audit firms)	16
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Αριθμός εκθέσεων ελέγχου ανά κατηγορία	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Συνοπτικός πίνακας με τις σημειώσεις των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου με θέματα έμφασης	66
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: : Συνοπτικός πίνακας με τις σημειώσεις των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου με θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαιρέσεις)	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Συνοπτικός πίνακας με τα τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης και τα ποσοστά (%) εμφάνισης των διαφόρων τύπων εκθέσεων	71

ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Οι 43 εταιρείες που αποτελούν το δείγμα της έρευνας
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Συνοπτικός πίνακας με τα τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης και τα ποσοστά (%) εμφάνισης των διαφόρων τύπων εκθέσεων
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Ελεγκτικές εταιρείες και τύπος πιστοποιητικού ελέγχου ανά έτος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Οι 43 εταιρείες που αποτελούν το δείγμα της έρευνας.

ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΤΟΥ Χ.Α.Α. ΣΕ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ & ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΣΤΙΣ 9/9/2011 (ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ)				
A/A	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΝΟΜΑ ΜΕΤΟΧΗΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ
1.	ΑΕΓΕΚ Α.Ε.	ΑΕΓΕΚ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
2.	ΑΛΦΑ ΓΚΡΙΣΙΝ Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΓΚΡΙΣΙΝ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Η/Υ
3.	ΑΤΤΙ – ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	ΑΤΤΙ – ΚΑΤ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
4.	ΒΑΡΑΓΚΗΣ Α.Β.Ε.Π.Ε.	ΒΑΡΑΓΚΗΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΠΙΠΛΑ
5.	ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ Α.Ε.	ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ (ΚΑ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ & ΑΞΕΣΟΥΑΡ
6.	Δ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΟΛ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΚΔΟΣΕΙΣ
7.	ΔΟΥΡΟΣ Α.Ε.	ΔΟΥΡΟΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ & ΑΞΕΣΟΥΑΡ
8.	ΕΔΡΑΣΗ-Χ. ΨΑΛΛΙΔΑΣ Α.Τ.Ε.	ΕΔΡΑΣΗ- ΨΑΛΛΙΔΑΣ Χ. (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
9.	ΕΙΚΟΝΑ – ΗΧΟΣ Α.Ε.Ε.	ΕΙΚΟΝΑ – ΗΧΟΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ
10.	ΕΛΒΙΕΜΕΚ Α.Ε.	ΕΛΒΙΕΜΕΚ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
11.	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘ/ΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘ/ΓΕΙΕΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΓΕΩΡΓΙΑ & ΑΛΙΕΙΑ
12.	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.Ε.	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΟΙΚΙΑΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ
13.	ΙΠΠΟΤΟΥΡ Α.Ε.	ΙΠΠΟΤΟΥΡ (ΚΑ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΓΕΩΡΓΙΑ & ΑΛΙΕΙΑ
14.	ΚΟΥΜΠΙΑΣ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	ΚΟΥΜΠΙΑΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΧΡΗΜ/ΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
15.	ΜΑΪΛΛΗΣ Μ.Ι. Α.Ε.Β.Ε.	ΜΑΪΛΛΗΣ Μ.Ι. (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ

16.	ΜΑΡΑΚ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	ΜΑΡΑΚ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
17.	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΜΗΧΑΝΙΚΗ (ΚΟ) ΜΗΧΑΝΙΚΗ (ΠΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
18.	ΝΕΛ Α.Ε.	ΝΕΛ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΤΑΞΙΔΙΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
19.	ΝΕΩΡΙΟΝ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	ΝΕΩΡΙΟΝ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΟΧΗΜΑΤΑ & ΦΟΡΤΗΓΑ
20.	ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΙΔΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
21.	ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.	ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΚΔΟΣΕΙΣ
22.	ΣΑΝΥΟ ΕΛΛΑΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ Α.Ε.Β.Ε.	ΣΑΝΥΟ ΕΛΛΑΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΔΙΑΡΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ
23.	ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Χ.Κ. ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.	ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Χ.Κ. (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΚΔΟΣΕΙΣ
24.	ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.	ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΚΔΟΣΕΙΣ
25.	ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ Α.Ε.	ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ & ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ
26.	ALTEC ΣΥΜΜΕΟΧΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	ALTEC (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Η/Υ
27.	COMPUCON Α.Β.Ε.Ε.	COMPUCON (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ
28.	FASHION BOX ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	FASHION BOX (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ & ΑΞΕΣΟΥΑΡ
29.	HELLAS ONLINE Α.Ε.	HELLAS ONLINE (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ
30.	NUTRIART Α.Β.Ε.Ε.	NUTRIART (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΤΡΟΦΙΜΑ
31.	OLYMPIC CATERING Α.Ε.	OLYMPIC CATERING (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΣΤΙΑΣΗ
32.	RIDENCO ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ Α.Ε.Ε.	RIDENCO (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ
33.	SATO Α.Ε.	SATO (ΚΟ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΕΠΙΠΛΑ
34.	ΥΑΛCO - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α.Ε.	ΥΑΛCO – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (ΚΑ)	ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ	ΔΙΑΡΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ
35.	ΑΤΕΡΜΩΝ Α.Δ.Ε.Κ.Ε.	ΑΤΕΡΜΩΝ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
36.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΤΡΑΠΕΖΕΣ

37.	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ (ΚΟ) ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ (ΠΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΔΙΑΡΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ
38.	ΚΑΡΔΑΣΙΛΑΡΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΚΑΡΔΑΣΙΛΑΡΗΣ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΤΡΟΦΙΜΑ
39.	ΚΛΩΝΑΤΕΞ Α.Ε.	ΚΛΩΝΑΤΕΞ (ΚΟ) ΚΛΩΝΑΤΕΞ (ΠΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ & ΑΞΕΣΟΥΑΡ
40.	ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ Α.Ε.	ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΧΗΜΙΚΑ
41.	ΣΑΟΣ ΦΕΡΡΥΣ Α.Ν.Ε.	ΣΑΟΣ ΦΕΡΡΥΣ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
42.	ΤΕΞΑΠΡΕΤ Α.Ε.	ΤΕΞΑΠΡΕΤ (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ & ΑΞΕΣΟΥΑΡ
43.	MICROLAND COMPUTERS Α.Ε.Β.Ε.	MICROLAND COMPUTERS (ΚΟ)	ΑΝΑΣΤΟΛΗ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Πίνακας 2: Συνοπτικός πίνακας με τα τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης και τα ποσοστά (%) εμφάνισης των διαφόρων τύπων εκθέσεων

Α/Α	ΤΥΠΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
1.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	-	57	44,2 %	-
2.1.1	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ	12	9,3 %	17,1 %
2.1.2	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	43	33,3 %	61,4 %
2.1.3	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ (ανέλεγκτες φορολογικές χρήσεις)	6	4,6 %	8,6 %

2.1.4	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΆΛΛΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	8	6,2 %	11,4 %
2.1.5	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΟΧΙΚΟΥ & ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ – ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 47 & 48 ΤΟΥ Κ.Ν. 2190/1920	22	17 %	31,4 %
2.2.1	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	5	3,9 %	7,1 %
2.2.2	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΛΑΘΟΣ	7	5,4 %	10 %
2.2.3	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ	0	0 %	0 %
2.2.4	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΆΛΛΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ	6	4,6 %	8,6 %
3.	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΓΝΩΜΗ		1	0,75 %	–
4.	ΑΡΝΗΣΗ ΓΝΩΜΗΣ		1	0,75 %	–

Πίνακας 3: Ελεγκτικές εταιρείες και τύπος πιστοποιητικού ανά έτος

Α/Α	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	2008		2009		2010	
		ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
1.	ΑΕΓΕΚ Α.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
2.	ΑΛΦΑ ΓΚΡΙΣΙΝ Α.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
3.	ΑΤΤΙ – ΚΑΤ Α.Τ.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
4.	ΒΑΡΑΓΚΗΣ Α.Β.Ε.Π.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
5.	ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
6.	Δ.Ο.Λ. Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
7.	ΔΟΥΡΟΣ Α.Ε.	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
8.	ΕΔΡΑΣΗ-Χ. ΨΑΛΛΙΔΑΣ Α.Τ.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
9.	ΕΙΚΟΝΑ – ΗΧΟΣ Α.Ε.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
10.	ΕΛΒΙΕΜΕΚ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
11.	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘ/ΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	Ωρίων Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
12.	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.Ε.	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
13.	ΙΠΠΟΤΟΥΡ Α.Ε.	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
14.	ΚΟΥΜΠΙΑΣ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Grant Thornton Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
15.	ΜΑΪΛΛΗΣ Μ.Ι. Α.Ε.Β.Ε.	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
16.	ΜΑΡΑΚ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	Baker Tilly Hellas	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Baker Tilly Hellas	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Baker Tilly Hellas	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
17.	ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ

					ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ		ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
18.	ΝΕΛ Α.Ε.	Nexia Eurostatus Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
19.	ΝΕΩΡΙΟΝ Α.Ε. ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	Κων. Σιγάλας & Σία Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Κων. Σιγάλας & Σία Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Κων. Σιγάλας & Σία Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
20.	ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
21.	ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
22.	ΣΑΝΥΟ ΕΛΛΑΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ Α.Ε.Β.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
23.	ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Χ.Κ. ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
24.	ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
25.	ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ Α.Ε.	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
26.	ALTEC ΣΥΜΜΕΟΧΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
27.	COMPUCON Α.Β.Ε.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	P.K.F. Ευρωελεγκτική Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
28.	FASHION BOX ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
29.	HELLAS ONLINE Α.Ε.	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
30.	NUTRIART Α.Β.Ε.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
31.	OLYMPIC CATERING Α.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
32.	RIDENCO ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ Α.Ε.Ε.	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Grant Thornton Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
33.	SATO Α.Ε.	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	PriceWater HouseCoopers	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
34.	YALCO - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α.Ε.	Deloitte, Χατζηπαύλου, Σοφριανός & Καμπάνης Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Deloitte, Χατζηπαύλου, Σοφριανός & Καμπάνης Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Deloitte, Χατζηπαύλου, Σοφριανός & Καμπάνης Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ
35.	ΑΤΕΡΜΩΝ Α.Δ.Ε.Κ.Ε.	FRS Global Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	FRS Global Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	FRS Global Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΓΝΩΜΗ
36.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	PriceWater HouseCoopers	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ

37.	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ Α.Ε.Β.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ
38.	ΚΑΡΔΑΣΙΛΑΡΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΑΡΝΗΣΗ ΓΝΩΜΗΣ
39.	ΚΛΩΝΑΤΕΞ Α.Ε.	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
40.	ΠΙΤΖΕΤΑΚΙΣ Α.Ε.	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Μούρ Στήβενς Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
41.	ΣΑΟΣ ΦΕΡΡΥΣ Α.Ν.Ε.	FRS Global Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	RSM Στυλιανού Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	Σ.Ο.Λ. Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ
42.	ΤΕΞΑΙΠΡΕΤ Α.Ε.	Baker Tilly Hellas	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Baker Tilly Hellas	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	Baker Tilly Hellas	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ
43.	MICROLAND COMPUTERS Α.Ε.Β.Ε.	BDO Πρότυπος Ελληνική Ελεγκτική	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	BDO Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη βιβλιογραφία

- Griffiths I., (1986), ‘ Creative Accounting’, London: Sidgwick & Jackson
- Berry L. et al., (1994), ‘Improving Service Quality in America; Lessons learned’, Academy of Management Executive, Vol.8
- AICPA (1997,2002), Statement on Auditing Standards (SAS) No 99: ‘Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit’
- «Ελεγκτική», Walter B. Meighs - E. John Larsen – Robert F. Meighs, Μετάφραση Θ. Διαμαντόπουλος – Ι. Ταλαρούγκας, «Ελεγκτική»
- Francis, J. R. 2004. “What do we know about audit quality?” The British Accounting Review 36: p.345-368
- Lennox Cl., Pittman J.(2008), “Big Five Audits and Accounting Fraud”, Working paper series
- Abbot J. Lawrence, Young Park and Susan Parker (2000), “The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud”, Managerial Finance, Vol. 26, No.11
- AICPA, “Financial Reporting Alert, Strengthening Financial Management and Reporting”, May 2008
- AICPA, “The AICPA Audit Committee Toolkit – Public Companies, 2nd Edition”, May 2008
- AICPA, Current Accounting Issues and Risks: An alert for Audit Committees, Oct.2008
- AICPA (1984,2002), ‘Audit risk and materiality in conducting an audit’
- AICPA (1997,2002), Statement on Auditing Standards (SAS) No 82: ‘Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit’
- Gerth, Jeff, Marko, and Richard A. Oppel Jr. "Regulators struggle with a marketplace created by Enron.(Statistical Data Included)." The New York Times, (November 10,2001)
- Banerjee, Neela. "Surest steps, not the swiftest, are propelling Dynegy past Enron." The New York Times, (November 9, 2001)

- Special Investigation Committee of Enron's board of directors conclusions, Guardian, ανάκτηση 30/9/2008
- "Enron net rose 40% in quarter." The New York Times (July 13, 2001)
- Gilpin, Kenneth N. "Enron reports \$1 billion in charges and a loss." The New York Times (Oct 17, 2001)
- Norris, Floyd. "Enron tries to dismiss finance doubts.(chief brushes off conflict-or-interest doubts)". The New York Times (Oct 24, 2001)
- Norris, Floyd. "Where did the value go at Enron. (sharp drop in stock price)." The New York Times (Oct 23, 2001)
- Norris, Floyd. "Enron ousts finance chief as S.E.C. looks at dealings." The New York Times (Oct 25, 2001)
- Norris, Floyd. "Enron taps all its credit lines to buy back \$3.3 billion of debt." The New York Times (Oct 27, 2001)
- Norris, Floyd. "Plumbing mystery of deals by Enron. (questions and answers).(Interview)." The New York Times (Oct 28, 2001)
- Berenson, Alex, and Richard A. Oppel Jr. "Once-mighty Enron strains under scrutiny." The New York Times (Oct 28, 2001)
- Oppel, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Enron looks for investors, but finds them skittish; concern grows on energy trader's future." The New York Times (Nov 7, 2001)
- Oppel, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Dynergy is said to be near to acquiring Enron for \$8 billion." The New York Times (Nov 8, 2001)
- Berenson, Alex, and Andrew Ross Sorkin. "Rival to buy enron, top energy trader, after financial fall.(Dynergy)(Statistical Data Included)." The New York Times (Nov 10, 2001)
- Oppel, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Enron admits to overstating profits by about \$600 million.(over last 5 years)." The New York Times (Nov 9, 2001)
- Oppel, Richard A., Jr, and Floyd Norris. "In new filing, Enron reports debt squeeze.(belated third-quarter results filing with Securities and Exchange Commission)." The New York Times (Nov 20, 2001)
- Oppel, Richard A., Jr. "Enron's growing financial crisis raises doubts about merger deal." The New York Times (Nov 21, 2001)

- Sorkin, Andrew Ross, and Riva D. Atlas. "Risks Too Great To Let Trader Just Die.(Business/Financial Desk)." The New York Times (Nov 22, 2001)
- Norris, Floyd. "From Sunbeam to Enron, Andersen's reputation suffers.(Arthur Andersen accounting firm)(Column)." The New York Times (Nov 23, 2001)
- Glater, Jonathan D. "A bankruptcy filing might be the best remaining choice.(Enron's Collapse)(Statistical Data Included)." The New York Times (Nov 29, 2001)
- The 15 Largest Bankruptcies 1980 - Present. BankruptcyData.com, Last accessed November 22, 2006
- «Το σκάνδαλο Parmalat», του Ignacio Ramonet, Le Monde 22/02/2004
- Pierre Bauchet, "Concentration des multinationals et mutation de l' Etat, εκδόσεις CNRS, Παρίσι 2003.
- Oxford English Dictionary
- Meriam-Webster Dictionary
- Montgomery D., M. Beasley, S. Menelaides and Z. Palmrose, (2002), 'Auditors' new procedures for detecting fraud', Journal of Accountancy May 2002, p.63-66
- Rezaee Z., 'Causes consequences, and deterrence of financial statement fraud

Ελληνική βιβλιογραφία

- «Εισαγωγή στην Ελεγκτική», Αντώνης Α. Παππάς, Εκδόσεις Μπένου
- «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», Καζαντζής Χ., Αθήνα 2006 ickett (2003), "The Internal Auditing Handbook".
- Κανονισμός Χρηματιστηρίου Αθηνών, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Ν. 3606/2007 (Φ.Ε.Κ. Α/195/17.8.2007) και την υπ' αριθμ. 1/477/1-7-2008 εγκριτική απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/1456/24.7.2008).
- 1^η Τροποποίηση: σύμφωνα με την από 17.9.2008 απόφαση του Δ.Σ. του Χ.Α. που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 1/487/7.10.2008 απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/2256 Β/5.11.2008) έως
- 5^η Τροποποίηση: σύμφωνα με την από 16.8.2011 απόφαση του Δ.Σ. του Χ.Α. που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 594/19.8.2011 απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/ .../2011)

- ΔΕΠ 240, (The auditor's responsibility to consider fraud in an audit of Financial Statements), Βιβλίο Ανακοινωθέντων Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων, Προτύπων Πιστοποίησης και Δεοντολογίας σελ. 273-317
- Ν. 3693/2008, Φ.Ε.Κ. 174, 25/8/2008
- Grant – Thornton (2008), «Επιπτώσεις των IFRS στις εισηγμένες εταιρείες στο Χ.Α.Α. για τη χρήση 2007
- Ζαφειρόπουλος Δ. Παναγιώτης, Πρόεδρος ΕΛΤΕ, «Η οριοθέτηση της ευθύνης των ελεγκτών από τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα»
- Ζοπουνίδης Κ., Σπάθης Χ., Δούμπος Μ. (2002), «Οι λαθροχειρίες των ισολογισμών και οι αδυναμίες των ελεγκτών», Οικονομικός Ταχυδρόμος, τεύχος 38, 21-9-2002
- Τσακλάγκανος Α.(2005), «Ελεγκτική»
- Σπάθης Χ., «Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων», Λογιστής τεύχος 570, Σεπτέμβριος 2002
- Έγγραφο υπ' αριθμό IP/03/715 (2003) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Λογιστικός έλεγχος των επιχειρήσεων: Η Επιτροπή προσδιορίζει δέκα προτεραιότητες για τη βελτίωση της ποιότητας και την προστασία των επενδυτών», Βρυξέλλες 21 Μαΐου 2003
- Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα, ΕΛΤΕ 483/6-10-2004, ΦΕΚ 1589 Β της 22-10-2004
- ΕΛΤΕ ανακοίνωση 001/11 «Αξιολόγηση της παραδοχής της συνέχισης δραστηριότητας “going concern” από τη διοίκηση των επιχειρήσεων κατά την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων».
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθμός 1606/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουλίου 2002 για την εφαρμογή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων
- Spathis, C. (2002). Detecting False Financial Statements using Published Data: Some Evidence from Greece. *Managerial Auditing Journal*
- Baralexis S., “The a priori relevance of earnings management to Greek financial reporting”, presented at 3rd Annual Conference of the Hellenic Finance and Accounting Association
- Dimitropoulos P., Asteriou D. (2009), “The value relevance of financial statements and their impact on stock prices. Evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 24, Issue 3

Ηλεκτρονικές Πηγές

- www.acfe.com
- www.aicpa.org
- www.ase.gr
- www.acfe.gr
- www.hcmc.gr
- www.ifac.org
- www.nbg.gr
- www.sciencedirect.com
- www.soel.gr
- www.solae.gr
- www.taxheaven.gr
- www.greekmoney.gr
- www.Merriam-WebsterUnabridged.com
- <http://archive.in.gr/news/enronitis/a02.htm>
- <http://scholar.google.gr/schhp?hl=el&lr>
- <http://papers.ssrn.com/sol3/DisplayAbstractSearch.cfm>
- [http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_\(audit_firms\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_(audit_firms))
- <http://oxforddictionaries.com/>
- <http://www.inews.gr/29/ta-aitia-tis-katarrefsis-tis-Lehman-Brothers-kai-i-praktiki-Repo-105.htm>
- <http://www.grant-thornton.gr/0fls/c1.asp?catid=111&subid=231&photoid=123&l=3>
- <http://www.hcmc.gr/photos/kefalaiagora/files/zafiroopoulos.pdf>
- <http://www.economics.gr/articleData/IS/2007/Zopounidis.htm>
- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/715&format=HT>
- <http://www.e-boss.gr/eboss/business-advice/content/tax.jsp?chambercd=eboss&categoryid=14583&articleid=17666>

Πρόλογος

¹Τα μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα που έχουν εμφανιστεί τις τελευταίες δεκαετίες στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία, έχουν έλθει να προσθέσουν μια νέα μορφή κινδύνου στο χρηματοοικονομικό σύστημα: την παραποίηση λογιστικών καταστάσεων. Το έντονα ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον σε συνδυασμό με τις πιέσεις που υφίστανται τα διοικητικά στελέχη των επιχειρήσεων να πετύχουν όλο και μεγαλύτερους στόχους ωθεί πολλές φορές στην αλλοίωση των λογιστικών καταστάσεων. Η παραποίηση λογιστικών καταστάσεων έχει κλονίσει την εμπιστοσύνη όλων των εμπλεκόμενων φορέων στη λειτουργία της αγοράς στις ΗΠΑ κυρίως, αλλά και στην Ευρώπη. Μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα όπως αυτά των: Lucent, Xerox, Enron, Global Crossing, World.com, κόστισαν σε επενδυτές, πιστωτές, εργαζόμενους κ.ά. πάνω από 500 δισ. δολάρια κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

²Ο Ian Griffiths (1986) στη λεγόμενη βίβλο του επιχειρηματικού κόσμου αναφέρει ότι: «η Δημιουργική Λογιστική είναι το μεγαλύτερο κόλπο μετά το Δούρειο Ίππο». ³Σε έρευνα του Berry et al. όπου εξετάστηκε ποιες πληροφορίες ενδιαφέρουν τους τραπεζίτες να έχουν, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εταιρείας, προκειμένου να αποφασίσουν για τη χορήγηση ενός δανείου ή όχι, το 91% απάντησε ότι μια από τις σημαντικότερες πληροφορίες είναι η ελεγκτική αναφορά, την οποία μελετούν μάλιστα με ιδιαίτερη προσοχή.

Τα μεγάλα ωστόσο, εταιρικά σκάνδαλα έδειξαν ότι στην αλλοίωση των λογιστικών καταστάσεων δεν εμπλέκονται μόνο τα στελέχη διαφορετικού επιπέδου ιεραρχίας μέσα στην επιχείρηση και συνεργαζόμενοι χρηματοπιστωτικοί οίκοι, αλλά και οι ίδιες οι εταιρείες ελεγκτών όπου με τα λάθη και τις παραλήψεις δεν αξιολογούν πολλές φορές αποτελεσματικά την ακρίβεια και την καθαρότητα των λογιστικών καταστάσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τελευταίο μεγάλο εταιρικό σκάνδαλό του ιταλικού ομίλου τροφίμων «Parmalat» που παρουσιάζοντας ψευδή συμφωνία με αξιωματούχο της Bank of America Corp. ανέβασε σε επτά μήνες την

¹ <http://simatoros.wordpress.com/2010/01/28>

² Griffiths I., (1986), 'Creative Accounting', London: Sidgwick & Jackson.

³ Berry L. et al., (1994), 'Improving Service Quality in America; Lessons learned', Academy of Management Executive, Vol.8.

τιμή της μετοχής περισσότερο από τα 2/3 της συνολικής χρηματιστηριακής αξίας της, σε 1,35 δισ. δολάρια.

Το ελεγκτικό έργο στην ελληνική οικονομική σκηνή καταγράφεται με το Ν.Δ. 226/1992, το οποίο καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι ελεγκτικές εταιρείες εξετάζουν το κατά πόσο οι ελεγχθέντες λογιστικές καταστάσεις εμφανίζουν «ακριβοδίκαια» (fairly) την πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης.

Αν και ο σκοπός της ελεγκτικής εργασίας έχει μετατοπιστεί σήμερα από τον εντοπισμό της απάτης στη διαπίστωση της ορθής διατύπωσης των λογιστικών εγγραφών, η ύπαρξη απάτης, δόλου και αμέλειας δεν μπορεί να μην κατέχουν κυρίαρχη θέση στην ελεγκτική εργασία.

Το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (American Institute of Certified Public Accountants – AICPA) στο πρότυπο ⁴Statement on Auditing Standards (SAS) No 99, διαχωρίζει το λάθος που προέρχεται από αμέλεια από το λάθος που έχει ως στόχο την απάτη (fraud), αναφέροντας ότι απάτη είναι: «η σκόπιμη παράβλεψη ποσών ή παραποίηση στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις εταιρειών». Η απάτη μπορεί να διαπραχθεί από έναν ή περισσότερους εργαζόμενους οι οποίοι μπορεί να δρουν εν αγνοία της επιχείρησης για προσωπικό όφελος (υπεξαίρεση χρημάτων ή λοιπών περιουσιακών στοιχείων). Επίσης, η απάτη μπορεί να συμπραχθεί σε συνδυασμό μερικών από τους εργαζόμενους της επιχείρησης με τους εργαζόμενους μιας άλλης επιχείρησης που είναι προμηθευτές ή πελάτες. Βέβαια, η απάτη μπορεί να διαπράττεται υπό την καθοδήγηση της διοίκησης, με την αλλοίωση των στοιχείων του ισολογισμού, με στόχο τη συγκάλυψη δυσμενών ή μη φανερών αποτελεσμάτων. Τα στοιχεία του ισολογισμού μπορούν να υπερεκτιμώνται ή να υποεκτιμώνται ανάλογα κάθε φορά με το στόχο που θέλουν να επιτύχουν όπως, παροχή πίστωσης, επίτευξη εξαγοράς ή συγχώνευσης, πληρωμή ή μη μερισμάτων, μεταβολή της τιμής της μετοχής, δόλια πτώχευση, παραπλάνηση των ανταγωνιστών, φοροδιαφυγή κ.ά.

Οι απάτες τις περισσότερες φορές συνοδεύονται από πλαστά δικαιολογητικά (τιμολόγια, φορτωτικές, δελτία αποστολής, μισθοδοσίες, τραπεζικές συναλλαγές κ.ά.), νόθευση των λογιστικών βιβλίων με τη χρήση λογιστικών τεχνασμάτων (αριθμητικά λάθη, παράληψη μεταφοράς ποσών, μη λογιστικοποίηση δεδουλευμένων εσόδων ή εξόδων κ.ά.), αυξομείωση της απογραφής, ή συνεχούς αλλαγής λογιστικής

⁴ AICPA (1997,2002), Statement on Auditing Standards (SAS) No 99: 'Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit'.

μεθόδου αποτίμησης των αποθεμάτων, παρουσίαση αλλότριων περιουσιακών στοιχείων ως δικά τους, λογιστικοποίηση εικονικών πράξεων και εγγραφών.

⁵ Στο Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240, που αναφέρεται στις παραποιήσεις και στα λάθη των λογιστικών καταστάσεων, ο όρος παραποίηση αναφέρεται ως η εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου μέρους που έχουν ως αποτέλεσμα τη ψεύτικη παρουσίαση (misrepresentation) των λογιστικών καταστάσεων. Επίσης, στο Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240 ο όρος απάτη (fraud) αποδίδεται με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Νόθευση ή αλλοίωση των λογιστικών εγγραφών ή των παραστατικών.
2. Αλλοίωση των στοιχείων του ενεργητικού.
3. Απόκρυψη ή παράλειψη αναφοράς των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
4. Καταχώρηση εικονικών συναλλαγών.
5. Λανθασμένη εφαρμογή των λογιστικών προτύπων και αρχών.

⁶ Ο Σπάθης (2002) αναφέρει ότι στις ΗΠΑ στις οποίες έχουν καταγραφεί και οι μεγαλύτερες παραποιήσεις λογιστικών καταστάσεων (σε μεγάλες επιχειρήσεις) ο όρος που χρησιμοποιείται κυρίως είναι «απάτη» (fraud) και ερμηνεύεται ως σκόπιμη αλλοίωση των οικονομικών καταστάσεων. Ενώ, ως μέσα για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική ή επινοητική λογιστική (creative accounting). Επίσης, για την ερμηνεία παραποιήσεων που αφορούν τα αποτελέσματα χρήσης αναφέρονται οι όροι «εξομάλυνσή» τους (income smoothing), «ωραιοποίησή» τους και «διαχείρισή» τους (managing earnings).

Το λεξικό ⁷ Oxford English αποδίδει την έννοια της παραποίησης λογιστικών καταστάσεων ως εγκληματική εξαπάτηση και παραποίηση της αλήθειας με σκοπό την αποκόμιση μελλοντικών ωφελειών.

⁸ Το Merriam Webster Unabridged (2002), αναφέρει ότι η παραποίηση λογιστικών καταστάσεων αποτελεί την εσκεμμένη αλλοίωση της πραγματικότητας με σκοπό να

⁵ ΔΕΠ 240, (The auditor's responsibility to consider fraud in an audit of Financial Statements), Βιβλίο Ανακοινωθέντων Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων, Προτύπων Πιστοποίησης και Δεοντολογίας σελ. 273-317.

⁶ Spathis, C. (2002). Detecting False Financial Statements using Published Data: Some Evidence from Greece. *Managerial Auditing Journal*

⁷ Oxford English Dictionary, <http://oxforddictionaries.com/>

⁸ Merriam-Webster Dictionary, www.Merriam-WebsterUnabridged.com

παρασυρθεί κάποιος να συμμετέχει σε κάτι που δεν έχει αξία ή να παραιτηθεί από νόμιμο δικαίωμα του οποίου η εξάσκηση θα του επέφερε προσωπικό όφελος.

Το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών, αποδίδει στο πρότυπο SAS No 99 (2002) την παραποίηση λογιστικών καταστάσεων ως «απάτη» μέσα από τη σκόπιμη παράβλεψη λογαριασμών ή παραποίηση αυτών.

Οι ⁹Rezaee et al., (2003) αναφέρουν ότι η λογιστική απάτη συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- 1.Νόθευση, παραποίηση ή αθέμιτη τροποποίηση οικονομικών μεγεθών, υποστηρικτικών εγγράφων, ή επιχειρηματικών συναλλαγών.
- 2.Σκόπιμα εσφαλμένες δηλώσεις, παραλείψεις ή διαστρεβλώσεις γεγονότων, εμπορικών συναλλαγών, λογαριασμών και άλλων σημαντικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις.
- 3.Σκόπιμα κακή εφαρμογή, ερμηνεία και εκτέλεση των λογιστικών προτύπων, αρχών και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και αναφορά οικονομικών και επιχειρησιακών συναλλαγών.
- 4.Εσκεμμένη παράβλεψη και αποκάλυψη ή παρουσίαση ανακριβών λογιστικών προτύπων, αρχών και πρακτικών.
- 5.Χρήση λογιστικών τεχνασμάτων για τη διαχείριση παράνομων κερδών.
- 6.Μεθοδεύσεις λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα όρια των νόμων, αλλά είναι εύκολο να μεταβληθούν μέσα από τα «παραθυράκια» αυτών.

Τα ελεγκτικά πρότυπα ¹⁰SAS No 47 και No 82, αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια του ελέγχου ο ελεγκτής θα πρέπει να είναι σε θέση να εκτιμήσει τους παράγοντες εκείνους που ενέχουν αυξημένο κίνδυνο και να εντοπίσει πιθανά προειδοποιητικά σημεία (red flags) στα οποία θα δώσει αυξημένη βαρύτητα.

¹¹Επίσης, το ελεγκτικό πρότυπο SAS No 82 (παράγραφος 16-17) επισημαίνει τρεις βασικές κατηγορίες κινδύνου για την παραποίηση λογιστικών καταστάσεων:

1. **Χαρακτηριστικά Διοίκησης.** Περιλαμβάνουν διοικητικές ικανότητες, πιέσεις, στυλ, διαθέσεις και στάσεις ως προς τον εσωτερικό έλεγχο και τις διαδικασίες έκδοσης των οικονομικών καταστάσεων. Ύπαρξη τυχόν στενών σχέσεων μεταξύ διοίκησης και ελεγκτών. Παράδειγμα κινδύνου της κατηγορίας αυτής είναι το

⁹ Rezaee Z., 'Causes consequences, and deterrence of financial statement fraud

¹⁰ AICPA (1984,2002), 'Audit risk and materiality in conducting an audit'

¹¹ AICPA (1997,2002), Statement on Auditing Standards (SAS) No 82: 'Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit'.

κίνητρο της διοίκησης να αυξήσει την τιμή της μετοχής ή η πίεση της διοίκησης να δείξει περισσότερα κέρδη στη συνέλευση των μετόχων.

2. **Συνθήκες Κλάδου.** Περιλαμβάνουν το οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιείται η επιχείρηση καθώς και νέες θεσμικές απαιτήσεις στη φορολογία ή στους λογιστικούς κανόνες. Για παράδειγμα η πρόσφατη αλλαγή που υποχρεώνει τις εισηγμένες επιχειρήσεις να συντάσσουν τις λογιστικές καταστάσεις τους με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα μπορεί να μεταβάλει σημαντικά τις καταστάσεις αυτές (π.χ. τρόπος αποτίμησης παγίων περιουσιακών στοιχείων).

3. **Λειτουργικά Χαρακτηριστικά.** Περιλαμβάνουν τη φύση και την πολυπλοκότητα των συναλλαγών της επιχείρησης με άλλες επιχειρήσεις και την οικονομική της κατάσταση όπως, για παράδειγμα ταμειακή στενότητα, χαμηλή κερδοφορία, ύπαρξη συσσωρευμένων ζημιών ή η πίεση να αντλήσει περισσότερα κεφάλαια ώστε να διατηρήσει τη χρηματοοικονομική θέση της.

Ο κίνδυνος που υπάρχει οι ελεγκτές να μην εντοπίσουν παραποιήσεις λογιστικών καταστάσεων ελλοχεύει πάντοτε κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αναλυθεί σε τρεις βασικές συνιστώσες καθώς και να μοντελοποιηθεί στη συνέχεια:

1. Στον εγγενή κίνδυνο (inherent risk). Ο κίνδυνος αυτός έχει να κάνει με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης (κλάδος, μέγεθος, κ.ά.) που ελέγχεται.
2. Τον κίνδυνο εσωτερικού ελέγχου. Στην περίπτωση αυτή ο κίνδυνος έχει να κάνει με την εκτίμηση από τον εξωτερικό ελεγκτή του επιπέδου και της αποτελεσματικής οργάνωσης του εσωτερικού ελέγχου.
3. Τον κίνδυνο εκλεκτικών τεκμηρίων. Ο κίνδυνος της μορφής αυτής συνίσταται στην επάρκεια και αξιοπιστία των ελεγκτικών τεκμηρίων που ελήφθησαν υπόψη κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

Οι τρεις παραπάνω συνιστώσες μπορούν να μοντελοποιηθούν σε ένα υπόδειγμα ελέγχου που θα έχει την παρακάτω μορφή:

$$\text{Ελεγκτικός Κίνδυνος} = \text{Εγγενής Κίνδυνος} \times \text{Κίνδυνος Εσωτερικού Ελέγχου} \times \text{Κίνδυνος Εκλεκτικών Τεκμηρίων}$$

¹²Οι Montgomery et al. αναφέρονται στο «τρίγωνο» της απάτης προκειμένου να σκιαγραφήσουν τους πιθανούς παράγοντες κινδύνου. Το τρίγωνο της απάτης περιλαμβάνει τρία σημεία:

1. Τις πιέσεις /κίνητρα (Pressure/Incentives) για τη δημιουργία παραποιήσεων των λογιστικών καταστάσεων.
2. Ευκαιρίες (Opportunities) που ωθούν περισσότερο στην παραποίηση όπως για παράδειγμα ανύπαρκτος εσωτερικός έλεγχος.
3. Συμπεριφορά, αιτιολόγηση (Attitude /Rationalization) δηλαδή, ένα σύνολο ηθικών αξιών που δίνει τη δυνατότητα στα άτομα που εμπλέκονται με την παραποίηση να την αιτιολογήσουν.

Στην Ελλάδα έχουν εμφανιστεί περιπτώσεις παραπλάνησης του επενδυτικού κοινού μέσω δημοσίευσης ανακριβών στοιχείων από εταιρείες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών, όπου τέθηκαν «υπό επιτήρηση». Στόχος τους ήταν κυρίως η μείωση των κερδών και της αντίστοιχης φορολογίας, μέσω διόγκωσης των εξόδων ή της αύξησης των εσόδων η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής της μετοχής.

Αποκαλύψεις περιπτώσεων παραποίησης λογιστικών καταστάσεων θα εμφανιστούν και μελλοντικά αν αναλογιστούμε παρά την εισαγωγή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων για τις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών επιχειρήσεις. Σε άρθρο της Ελευθεροτυπίας (2005) αναφέρεται ότι δύο στις τρεις εισηγμένες εμφανίζουν πλασματικούς ισολογισμούς.

Το θέμα της παραποίησης των λογιστικών καταστάσεων είναι σοβαρό και οι προσεγγίσεις που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν είναι αρκετές, τόσο από πλευράς επιχειρηματικής – λογιστικής προσέγγισης, αλλά και από μακροοικονομικής και κοινωνικής άποψης, όσον αφορά τα αίτια και τις επιπτώσεις τους. Η παραποίηση χρηματοοικονομικών καταστάσεων πέραν του γεγονότος ότι αποτελεί μια παράνομη επιχειρηματική συμπεριφορά, απειλεί και την αξιοπιστία της οικονομικής πληροφόρησης στοιχίζοντας στις επιχειρήσεις σημαντικότερα ποσά. Η πιθανότητα να εμπλακεί η επιχείρηση σε παραποίηση των λογιστικών καταστάσεων της αυξάνεται όταν ο έλεγχος (εσωτερικός και εξωτερικός) είναι χαλαρός.

Στην αύξηση του φαινομένου της παραποίησης λογιστικών καταστάσεων σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αδυναμία εντοπισμού, των παραποιημένων οικονομικών

¹² Montgomery D., M. Beasley, S. Menelaidis and Z. Palmrose, (2002), 'Auditors' new procedures for detecting fraud', Journal of Accountancy May 2002, p.63-66.

στοιχείων, από τις ελεγκτικές εταιρίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έλλειψης γνώσεων σχετικά με οικονομικές ατασθαλίες, βρίσκουμε στην υπόθεση της Enron όπου η διεθνής ελεγκτική Arthur Andersen ήταν υπεύθυνη για τον οικονομικό έλεγχο της εταιρείας. Αυτή η υπόθεση έφερε στο φως την αδυναμία των διαδικασιών και των μεθόδων που χρησιμοποιούνται κατά τον έλεγχο.

Γενικότερα, σε περιπτώσεις πτώχευσης επιχειρήσεων, ιδιαίτερα εξαιτίας του φαινομένου της παραποίησης, οι αντιδράσεις της κοινής γνώμης επικεντρώνονται όχι μόνο στα στελέχη της εταιρίας αλλά και στους ελεγκτές και στην αδυναμία εντοπισμού κάποιου λάθους ή απάτης. Τα μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα όπως, στην υπόθεση της Enron όπου η διεθνής ελεγκτική Arthur Andersen βρέθηκε αδύναμη να εντοπίσει τις παραποιήσεις κατά τη διάρκεια του ελέγχου ενδυναμώνουν την άποψη ότι οι ελεγκτές είναι απαραίτητο να βελτιώνουν τις πρακτικές τους προκειμένου να εντοπίζουν οποιοδήποτε πρόβλημα πριν αυτό συμβεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

1.1 Γενικά

¹³Οι εξελίξεις που παρατηρούνται στον σύγχρονο οικονομικό τομέα είναι συνεχείς. Η αύξηση του αριθμού των μεγάλων επιχειρήσεων και των πολύπλοκων οικονομικών οργανισμών, ο συνεχώς διευρυνόμενος και ισχυροποιούμενος θεμιτός και αθέμιτος ανταγωνισμός, η έντονη ανάπτυξη των οργανωμένων αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η συνεχής διεύρυνση της τάξεως των επαγγελματιών στελεχών επιχειρήσεων είναι μερικά από τα πιο αξιοσημείωτα δείγματα των σύγχρονων οικονομικών εξελίξεων.

Οι εξελίξεις αυτές είναι προϊόν της εφαρμογής σύνθετων οικονομικών πολιτικών, της παρουσίας ευνοϊκών κοινωνικών και πολιτικών συγκυριών, της παρέμβασης του Κράτους στην οικονομική ζωή της χώρας και της ικανότητας των φορέων των οικονομικών οργανισμών του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους οικονομικούς πόρους που κατέχουν. Αυτή η ικανότητα ταυτίζεται με τη δυνατότητά τους να λαμβάνουν ορθολογικές αποφάσεις.

Η πιο σημαντική από τις προϋποθέσεις για τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων είναι η έγκαιρη εξασφάλιση επαρκών και κατάλληλων χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Η παροχή των πληροφοριών αυτών προς τους ενδιαφερόμενους για την επιχειρηματική οντότητα, αποτελεί το έργο της Λογιστικής. Συγκεκριμένα, η Λογιστική ασχολείται με τη μέτρηση, τη συλλογή, την καταχώρηση, την ταξινόμηση, τη συσχέτιση και την παρουσίαση όλων των χρηματοοικονομικών πληροφοριών που αφορούν την επιχειρηματική οντότητα.

Οι χρηματοοικονομικές ή λογιστικές πληροφορίες είναι χρήσιμες μόνον όταν είναι αξιόπιστες, σχετικές και ουσιώδεις. Είναι έργο λοιπόν της Ελεγκτικής, η εξακρίβωση και η επαλήθευση της αξιοπιστίας και της σημαντικότητάς της.

¹³ Αντώνης Α. Παππάς, «Εισαγωγή στην Ελεγκτική»

1.2 Αντικείμενο Ελέγχου

¹⁴Αντικείμενο του ελέγχου είναι, κατά κανόνα η οικονομική διαχείριση ξένης περιουσίας, όπως μπορεί να θεωρηθεί η έννοια περιουσία οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου από τους τρίτους που τη διαχειρίζονται. Η περιουσία π.χ. ανώνυμης εταιρείας είναι ξένη περιουσία για όλους όσους τη διαχειρίζονται ενώ η περιουσία ατομικής επιχείρησης είναι κατ' αρχήν ιδιωτική όσον αφορά τον ιδιοκτήτη επιχειρηματία, ξένη όμως για όλους τους υπαλλήλους με τη διευκρίνιση όμως ότι και ο επιχειρηματίας αποτελεί διαχειριστή ξένης περιουσίας απέναντι στις υποχρεώσεις της επιχείρησής του.

Για την πραγματοποίηση όμως του ελέγχου απαιτείται η λογιστική απεικόνιση της οικονομικής διαχείρισης. Κατά συνέπεια ο έλεγχος είναι συνυφασμένος με την ύπαρξη οικονομικής διαχείρισης ξένης περιουσίας, απεικονιζόμενης λογιστικώς. Συμπερασματικά λοιπόν η λογιστική καταγράφει και παρακολουθεί τις πράξεις της οικονομικής διαχείρισης και η ελεγκτική ελέγχει αυτές.

Ο έλεγχος στην οικονομική διαχείριση ξένης περιουσίας είναι αναγκαίος για να αποφευχθούν λάθη και απάτες και θεωρείται απαραίτητο συμπλήρωμα κάθε οικονομικής διαχείρισης, δηλαδή ένα είδος ασφάλισης για τα λάθη, την κλοπή και την απάτη, ενώ η αμοιβή του ελεγκτή αποτελεί το ασφάλιστρο.

1.3 Υποκείμενο Του Ελέγχου

Υποκείμενο του ελέγχου είναι ο ελεγκτής, δηλαδή το πρόσωπο που διενεργεί τον έλεγχο. Ο ελεγκτής είναι το απαραίτητο όργανο για να εξασφαλιστεί ορθολογική οργάνωση, λειτουργία καθώς και ομαλή οικονομική διαχείριση στη δημόσια και ιδιωτική οικονομία, γι' αυτό και ο θεσμός του ελέγχου και το λειτούργημα του ελεγκτή έχουν καθιερωθεί από αρχαιοτάτους χρόνους.

Ο ελεγκτής ανάλογα με την εξάρτησή του, οικονομική ή άλλη, από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα και τον ειδικότερο σκοπό που αποβλέπει το έργο του, διακρίνεται σε εσωτερικό και εξωτερικό ελεγκτή.

¹⁴ Walter B. Meighs - E. John Larsen – Robert F. Meighs, Μετάφραση Θ. Διαμαντόπουλος – Ι. Ταλαρούγκας, «Ελεγκτική»

1.3.1 Εσωτερικός Ελεγκτής

Ο εσωτερικός ελεγκτής βρίσκεται σε σχέση μίσθωσης εργασίας με την οικονομική μονάδα όπου προσφέρει την υπηρεσία του, δηλαδή είναι υπάλληλός της, το δε έργο του έχει κύρια προληπτικό χαρακτήρα και συνίσταται στο να παρακολουθεί και να ελέγχει τις διαχειριστικές πράξεις και τις λογιστικές καταχωρίσεις, με σκοπό την άμεση επισήμανση ηθελημένων ή αθέλητων σφαλμάτων ή αντικανονικών και παράνομων ενεργειών. Ο εσωτερικός ελεγκτής με βασική αποστολή την πρόληψη ακούσιων ή εκούσιων λαθών και γενικά επιζήμιων ενεργειών ασκεί τα καθήκοντά του πριν ή στη διάρκεια της πράξης της οικονομικής διαχείρισης καθώς και της λογιστικής καταχώρισης, χωρίς όμως να αποκλείεται και ο έλεγχος ειδικών θεμάτων μεταγενέστερα (π.χ. επιθεώρηση επαρχιακών καταστημάτων κ.τ.λ.).

Η ιδιότητα του εσωτερικού ελεγκτή μπορεί να είναι με σαφήνεια καθορισμένη όπως γίνεται συνήθως στις μεγάλες επιχειρήσεις όπου υπάρχει ειδική υπηρεσία (που ονομάζεται π.χ. Υπηρεσία Ελέγχου και Επιθεωρήσεως) και όπως συμβαίνει στο Δημόσιο και τους μεγάλους Δημόσιους Οργανισμούς (Ελεγκτικό Συνέδριο, Επιθεωρητές δημοσίων υπολόγων κ.τ.λ.). Είναι δυνατόν όμως το ρόλο του εσωτερικού ελεγκτή να μην παίζει ιδιαίτερο πρόσωπο αλλά οι προϊστάμενοι διαφόρων υπηρεσιών, παράλληλα με τα υπόλοιπα καθήκοντά τους (π.χ. έλεγχος και θεώρηση ενταλμάτων πληρωμής από τον προϊστάμενο του λογιστηρίου κ.τ.λ.).

Χωρίς να παραγνωρίζεται ή να υποτιμάται η σπουδαιότητα του έργου του εσωτερικού ελεγκτή πρέπει παράλληλα να τονιστούν και τα σοβαρά μειονεκτήματα που οφείλονται στο γεγονός ότι αυτός είναι υπάλληλος στην οικονομική μονάδα όπου ασκεί τα καθήκοντά του και από αυτό το γεγονός είναι φυσικό ο έλεγχός του να αποτελεί αντικείμενο αμφισβήτησης όσον αφορά την αξιοπιστία του.

1.3.2. Εξωτερικός Ελεγκτής

Αντίθετα προς τον εσωτερικό, ο εξωτερικός ελεγκτής δεν έχει καμιά υπαλληλική ή άλλη εξάρτηση προς την επιχείρηση που καλείται να ελέγξει. Είναι λοιπόν εντελώς ανεξάρτητος και αδέσμευτος προς την οικονομική μονάδα που ελέγχει και κατά συνέπεια καθόλου δεν επηρεάζεται από τη διοίκησή της με αποτέλεσμα να μην υπάρχει το μειονέκτημα της υπαλληλικής σχέσης που βαρύνει τον εσωτερικό

ελεγκτή. Αυτό το γεγονός είναι εγγύηση για τη διενέργεια αντικειμενικού και ανεπηρέαστου ελέγχου, με αποτέλεσμα να αποκτάει ιδιαίτερο κύρος το έργο του εξωτερικού ελεγκτή και τα πορίσματά του να είναι ευρύτατα χρήσιμα.

Αντίθετα από τον εσωτερικό ελεγκτή που η δράση του περιορίζεται μέσα στην επιχείρηση όπου είναι υπάλληλος, ο εξωτερικός ελεγκτής έχει πολλά και ποικίλα πεδία δράσης (πιστοποίηση για την αλήθεια και την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων, για την πιστοληπτική ικανότητά τους, εκπόνηση λογιστικο-οικονομικής οργάνωσης κ.τ.λ.), και από το γεγονός αυτό ξεκινάει η ανάγκη οργάνωσης του εξωτερικού ελέγχου σε ανεξάρτητο λειτούργημα που έχει αποκτήσει θεσμικό χαρακτήρα σε όλες τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες. Τέτοιου είδους θεσμική αναγνώριση του λειτουργήματος έγινε και στη χώρα μας, το 1955, με το Ν.Δ. 3329/1955 «περί συστάσεως Σώματος Ελλήνων Ορκωτών Λογιστών» που η λειτουργία του άρχισε το Νοέμβριο του 1956.

1.4 Λογιστικές Πληροφορίες

Αξιόπιστες λογιστικές πληροφορίες ζητούν όσοι: α) βρίσκονται έξω από την επιχείρηση και δεν μπορούν να έχουν άμεση γνώση των εργασιών της, της οικονομικής κατάστασής της και των αποτελεσμάτων που επέτυχε σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και β) έχουν άμεση σχέση με τη διοίκηση της επιχείρησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι δύο αυτές ομάδες ενδιαφερομένων παρουσιάζουν, ορισμένες φορές, αντικρουόμενα ενδιαφέροντα και συμφέροντα.

Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι μέτοχοι και οι πιστωτές της επιχείρησης, οι μελλοντικοί επενδυτές, το Δημόσιο, οι ασφαλιστικοί οργανισμοί κ.α., ενώ στη δεύτερη ομάδα εντάσσονται τα μέλη της διοίκησης της επιχείρησης.

Οι ζητούμενες πληροφορίες παρέχονται έγκαιρα και επαρκώς μόνον όταν λειτουργεί αποτελεσματικά ένα άρτια οργανωμένο λογιστικό σύστημα. Περιέχονται δε, αυτές οι πληροφορίες, σε εκθέσεις, αναφορές και βασικά στις λογιστικές καταστάσεις που καταρτίζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και οπωσδήποτε στο τέλος κάθε διαχειριστικής χρήσης.

Κάθε λογιστικό σύστημα αποτελείται από τα δικαιολογητικά έγγραφα (παραστατικά), τα αναλυτικά και συγκεντρωτικά ημερολόγια, τα αναλυτικά καθολικά, το γενικό καθολικό, τα ισοζύγια, τις λογιστικές καταστάσεις και τα

διάφορα βοηθητικά λογιστικά βιβλία. Η τήρηση των στοιχείων αυτών και η συμβολή τους στο μετασχηματισμό των λογιστικών γεγονότων σε λογιστικές πληροφορίες εξαρτώνται από την αποτελεσματικότητα των λογιστικών διαδικασιών που ακολουθεί η οικονομική μονάδα.

Οι λογιστικές διαδικασίες είναι το σύνολο των ενεργειών των υπεύθυνων του λογιστικού συστήματος που αποβλέπουν:

- α) Στη σαφή και πλήρη αποτύπωση των λογιστικών γεγονότων στα κατάλληλα δικαιολογητικά έγγραφα,
- β) Στη σωστή μεταφορά των πληροφοριών από τα δικαιολογητικά έγγραφα στα ημερολόγια και στην παράλληλη ταξινόμησή τους,
- γ) Στην καταχώρηση των ταξινομημένων πληροφοριών στους αναλυτικούς και περιληπτικούς λογαριασμούς κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η πληρότητα των λογαριασμών και η λειτουργία τους ως μονάδων αποθήκευσης και άντλησης λογιστικών πληροφοριών.
- δ) Στην απογραφή των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων της οικονομικής μονάδας.
- ε) Στη συνοπτική παρουσίαση του συνόλου των λογιστικών πληροφοριών στις λογιστικές καταστάσεις.

Η λειτουργία ενός λογιστικού συστήματος θεωρείται αποτελεσματική εάν διέπεται από τις γενικά παραδεκτές ή νομοθετημένες λογιστικές αρχές. Οι αρχές αυτές είναι ενσωματωμένες στο νόμο 2190 του 1920, στο Γενικό Λογιστικό Σχέδιο και σε άλλα νομοθετήματα. Επισημαίνεται εδώ ότι οι διατάξεις του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων δεν ισοδυναμούν με λογιστικές αρχές.

Η πλήρης εφαρμογή των λογιστικών αρχών εξασφαλίζει την παροχή λογιστικών πληροφοριών που είναι σε μεγάλο βαθμό αξιόπιστες. Είναι όμως, η εφαρμογή των λογιστικών αρχών από τις οικονομικές μονάδες πλήρης, ικανοποιητική και συνεχής ; Κατά κανόνα η διοίκηση αυτών των μονάδων ισχυρίζεται ότι είναι.

Ειδικότερα, η διοίκηση κάθε οικονομικής μονάδας διαβεβαιώνει τους ενδιαφερόμενους ότι οι λογιστικές αρχές έχουν εφαρμοστεί πλήρως κατά την τήρηση των βιβλίων και την κατάρτιση των λογιστικών καταστάσεων. Συγκεκριμένα ισχυρίζεται ότι:

- α) Τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις και τα ίδια κεφάλαια, που εμφανίζονται στον ισολογισμό, υπήρχαν κατά την ημέρα της κατάρτισης του ισολογισμού και ότι

τα έσοδα και τα έξοδα που παρουσιάζονται στην κατάσταση των αποτελεσμάτων χρήσης πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της χρήσης.

β) Οι λογιστικές καταστάσεις είναι πλήρεις, εμφανίζουν δηλαδή, όλα τα λογιστικά γεγονότα που αφορούν την επιχείρηση και αναφέρονται στη συγκεκριμένη λογιστική χρήση.

γ) Τα στοιχεία του ενεργητικού ανήκουν στην κυριότητα της επιχείρησης και τα στοιχεία του παθητικού συνιστούν υποχρεώσεις της κατά την ημέρα της κατάρτισης του ισολογισμού.

δ) Τα στοιχεία του ισολογισμού έχουν αποτιμηθεί σύμφωνα με όσα επιβάλλουν οι λογιστικές αρχές και οι σχετικοί νόμοι.

ε) Οι λογαριασμοί παρουσιάζονται στις λογιστικές καταστάσεις σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές και τις διατάξεις των νόμων (Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο).

Η θεμελίωση τώρα της αξιοπιστίας όλων των παραπάνω αποτελεί το κύριο έργο της Ελεγκτικής.

1.5 Ορισμός και Διαίρεση της Ελεγκτικής

Η Ελεγκτική είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Λογιστικής. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν τη διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Οι έλεγχοι αυτοί αποσκοπούν στην επαλήθευση της ειλικρίνειας των ισχυρισμών και των διαβεβαιώσεων τρίτων. Οι ισχυρισμοί αυτοί αφορούν κατά κανόνα οικονομικά ζητήματα.

Η σύγχρονη Ελεγκτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πιο βασικές επιστήμες της διοίκησης οικονομικών μονάδων, όπως την Οικονομική, Στατιστική, Νομική και Πληροφορική. Από τις επιστήμες αυτές, η Ελεγκτική αντλεί τη σύγχρονη μεθοδολογία για την ικανοποιητική επίλυση θεμάτων που αναφέρονται στο υποκείμενο και το αντικείμενο των ελέγχων, και στην ελεγκτική εργασία.

Η Ελεγκτική διακρίνεται σε Δημόσια και Ιδιωτική. Η πρώτη αποτελεί κλάδο της Δημόσιας Λογιστικής και ασχολείται με τον έλεγχο των οργανισμών του Δημοσίου, των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και των μη κερδοσκοπικών οργανισμών γενικά. Στη χώρα μας, ο έλεγχος αυτός διενεργείται από τα μέλη του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η Ιδιωτική Ελεγκτική αποτελεί κλάδο της Ιδιωτικής Λογιστικής και έχει

ως αντικείμενο τον έλεγχο, κυρίως, των κερδοσκοπικών οικονομικών μονάδων. Η διεξαγωγή του είναι έργο των εξωτερικών ελεγκτών.

1.6 Ιστορική Επισκόπηση

¹⁵Η αρχική θεσμοθέτηση του ελέγχου, των βασικών κανόνων και των πρακτικών της ελεγκτικής φαίνεται να χρονολογείται από παλαιότατων χρόνων της ιστορίας του οικονομικού βίου και του πολιτισμού του ανθρώπου και ιδιαίτερα από το χρόνο της εμφάνισης των πρώτων ανταλλαγών αγαθών μεταξύ ατόμων και κοινωνικών ομάδων. Η εισαγωγή του χρήματος ως μονάδας μέτρησης των αξιών και ως μέσου διεξαγωγής των οικονομικών συναλλαγών, δημιούργησε την ανάγκη εξέλεξης των οικονομικών συναλλαγών και ελέγχου της χρηστής διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών, προκειμένου να διασφαλισθεί η διαφάνεια πράξεων και ενεργειών .

Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες για την ύπαρξη λογιστικών εκθέσεων με στοιχεία ελεγκτικών μαρτυριών εμφανίζονται στην αρχαία Βαβυλώνα το 3000 π.Χ. Στην αρχαία Αίγυπτο θεσπίζεται το αξίωμα των «Επιστατών» για το στοιχειώδη έλεγχο της συγκομιδής των σιτηρών και της απόδοσης των φόρων. Στην αρχαία Ελλάδα, στην περίοδο 500-300 π.Χ., απαντάται ο θεσμός του ελεγκτή για την εξέταση της διαχείρισης των Οικονομικών του Κράτους. Πιο συγκεκριμένα στην Αθήνα δημιουργήθηκε ο θεσμός των «Λογιστών» και των «Ευθυνών» οι οποίοι με προκαθορισμένη οργανωτική ιεραρχία και συγκρότηση, είχαν ως κύριο έργο, τον έλεγχο της χρηστής διαχείρισης του πλούτου των πόλεων, των ναών και των Λογαριασμών Διαχείρισης των αξιωματούχων που αποχωρούσαν από τα δημόσια αξιώματα.

Στην ευθύνη των λογιστών ελεγκτών εκείνης της εποχής ανήκε το έργο της δημοσιοποίησης των ελεγκτικών τους πορισμάτων και η καταδίκη ή απαλλαγή των διαχειριστών για απάτη, παραλείψεις και παραβατική συμπεριφορά. Με ελεγκτικές αρμοδιότητες ήταν επιφορτισμένοι στην υπόλοιπη αρχαία Ελλάδα οι «Εξεταστές», «Συνήγοροι» και «Δοκιμαστήριοι» στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, οι «Απόλογοι» στη Θάσο και οι «Αρχησκόποι» στη Φθιώτιδα. Στην εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας υπήρχαν οι «Υπατοι», οι «Κήνσορες», οι «Τιμητές» και οι «Ταμίες», με

¹⁵ Καζαντζής Χ., «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος», Αθήνα 2006 ickett (2003), “The Internal Auditing Handbook”.

αρμοδιότητες και πρακτικές ανάλογες των ελεγκτών της αρχαίας Ελλάδας και με υποχρέωση να υποβάλλουν τις εκθέσεις των ελέγχων τους στη ρωμαϊκή Σύγκλητο για τη διαχείριση του Δημόσιου Χρήματος.

Στο Βυζάντιο, λόγω της σημαντικής παρέμβασης του κρατικού μηχανισμού στην οικονομική ζωή, ο θεσμός των λογιστών ελεγκτών ισχυροποιείται, με κύρια υπευθυνότητα τον έλεγχο και την εξακρίβωση της ακρίβειας των λογαριασμών του Δημοσίου και τη σωστή διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Στη Δυτική Ευρώπη, κατά τα πρώτα χρόνια του Μεσαίωνα, δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες εξελίξεις στον τομέα της ελεγκτικής. Στις αρχές της Αναγέννησης, η οικονομική και εμπορική άνθιση των πόλεων της Ιταλίας δίνει νέα ώθηση στο θεσμό του ελέγχου. Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα η πόλη της Πίζας είχε τον επίσημο ελεγκτή των οικονομικών της στοιχείων, ενώ το 1581 εμφανίζεται στη Βενετία η «Ένωση Επαγγελματιών Ελεγκτών». Η σημαντική γεωγραφική διεύρυνση της επιχειρηματικής δράσης πολλών εμπορικών επιχειρήσεων προκάλεσε την ανάγκη ανάθεσης μέρους του εμπορικού έργου σε τρίτους, με συνέπεια τη δημιουργία μιας γενικευμένης ανάγκης για επισκόπηση και έλεγχο των οικονομικών συναλλαγών και των αποφάσεων τους.

Ο όρος Ελεγκτές (Auditors) πρωτοεμφανίζεται στη Μεγάλη Βρετανία το 1285 σε σχετικό διάταγμα του Εδουάρδου του Α', το οποίο όριζε ότι όλοι οι διαχειριστές του δημοσίου χρήματος θα ελέγχονται από τους 'Auditors'. Στην ίδια χώρα με τον εταιρικό νόμο του 1862 αναγνωρίζεται η ανάγκη για ακριβοδίκαιη χρηματοοικονομική πληροφόρηση μαζί με την ανάγκη για ανεξάρτητο έλεγχο των λογιστικών καταστάσεων μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα την πρωτοπορία των εξελίξεων της Ελεγκτικής ανέλαβαν και φαίνεται να διατηρούν οι Η.Π.Α. με αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αργότερα να ακολουθούν τις εξελίξεις.

¹⁶Στην Ελλάδα, το πρώτο ουσιαστικό βήμα για την καθιέρωση εξωτερικού ελέγχου έγινε με το Νόμο 2190/1920 «περί ανωνύμων εταιρειών και τραπεζών», όπου προβλεπόταν η δημιουργία του Σώματος Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ). Ωστόσο, ο θεσμός αυτός δε λειτούργησε και τελικά η υλοποίηση των παραπάνω εξαγγελιών έγινε το 1955, όπου με το Ν.Δ. 3329/1955 ιδρύθηκε το "Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών" (ΣΟΕ). Μέχρι εκείνη τη στιγμή ο έλεγχος των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων των ανωνύμων εταιρειών ήταν εντελώς τυπικός, μιας και δεν υπήρχε οργανωμένο

¹⁶ <http://www.soel.gr>

ελεγκτικό επάγγελμα. Από το 1957 έως και το 1992 οργανώθηκε και λειτούργησε ελεγκτικό επάγγελμα στην Ελλάδα, με τη μορφή υποχρεωτικής ενώσεως προσώπων (επαγγελματιών ελεγκτών) σε ένα Νομικό Πρόσωπο, του οποίου τα μέλη ασκούσαν δημόσιο λειτούργημα και είχαν κατοχυρωμένη την ελευθερία έκφρασης της επαγγελματικής τους γνώμης. Το ελεγκτικό επάγγελμα εκσυγχρονίστηκε από το 1993 και έπειτα, οπότε καταργήθηκε η έως τότε μορφή οργανώσεως του Σώματος Ορκωτών Λογιστών και προωθήθηκε η δημιουργία ελεγκτικών εταιρειών.

1.7 Μεγάλες Πολυεθνικές Ελεγκτικές Εταιρείες και Λογιστική Απάτη

Οι τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές ελεγκτικές εταιρείες, γνωστές και ως Big Four και παλαιότερα ως Big Five, διενεργούν την πλειονότητα των ελέγχων των εισηγμένων και μη εταιρειών παγκοσμίως. Η ομάδα αυτή ήταν γνωστή και ως Big Eight μέχρι το 1989, αλλά μετά από μια σειρά εξαγορών και συγχωνεύσεων, «μετατράπηκαν» σε Big Five. Τις Big Five αποτελούσαν μέχρι πριν από μερικά χρόνια οι παρακάτω εταιρείες: PricewaterhouseCoopers (PWC), Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young, KPMG, Arthur Andersen. Μετά το σκάνδαλο Enron το 2001 και την κατάρρευση της Arthur Andersen, η οποία ήταν η ελεγκτική εταιρεία της Enron, οι Big Five «έγιναν» Big Four.

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1), παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία για τις τέσσερις αυτές πολυεθνικές ελεγκτικές – λογιστικές εταιρείες.¹⁷

Πίνακας 1

Εταιρεία	Έσοδα	Υπάλληλοι	Οικονομικό Έτος	Έδρα εταιρείας
<u>PricewaterhouseCoopers</u>	\$ 29.2 bn	169.000	2011	Ηνωμένο Βασίλειο
<u>Deloitte Touch Tohmatsu</u>	\$ 28.8 bn	182.000	2011	Η.Π.Α.
<u>Ernst & Young</u>	\$ 22.9 bn	152.000	2011	Ηνωμένο Βασίλειο
<u>KPMG</u>	\$ 20.6 bn	138.000	2010	Ολλανδία

Πηγή: [http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_\(audit_firms\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_(audit_firms))

¹⁷ [http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_\(audit_firms\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_(audit_firms))

Μετά τα οικονομικά σκάνδαλα του 2001 (Enron, World.com κ.τ.λ.) πολλές έρευνες ασχολήθηκαν με τις Big Five και την ποιότητα του ελέγχου που διενεργούσαν, τις σχέσεις τους με τις ελεγχόμενες εταιρείες – πελάτες τους καθώς και με τη «συμβολή» τους στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων.

^{18,19}Εμπειρικές έρευνες όπως των Francis (2004) και Watkins (2004) παρέχουν στοιχεία ότι εταιρείες που ελέγχονται από τις Big Five παρέχουν υψηλότερης ποιότητας οικονομικές καταστάσεις. Όμως τα πρόσφατα σκάνδαλα που έπληξαν τις κεφαλαιαγορές με εμπλεκόμενες εταιρείες «πέραν πάσης υποψίας» ήρθαν να εγείρουν αμφιβολίες για την παραπάνω διαπίστωση.

Το παραπάνω παράδοξο, ίσως, έχει μια εξήγηση σύμφωνα με τους Lennox & Pittman (2008), στο ότι πολλές δικαστικές αρχές έτειναν τελευταία να επιδεικνύουν αυξημένη επιείκεια προς τις Big Five, κάτι το οποίο σε συνδυασμό με τις συνθήκες της αγοράς συνετέλεσε στο να οδηγηθούν οι εν λόγω εταιρείες σε ένα συνεχές κυνήγι επικερδών συμβολαίων (lucrative consulting contracts), εις βάρος της ανεξαρτησίας τους προς τους λογιστικούς ελέγχους.

Οι Lennox & Pittman στη συγκεκριμένη έρευνα εξετάζουν τρεις υποθέσεις:

1. Εταιρείες που ελέγχονται από τις Big Five έχουν μικρότερη πιθανότητα να εμπλακούν σε λογιστική απάτη.
2. Η αρνητική σχέση μεταξύ της παρουσίας των Big Five και της πιθανότητας απάτης είναι σταθερή διαχρονικά.
3. Η παραπάνω αρνητική σχέση οφείλεται στους υψηλότερης ποιότητας ελέγχους ή στη δυνατότητα των ελεγκτών να επιλέγουν την εταιρεία-πελάτη που θα ελέγξουν και των εταιρειών-πελατών να επιλέγουν τους ελεγκτές που θα τους ελέγξουν. (the endogenous effects of screening by auditors and selection by their clients)

Οι συγγραφείς συνέλεξαν από την “Accounting and Auditing Enforcement Releases” (AAERs) της Αμερικανικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (SEC), τις λογιστικές απάτες εταιρειών για το χρονικό διάστημα από το 1981 έως το 2001, το οποίο παρείχε ένα δείγμα της τάξεως των 1.111 εταιρειών.

Τα αποτελέσματα των Lennox & Pittman (2008) επαληθεύουν την πρώτη υπόθεση. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχουν για όλη την περίοδο εξέτασης (1981

¹⁸ Francis, J. R. 2004. “What do we know about audit quality?” The British Accounting Review 36: p.345-368

¹⁹ Lennox Cl., Pittman J.(2008), “Big Five Audits and Accounting Fraud”, Working paper series, Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1137829>

– 2001), η συχνότητα εμφάνισης λογιστικής απάτης από εταιρείες που ελέγχονται από τις Big Five είναι 0,61% ενώ για εταιρείες μη ελεγχόμενες από τις Big Five είναι 0,92%. Η διαφορά ανάμεσα σ' αυτές τις δύο συχνότητες βρέθηκε στατιστικά σημαντική (t -statistic = -6,11) και συμφωνεί με τις προηγούμενες έρευνες των Francis (2004) και Watkins (2004). Συγκεκριμένα οι συγγραφείς αναφέρουν ότι η πρόσληψη ενός εκ των Big Five, δίνει στην εταιρεία που τους προσλαμβάνει τέσσερις φορές μικρότερη πιθανότητα για διάπραξη απάτης.

Όσον αφορά τη δεύτερη υπόθεση σχετικά με τη σχέση των Big Five και της απάτης διαχρονικά, αυτή έχει ως εξής: από το 1981 έως και το 1995 η σχέση είναι αρνητική και μάλιστα στα 12 από τα 15 χρόνια είναι και στατιστικά σημαντική. Δηλαδή η ύπαρξη των Big Five στις οικονομικές καταστάσεις των ελεγχόμενων εταιρειών, συνιστά μικρότερη πιθανότητα απάτης από το 1981 έως το 1995. Όμως από το 1995 και έπειτα εμφανίζεται μια σημαντική αλλαγή στην παραπάνω σχέση. Πιο συγκεκριμένα από το 1996 έως το 2000 η σχέση τείνει προς το μηδέν, και από το 2000 και έπειτα εμφανίζεται σημαντικά θετική, δείχνοντας ότι οι πελάτες των Big Five και ιδιαίτερα οι μεγάλες εταιρείες, είναι περισσότερο πιθανό να διαπράξουν κάποια λογιστική απάτη. Κατά τη γνώμη μας, τα αποτελέσματα αυτά αντανακλούν τον αντίκτυπο των οικονομικών σκανδάλων της περιόδου 2000-2001, σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα και καταδεικνύουν πόσο αυτά κλόνισαν την εμπιστοσύνη του επενδυτικού κοινού ως προς τις μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες.

Όσον αφορά την τρίτη υπόθεση, οι Lennox & Pittman προσπαθούν να εξηγήσουν τους λόγους της αρνητικής σχέσης μεταξύ Big Five και απάτης. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι μεγάλες αυτές ελεγκτικές εταιρείες μπορούν να «διαβάσουν» από πριν αν μια εταιρεία «ρέπει» προς την απάτη και έτσι δεν θα την επιλέξουν για πελάτη, για να μην αμφισβητηθεί το κύρος τους. Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι εταιρείες που σχεδιάζουν κάποια απάτη δεν θα προσλάβουν ως ελεγκτή κάποια από τις Big Five. Τα αποτελέσματα των Lennox & Pittman (2008) δεν επαληθεύουν ούτε τη μία ούτε την άλλη άποψη.

Συμπερασματικά, η παραπάνω έρευνα δείχνει ότι διαχρονικά η ύπαρξη μιας εκ των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών (Big Five) συνδυάζεται με μικρότερη πιθανότητα εμφάνισης παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων στις ελεγχόμενες από αυτές εταιρείες.

1.8 Επιτροπές Ελέγχου και Λογιστική Απάτη

²⁰Οι Abbot, Park και Parker στο έργο τους “The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud”, αναφέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά μιας επιτροπής εσωτερικού ελέγχου (audit committee), επικαλούμενοι προηγούμενες έρευνες. Αυτά είναι η δραστηριότητα (activity), η ανεξαρτησία (independence), η εμπειρία (experience), η θητεία (tenure) και η χρηματοοικονομική γνώση (financial knowledge).

Η έρευνα των Abbot, Park και Parker (2000) εξετάζει αν ο συνδυασμός δύο εκ των παραπάνω χαρακτηριστικών (δραστηριότητα και ανεξαρτησία), μειώνει την πιθανότητα παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Ανεξαρτησία θεωρείται η ύπαρξη στην επιτροπή ελέγχου ενός ανεξάρτητου μέλους που δεν είναι υπάλληλος της εταιρείας, ενώ η δραστηριότητα αναφέρεται στο πόσο συχνά συνεδριάζει η επιτροπή ελέγχου.

Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από 156 εισηγμένες εταιρείες. Οι 78 από αυτές τις εταιρείες είχαν εμφανίσει παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις κατά το παρελθόν (ήταν υποκείμενες στη SEC), και οι υπόλοιπες 78 ήταν «καθαρές» και ίδιες σε μέγεθος, κλάδο δραστηριότητας, καθώς και κάποια άλλα χαρακτηριστικά.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι εταιρείες με επιτροπές ελέγχου (audit committees) που καλύπτουν τα ελάχιστα κατώτατα όρια δραστηριότητας και ανεξαρτησίας, είναι λιγότερο πιθανό να έχουν κυρώσεις από τη SEC. Συγκεκριμένα αναφέρουν πως αν οι επιτροπές ελέγχου των εταιρειών αποτελούνται από ανεξάρτητα μέλη και συνεδριάζουν τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, τότε είναι λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις.

Τέλος, αναφέρουν ακόμη ότι το 62% των εταιρειών με παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις και το 33% των «υγιών» εταιρειών, που έχουν επιτροπές ελέγχου, δεν καλύπτουν τα ελάχιστα επίπεδα δραστηριότητας και ανεξαρτησίας. Αυτό, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δείχνει ότι η επιβολή ενός μέτριου επιπέδου κανονισμών στις εταιρείες, μπορεί ενδεχομένως να τις βοηθήσει να επιτύχουν τους στόχους που θέτει η Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC), όσον αφορά τη σωστή παρουσίαση των οικονομικών τους καταστάσεων. Το παραπάνω συμπέρασμα των Abbot, Park και Parker (2000) αποδείχθηκε σωστό αφού εν συνέχεια και

²⁰ Abbot J. Lawrence, Young Park and Susan Parker (2000), “The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud”, *Managerial Finance*, Vol. 26, No.11

συγκεκριμένα το 2002 ο νόμος Sarbanes – Oxley ήρθε να δώσει εξέχων ρόλο στις επιτροπές ελέγχου μιας επιχείρησης.

1.9 Μέτρα από την AICPA για την Υφιστάμενη Οικονομική Κρίση

Η υφιστάμενη οικονομική κρίση δεν άφησε αμέτοχους τις διάφορες λογιστικές και ελεγκτικές αρχές. Στις Η.Π.Α. το AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) με αφορμή την οικονομική κρίση εξέδωσε τον Μάιο του 2008 έναν οδηγό, με σκοπό να βοηθήσει τόσο τις διοικήσεις των εταιρειών όσο και τις επιτροπές ελέγχου αυτών να αξιολογήσουν καλύτερα τους νέους κινδύνους. Η έκδοση αυτή ονομάζεται ²¹“Financial Reporting Alert, Strengthening Financial Management and Reporting”, και περιλαμβάνει ερωτήσεις για την επιτροπή ελέγχου και το εκτελεστικό μάνατζμεντ, ώστε να λάβουν γνώση για επιπλέον θέματα σχετικά με την αξιολόγηση ενός οργανισμού καθώς και του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος αυτού στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται (αλλαγές σε πελάτες, προμηθευτές, ανταγωνιστές, μορφές δανεισμού κ.τ.λ.)

Το AICPA εξέδωσε επίσης το κείμενο ²²“The AICPA Audit Committee Toolkit – Public Companies, 2nd Edition”, το οποίο περιέχει εργαλεία που βοηθούν τις επιτροπές ελέγχου να λειτουργούν στο συνεχώς μεταβαλλόμενο σημερινό οικονομικό περιβάλλον. Τα κυριότερα σημεία του οδηγού είναι:

- Επιτήρηση της ακρίβειας των κοινοποιήσεων που βρίσκονται στις υποσημειώσεις (notes) των οικονομικών καταστάσεων. Για παράδειγμα θέματα σχετικά με το FASB 157 – Εκτίμηση της εύλογης αξίας (Fair Value Measurement) ή ζητήματα αναφορικά με επενδυτικές ή πιστωτικές απώλειες και εκτιμήσεις διαφόρων επενδυτικών οίκων, καθώς και θέματα σχετικά με την κατανόηση των «εκθέσεων» των ισολογισμών.
- Εκτίμηση των ελέγχων της επιχείρησης σε θέματα ρευστότητας και κινδύνου και συζήτηση αυτών με τη διοίκηση.
- Εκτίμηση για το αν η οικονομική κάμψη, η χρεοκοπία τραπεζών και άλλα παρόμοια γεγονότα επηρεάζουν τη βιωσιμότητα της επιχείρησης.²³

²¹ AICPA, “Financial Reporting Alert, Strengthening Financial Management and Reporting”, May 2008

²² AICPA, “The AICPA Audit Committee Toolkit – Public Companies, 2nd Edition”, May 2008

²³ AICPA, Current Accounting Issues and Risks: An alert for Audit Committees, Oct.2008

1.10 Νόμος Sarbanes – Oxley

²⁴Ο νόμος Sarbanes – Oxley επικυρώθηκε στις 30 Ιουλίου του 2002 από την Αμερικανική Βουλή, ως συνέπεια των σκανδάλων που έπληξαν τη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και αποτελεί τη σημαντικότερη αλλαγή στη νομοθεσία περί τίτλων, των Η.Π.Α. από τη δεκαετία του 1930. Μία από τις σημαντικότερες βελτιώσεις που εισήγαγε η νομοθεσία αυτή ήταν η ισχυροποίηση μιας ανεξάρτητης ελεγκτικής επιτροπής (internal audit committee), η οποία αποτελούμενη από ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου έχει ως στόχο την συλλογή πληροφοριών από τη διεύθυνση της επιχείρησης, την υποστήριξη των εσωτερικών ελέγχων και τη συνεργασία με τους εξωτερικούς ελεγκτές, με γνώμονα το συμφέρον των μετόχων. Η επιτροπή ουσιαστικά έχει αρμοδιότητες επίβλεψης, δίνοντας έτσι την αίσθηση ότι η εταιρεία ανεξαρτητοποιείται από τη διοίκηση και δεν χειραγωγείται από αυτή.

Με βάση τη συγκεκριμένη νομοθεσία, οι εταιρείες πλέον οφείλουν να ακολουθούν τις νέες οδηγίες όσον αφορά στις πληροφορίες που υποχρεούνται να δημοσιοποιήσουν, όμως οι επενδυτές στερούνται του δικαιώματός τους να προσλαμβάνουν οι ίδιοι δικηγόρους για να μηνύσουν τις εταιρείες, όταν τίθεται ζήτημα παρανομίας ή απάτης. Αντίθετα, πρέπει να περιμένουν το Υπουργείο Δικαιοσύνης να κινήσει τις αγωγές εκ μέρους τους. Βρίσκονται όμως σε πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με το παρελθόν, όπου ήταν δύσκολο να αναδειχθούν τα ελεγκτικά σκάνδαλα, αφού τώρα η εφαρμογή των άρθρων του SOX χαρίζει μεγαλύτερη διαφάνεια στις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις.

Στη συνέχεια, ο SOX προέβλεψε και τη δημιουργία του Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) – Συμβούλιο Επίβλεψης Απολογισμών Δημοσίων Εταιρειών – με στόχο τη θέσπιση προτύπων γύρω από την ηθική, τη σύγκρουση συμφερόντων, αλλά και την πειθαρχία των λογιστών σε συνδυασμό με τη διεξαγωγή ετήσιων αξιολογήσεων σε μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες. Πλέον οι εταιρείες αυτές απαγορεύεται να παρέχουν υπηρεσίες όπως τήρηση λογιστικών βιβλίων, σχεδιασμό πληροφοριακών συστημάτων και συμβουλές επενδύσεων στους πελάτες τους.

²⁴ <http://www.nbg.gr>

Τέλος οι CEOs και οι CFOs (δηλαδή οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι καθώς και οι Οικονομικοί Σύμβουλοι) των εταιρειών έχουν υποχρέωση και ευθύνη, επί ποινή, να πιστοποιούν γραπτώς ότι οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις δημοσιοποιούμενες λογιστικές καταστάσεις και χρηματοοικονομικές εκθέσεις είναι ακριβείς. Σε περίπτωση που οι αναφορές της επιχείρησης κρίνεται ότι πρέπει να αναθεωρηθούν, τα συγκεκριμένα πρόσωπα πέρα από τις ποινικές διώξεις που αντιμετωπίζουν, έχουν και την υποχρέωση να επιστρέψουν τις πρόσθετες αμοιβές τους (bonus) για την κάλυψη του κόστους αυτού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΑ ΟΡΙΑ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ/ΛΟΓΙΣΤΗ

2.1 Η Ηθική Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή

Ο ορκωτός ελεγκτής/λογιστής, όπως και κάθε μέλος ενός επαγγέλματος που έχει αναλάβει (θεσμοθετημένα ή άτυπα) να εξυπηρετήσει πρακτικά αλλά αποτελεσματικά κάποια συγκεκριμένη ανάγκη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, έχει πέρα και εκτός από τη νομική ευθύνη, και ηθική ευθύνη έναντι της κοινωνίας και των συγκεκριμένων πελατών του. Η ευθύνη αυτή επιβάλλεται από το σώμα των ορκωτών ελεγκτών/λογιστών σε πολλές χώρες με τη μορφή ενός επαγγελματικού κώδικα συμπεριφοράς προς τους πελάτες, όπως επίσης υπάρχει και κώδικας συμπεριφοράς προς τα άλλα μέλη του σώματος. Και τούτο γιατί οι νομικά προσδιορισμένες ευθύνες δεν επαρκούν να περιγράψουν αλλά και να διαμορφώσουν πλήρως και σε κάθε περίπτωση την πρέπουσα στην πράξη συμπεριφορά κάθε επαγγελματία. Ο κώδικας αυτός συμπεριφοράς, που οικειοθελώς αναλαμβάνει να επιβάλλει στα μέλη του ένα σώμα ορκωτών ελεγκτών, δεν είναι τίποτα άλλο από την αναγνώριση της κοινωνικής ευθύνης την οποία επιβάλλει η κοινωνική διάσταση του επαγγέλματος. Ένας τέτοιος κώδικας ηθικής ευθύνης είναι κάτι παραπάνω από μια κωδικοποιημένη συμπεριφορά. Εξυπηρετεί και το ίδιο το επάγγελμα προστατεύοντας και επενδύοντας αυτό με το κατάλληλο κοινωνικό “image”. Είναι ένα μήνυμα και μια υπόσχεση προς τα έξω ότι το επάγγελμα έχει συγκεκριμένους στόχους που εξυπηρετεί, και ότι ενδιαφέρεται για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του προς την κοινωνία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Το κοινό έχει ανάγκη να εμπιστευτεί τον ορκωτό ελεγκτή ως προς την ικανότητα και τις προθέσεις του να το εξυπηρετήσει στις συγκεκριμένες ανάγκες για τις οποίες ο θεσμός του ορκωτού ελεγκτή έχει εγκαθιδρυθεί, με ευθύνη και συνέπεια προσωπική και ηθική, και όχι απλώς οικονομική, όπως ίσως μια άλλη επιχείρηση θα έκανε. Η προσωπική ηθική εγγύηση του ορκωτού ελεγκτή είναι το σημαντικότερο στοιχείο που συντελεί στη δημιουργία της εμπιστοσύνης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες χρησιμοποιούν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις που φέρουν την υπογραφή ορκωτών ελεγκτών/λογιστών.

Δεν υπάρχει συγκεκριμένος και γενικός κώδικας κοινωνικής, επαγγελματικής συμπεριφοράς και ηθικής ευθύνης, ο οποίος μπορεί να εφαρμοστεί σε όλους τους ελεγκτές και σε όλες τις περιπτώσεις. Οι σχετικοί κανόνες και τα πρότυπα έχουν διαμορφωθεί με τη μακροχρόνια άσκηση του θεσμού και την πείρα που συσσωρεύεται και περνά στις επερχόμενες γενεές, αλλά και συνεχίζουν να διαμορφώνονται για να αντιμετωπιστούν καινούριες καταστάσεις και κοινωνικά δεδομένα, καθώς ολόκληρη η κοινωνία αλλάζει με την πάροδο του χρόνου.

Για τους ορκωτούς λογιστές ως παράδειγμα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο κώδικας επαγγελματικής συμπεριφοράς του Σώματος Ορκωτών Λογιστών των Η.Π.Α. (Code of Professional Ethics by the American Institute of Certified Public Accountants). Από την πλευρά τους οι εσωτερικοί ελεγκτές στις Η.Π.Α. έχουν το δικό τους κώδικα επαγγελματικής ευθύνης και συμπεριφοράς, που επιμελείται το Institute of Internal Auditors των Η.Π.Α. Οι κώδικες αυτοί αναφέρονται με λεπτομέρεια σε συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς και αντιμετώπισης επαγγελματικών θεμάτων και καταστάσεων. Οι βασικές διαστάσεις μιας ηθικής συμπεριφοράς του ορκωτού ελεγκτή προς το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή τους πελάτες του, αναφέρθηκαν νωρίτερα ως γενικά πρότυπα, σύμφωνα με τα οποία τούτος θα πρέπει να είναι αντικειμενικός, εχέμυθος, δίκαιος και ικανός να τους εξυπηρετεί στα πλαίσια των δυνατοτήτων του και σύμφωνα με το θεσμό του ανεξάρτητου ελεγκτή. Στα πλαίσια αυτά ο ορκωτός ελεγκτής θα πρέπει να μπορεί να διαμορφώσει την προσωπική συμπεριφορά του και ακόμα να επιβάλλει στον εαυτό του ιδιαίτερες υποχρεώσεις και επιπλέον ευθύνες προς τους πελάτες του.

Αναφορικά με την επαγγελματική συμπεριφορά των ορκωτών ελεγκτών της Ελλάδος, από τον νόμο προβλέπονται μια σειρά από προληπτικές απαγορεύσεις και οδηγίες αλλά και κυρώσεις (βλ. αρθρ. 15 και 20-22, Π.Δ. 226/92). Για την ειδικότερη, όμως, προσωπική ηθική συμπεριφορά των μελών του επαγγέλματος, και κάθε επαγγέλματος, δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν κυρώσεις και μια τέτοια ηθική, επαφίεται κατά το μεγαλύτερο μέρος της αποκλειστικά στην ακεραιότητα του χαρακτήρα ενός έκαστου επαγγελματία.

2.2 Η Νομική Ευθύνη

Οι ήδη εμφανείς ανωμαλίες στους χώρους όπου διαμορφώνεται και ολοκληρώνεται η διαδικασία λήψεως χρηματοοικονομικών αποφάσεων (ανάπτυξη του χρηματιστηρίου, οδηγίες Ευρωπαϊκής Κοινότητας, νέος νόμος περί εξωτερικού ελέγχου και ελεγκτών, κ.λ.π.) θα αυξήσουν από τη μία μεριά την ευθύνη αυτών που συμμετέχουν στη διαδικασία αυτή ως παραγωγοί οικονομικών πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν την ευθύνη του ελέγχου της ποιότητας τούτων, και από την άλλη την αντίληψη του κοινού για την ευθύνη αυτή και, συνεπώς, και την επιδίωξη αποζημίωσης για τυχόν απώλειες που θα συνδέονται με την πλημμελή εξάντληση αυτής της ευθύνης εκ μέρους των φορέων της.

Από την ίδια αντίληψη της πιθανότητας να αυξηθούν οι περιπτώσεις αντιδικίας αλλά και ο αριθμός και η ιδιότητα των εμπλεκόμενων μερών κινείται και ο νέος νόμος περί ορκωτών ελεγκτών που προβλέπει την ασφάλιση των ορκωτών ελεγκτών έναντι απαιτήσεων αποζημίωσης που θα προκύψουν από σκόπιμη ενέργεια ή παράλειψη του ορκωτού κατά τον έλεγχο και την έκδοση του πιστοποιητικού ελέγχου, εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια του ασκήσαντος τον έλεγχο και αποδεδειγμένα προκλήθηκε από τη χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου, (αρθ. 19, Π.Δ. 226/92 & αρθ. 29, Ν.3693/08). Στο ίδιο άρθρο καθορίζονται και τα ελάχιστα ποσά αποζημίωσης που θα καλύπτει η ασφάλιση και τα οποία όχι μόνον δεν μπορεί να είναι τελικά, αλλά και θα πρέπει να αναπροσαρμόζονται κατά καιρούς, Για το λόγο αυτό συνίσταται η διατήρηση από κάθε ορκωτό ελεγκτή ικανής και κατάλληλης δικηγορικής υποστήριξης πέραν από την ασφάλιση.

Σε άλλες χώρες, όπου το επάγγελμα του ορκωτού ελεγκτή/λογιστή ασκείται εδώ και χρόνια μακριά από την άμεση παρέμβαση και κηδεμονία του κράτους, π.χ. Η.Π.Α., Αγγλία, τα τελευταία χρόνια είχε παρατηρηθεί, παράλληλα με την ανάπτυξή του, και μεγάλη αύξηση των υποθέσεων προσφυγής τρίτων στα δικαστήρια εναντίον ορκωτών ελεγκτών/λογιστών. Το ίδιο θα πρέπει να αναμένεται και στην Ελλάδα, όπου με τις νέες νομοθετήσεις φαίνεται να δημιουργούνται παρόμοιες προϋποθέσεις, οι οποίες θα δρομολογήσουν ίδια φαινόμενα σχετικά με την άσκηση του επαγγέλματος του ορκωτού ελεγκτή/λογιστή. Ήδη ο νόμος 3693/08 εμπεριέχει στο σχετικό άρθρο περί ευθύνης και την υποχρέωση ασφαλιστικής κάλυψης για αποζημίωση συγκεκριμένου ποσού εκ μέρους του ορκωτού ελεγκτή. Το ερώτημα,

όμως, είναι αν τα ποσά που προσδιορίζονται επαρκούν για να καλύψουν τις ζημιές που μπορούν να προκληθούν από υπαιτιότητα του ορκωτού ελεγκτή σε εξαιρετικές αλλά πιθανές περιπτώσεις, π.χ. ομαδικές προσφυγές επενδυτών ή απαίτηση τράπεζας που είχε προβεί στη χορήγηση μεγάλων δανείων στηριζόμενη στη γνωμάτευση ορκωτού ελεγκτή για την οικονομική κατάσταση μιας επιχειρήσεως. Να σημειώσουμε εδώ πως με βάση το Ν.3693/08, η ευθύνη για αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί το δεκαπλάσιο των αμοιβών του ευθυνόμενου νόμιμου ελεγκτή για το συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο.

2.3 Γενική Αστική Ευθύνη των Ορκωτών Ελεγκτών

Η αστική ευθύνη γενικά μπορεί να προσδιοριστεί στην υποχρέωση που έχει ο κάθε επαγγελματίας να επιδεικνύει την απαραίτητη προσοχή και επιμέλεια που αναμένεται από αυτόν ως συγκεκριμένο επαγγελματία, όπως αυτός παρουσιάζεται κατά την άσκηση του επαγγέλματός του και την προσφορά των υπηρεσιών του προς το κοινό. Στην περίπτωση του ορκωτού λογιστή/ελεγκτή, τούτος παρουσιάζεται ως ο ειδικός που έχει τη δυνατότητα να διαπιστώσει κατά πόσον οι ελεγχόμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν ακριβοδίκαια (Π.Δ. 226/92, αρθρ. 16, παρ.1) την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα χρήσεως της ελεγχόμενης μονάδας, σύμφωνα πάντα με τις γενικώς παραδεκτές λογιστικές αρχές.

Επειδή όμως, κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να είναι βέβαιος ότι θα μπορέσει – ή δεν θα μπορέσει στις περισσότερες των περιπτώσεων – να φέρει σε πέρας ένα αναλαμβανόμενο έργο πλήρως, επιτυχώς και χωρίς λάθη ή κάποιες παραλείψεις, αλλά και να υποσχεθεί τούτο δεν θα το κατορθώσει, δεν είναι πρακτικά σωστό να τον καθιστά κανείς υπεύθυνο για το αλάθητο, αλλά για αμέλεια, ασυνέπεια, απιστία ή απάτη προς κάθε έχοντα άμεσο ή έμμεσο έννομο συμφέρον στα πλαίσια του έργου του ορκωτού ελεγκτή, συμπεριλαμβανομένης στους ανωτέρω και της ίδιας της ελεγχόμενης μονάδας. Η αστική ευθύνη βέβαια, ισχύει και για τη διοίκηση της ελεγχόμενης μονάδας στη βάση της πρωταρχικής ευθύνης.

Η αστική ευθύνη των ορκωτών λογιστών αναφέρεται ρητά μαζί με τις ποινικές και τις πειθαρχικές συνέπειες, στο άρθρο 16, παρ. 5 του παλαιού Ν.Δ. 3329/1955 «περί συστάσεως και οργανώσεως του Σώματος Ορκωτών Λογιστών» όπου ορίζεται ότι: «πάσα παράβασις διατάξεων του παρόντος Ν.Δ. υπό ορκωτού λογιστή, πλην της

πειθαρχικής διώξεως που αυτήν συνεπάγεται, τιμωρείται και κατά τα άρθρα 252 και 458 του Π.Κ. καθώς και τα άρθρα 242 και 386 του Π.Κ., επιφυλασσόμενου εις τυχόν ζημιωθέντα και του δικαιώματος αποζημίωσης κατά τις διατάξεις του κοινού δικαίου». Η ευθύνη διαφαίνεται και στο Ν.Δ. 226/92, στο άρθρο 19, όπου συγκεκριμένα αναφέρεται: « Ο ορκωτός ελεγκτής ευθύνεται για κάθε ζημία εκ θετικής ενέργειας ή παραλείψεως κατά τον έλεγχο και την έκδοση του πιστοποιητικού ελέγχου εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια του ασκήσαντος τον έλεγχο και αποδεδειγμένα προκλήθηκε από τη χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου», από τη διατύπωση της οποίας διαφαίνονται και οι διάφορες πιθανές αιτίες οι οποίες είναι δυνατόν να προκαλέσουν ή να εγείρουν την δικαστική δίωξη και επίρριψη ευθύνης για αποζημίωση στον εμπλεκόμενο ορκωτό ελεγκτή.

²⁵Γενικά η αστική ευθύνη αφορά την ευθύνη του Ελεγκτή για αποζημίωση προς τρίτα ζημιωθέντα, από λάθη ή παραλείψεις του, πρόσωπα. Όπως προβλέπεται στο άρθρο 29 του πρόσφατου Ν. 3693/2008, οι νόμιμοι ελεγκτές, τα ελεγκτικά γραφεία και οι ελεγκτικές οντότητες τρίτων χωρών ευθύνονται για κάθε ζημιά από θετική ενέργεια ή παράλειψη. Η ευθύνη για αποζημίωση μπορεί να ανέλθει μέχρι το δεκαπλάσιο των αμοιβών του ευθυνόμενου νόμιμου ελεγκτή για το συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο. Στην περίπτωση τώρα που οι υποχρεωτικοί έλεγχοι διενεργούνται στο όνομα και για λογαριασμό ελεγκτικού γραφείου ή ελεγκτικής οντότητας τρίτης χώρας, η ευθύνη για αποζημίωση βαρύνει αλληλέγγυα και εις ολόκληρο τα πρόσωπα που εμπλέκονται στο συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο καθώς και την ελέγκτρια εταιρεία. Οι νόμιμοι ελεγκτές, τα ελεγκτικά γραφεία και οι ελεγκτικές οντότητες τρίτων χωρών υποχρεούνται να έχουν ασφαλιστική κάλυψη ίση με το όριο της δεκαπλάσιας αμοιβής που αναφέρθηκε ανωτέρω. Η μη συμμόρφωση των εμπλεκομένων με τα οριζόμενα παραπάνω, συνεπάγεται την αναστολή της άδειας άσκησης επαγγέλματος.

2.4 Ευθύνη προς την Ελεγχόμενη Μονάδα. Αιτίες και Κριτήρια Επίρριψης Ευθύνης

Κατά το άρθρο 37 του Ν. 2190/1920, η αξίωση της ελεγχόμενης εταιρείας έναντι των ελεγκτών της παραγράφεται μετά από διετία.

²⁵ Ν. 3693/2008, Φ.Ε.Κ. 174, 25/8/2008

Επομένως, ένας ορκωτός ελεγκτής/λογιστής είναι δυνατόν να θεωρηθεί υπεύθυνος έναντι των πελατών του για οποιοδήποτε από τα παρακάτω:

1. Απάτη. Ο ορκωτός ελεγκτής ο οποίος, εν γνώσει του και με πρόθεση, δεν αποκάλυψε απάτη η οποία διαπιστώθηκε κατά τον έλεγχο, ή συνήργησε σε κάποια πράξη σκόπιμης απάτης εις βάρος του πελάτη του, μπορεί να κατηγορηθεί για απάτη. Στην περίπτωση αυτή έχει σαφή εφαρμογή το άρθρο 19, Ν.Δ. 226/92, με τη φράση « Ο ορκωτός ευθύνεται για κάθε ζημία...εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο...».

Ένας ορκωτός ελεγκτής μπορεί επίσης, να κατηγορηθεί για απάτη ακόμα και όταν αυτός κάνει λάθος από άγνοια, εάν ψευδώς παρουσιάστηκε ότι κατέχει την επαγγελματική ιδιότητα του ορκωτού ελεγκτή και τις απαιτούμενες γι' αυτήν γνώσεις και εξειδίκευση.

Στην περίπτωση εκούσιας απάτης, επίσης, έχει εφαρμογή και το άρθρο 57, παρ. β, γ, και ε του κωδικοποιημένου Ν.2190/1920 επισύροντας αστική και ποινική ευθύνη, σε όποιον «...εν γνώσει συνέταξεν ή ενέκρινε ισολογισμόν εναντίον των διατάξεων του παρόντος νόμου ή του καταστατικού», ενώ στην περίπτωση της ψευδούς παρουσίασης της ιδιότητας και ικανότητας του ορκωτού, εφαρμογή μπορεί να έχει το άρθρο 63γ, παρ. 3 του ίδιου νόμου όπου αναφέρεται ρητώς: «...τιμωρείται πας ελεγκτής όστις δεν εδήλωσεν κώλυμα ασκήσεως ελέγχου...».

2. Αμέλεια. Κατά τη διεξαγωγή του ελέγχου, ο ορκωτός ελεγκτής θα πρέπει να επιδείξει την επιμέλεια και προσοχή που αναμένεται από ένα μέσο επαγγελματία ορκωτό ελεγκτή. Διαφορετικά, αυτός μπορεί να κατηγορηθεί για αμέλεια ή αδιαφορία. Στην περίπτωση αυτή δεν είναι απαραίτητη η γνώση ή η συνέργεια σε απάτη ή λάθος, αλλά αρκεί η αδιαφορία ή η αμέλεια εκ μέρους του ελεγκτή.

Στην περίπτωση αμέλειας αναφέρεται το άρθρο 63 β του Ν.2190/1920, όπου αναφέρεται ότι «ελεγκτές ανωνύμων εταιρειών...αν από αμέλεια θεώρησαν ως νομίμως έχοντα ισολογισμό που καταρτίστηκε παρά τας διατάξεις του νόμου και του καταστατικού...τιμωρούνται με φυλάκιση τριών μηνών και με χρηματική ποινή... Στην περίπτωση όμως δόλου τιμωρούνται και με τις ποινές του άρθρου 57». Άμεση αναφορά για ευθύνη από αμέλεια γίνεται στο άρθρο 19 του Ν.Δ. 226/92: «ο ορκωτός ευθύνεται για κάθε ζημία εκ θετικής ενέργειας ή παραλείψεως κατά τον έλεγχο...».

Στις περιπτώσεις απάτης και αμέλειας ειδικά, ο πελάτης θα πρέπει για να απαιτήσει αποζημίωση, κανονικά, να αποδείξει ότι στηρίχθηκε στον έλεγχο του συγκεκριμένου ορκωτού ελεγκτή για να κάνει ή να μην κάνει κάποια συγκεκριμένη

ενέργεια ή ότι η ζημία προκλήθηκε από την αδυναμία του ορκωτού να ανακαλύψει την απάτη ή το λάθος.

3. Αθέτηση συμφωνίας. Μια επιχείρηση/πελάτης μπορεί να διεκδικήσει αποζημίωση για αθέτηση συμφωνίας εκ μέρους του ορκωτού ελεγκτή, αν τούτος εξετέλεσε πλημμελώς τον έλεγχο και τούτο είχε ως συνέπεια την πρόκληση ζημίας στην ελεγχόμενη επιχείρηση ή ακόμα και την μικρότερη από την αναμενόμενη ωφέλεια.

Πλημμελή εκτέλεση ελέγχου έχουμε, για παράδειγμα, όταν ο ορκωτός ελεγκτής περιορίζει την έκταση του ελέγχου σε μικρότερη από έναν κανονικό έλεγχο, σύμφωνα με τα γενικώς παραδεκτά ελεγκτικά πρότυπα. Στην περίπτωση που ο περιορισμός επιτρέπεται από τη συμφωνία, αλλά παρόλα αυτά μπορεί να γίνει αιτία ζημιών σε κάποιους, ο ορκωτός ελεγκτής θα πρέπει να αναφέρει στο πιστοποιητικό του την έκταση και τους περιορισμούς του ελέγχου που διενήργησε.

4. Εχεμύθεια. Αν και η περίπτωση πρόκλησης ζημίας από την (εκούσια ή ακούσια) διαρροή σε τρίτους πληροφοριών, που απέκτησε ο ορκωτός ελεγκτής κατά τη διενέργεια ελέγχου σε μια επιχείρηση, καλύπτεται γενικά στο άρθρο 19 του Ν.Δ. 226/92 για την εχεμύθεια, την οποία πρέπει να διατηρεί ο ελεγκτής σχετικά με κρίσιμες πληροφορίες του πελάτη του, γίνεται σαφής μνεία τούτης και στο άρθρο 63, παρ. α, και, ειδικότερα, στο άρθρο 63 γ παρ. 2 του Ν.2190/1920, όπου αναφέρεται ότι «τιμωρείται δια φυλακίσεως μέχρι τριών μηνών πας ελεγκτής ανωνύμων εταιρειών, όστις δεν ήθελε τηρήσει απόλυτον εχεμύθειαν, περί των παρ' αυτού παρατηρηθέντων εν τη λειτουργία της εταιρείας».

Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου έχει εφαρμογή και στις περιπτώσεις ελέγχου σύμφωνα με τα άρθρα 36 και 40 του Ν.2190/1920, δηλαδή από μη ορκωτούς ελεγκτές. Εννοείται ότι η παράβαση του άρθρου 63 επιφέρει και αστική ευθύνη.

Στην εχεμύθεια αναφέρεται και ο παλαιός νόμος Ν.Δ. 3329/55, άρθρο 12, παρ.5, «ο Ορκωτός Λογιστής, ο Βοηθός Ορκωτός Λογιστής και ο Δόκιμος Ορκωτός Λογιστής υποχρεούνται να τηρούν αυστηράν εχεμύθειαν περί των όσων ήθελαν λάβει γνώσιν κατά την εκτέλεσιν των καθηκόντων των» (αστική και πειθαρχική ευθύνη)..., καθώς και το Β.Δ. 737/61 και ο Ν. 4107/60.

Κατά τον ίδιο νόμο, Ν.Δ. 3329/55, άρθρα 12 και 16, παρ.5, η μη τήρηση της εχεμύθειας υπό Ορκωτού Λογιστή, Βοηθού, κ.λ.π., πλην της πειθαρχικής διώξεως «...τιμωρείται και κατά τα άρθρα 252 και 458 του Ποινικού Κώδικα...» (ποινική ευθύνη).

5. Δημοσίευση και εχεμύθεια. Εννοείται ότι στην υποχρέωση εχεμύθειας υπάγονται και όλα εκείνα τα στοιχεία που δεν επιβάλλεται εκ του νόμου να δημοσιεύονται κατά οιαδήποτε μορφή δημοσίευσης, σε εφημερίδες, Χρηματιστήριο, Νομαρχία, Εφορία (Ν. 1563/85 αρθρ.17 περί φορολογικής αξιοποίησης των ελέγχων του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών, δηλαδή γνωστοποίηση στην εφορία των φορολογικών παραβάσεων που διαπιστώθηκαν) κ.λ.π.

2.5 Ευθύνη προς Τρίτους

Ιστορικά, ένας τρίτος ο οποίος δεν είναι μέλος των συμβαλλομένων στο συμβόλαιο/συμφωνία για τον έλεγχο σε μία επιχείρηση, όπως είναι εμμέσως, έστω, οι μέτοχοι αυτής, δεν θα μπορούσε να έχει έννομο συμφέρον για ζημίες σχετικά με το διενεργηθέντα έλεγχο και κατά του συμβληθέντος και διενεργήσαντα τούτο ορκωτό ελεγκτή.

Η ευθύνη, όμως, των ορκωτών ελεγκτών/λογιστών προς τρίτους, δηλαδή εκτός της εταιρείας/πελάτη, καθώς και των τωρινών μετόχων, προκύπτει εμμέσως πλην σαφώς, από την διάταξη του Ν.Δ. 226/92, άρθρο 16, παρ.2, «Οι Ορκωτοί Ελεγκτές ή ελεγκτικές εταιρείες...υποχρεούνται...να έχουν ασφαλιστική κάλυψη...για ευθύνη προς αποζημίωση οιαδήποτε ζημιωθέντος φυσικού ή νομικού προσώπου κατά τα στην παρ.1 αναφερόμενα».

Εφαρμογή θα πρέπει να έχει εδώ και το άρθρο 19, Ν.Δ. 226/92, «Ο ορκωτός ελεγκτής ευθύνεται για κάθε ζημία εκ θετικής ενέργειας ή παραλείψεως κατά τον έλεγχο και την έκδοση του πιστοποιητικού ελέγχου, εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια του ασκήσαντος τον έλεγχο και αποδεδειγμένα προκλήθηκε από τη χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου», καθώς και ανάλογη με το άρθρο 16, παρ. 5 του παλαιού Ν.Δ. 3329/1955 περί συστάσεως και οργανώσεως του σώματος Ορκωτών Λογιστών όπου ορίζεται ότι «πάσα παράβασις διατάξεων του παρόντος Ν.Δ. υπό ορκωτού λογιστή, πλην της πειθαρχικής διώξεως ην συνεπάγεται, τιμωρείται και κατά τα άρθρα 252 και 458 του Π.Κ. και τα άρθρα 242 και 386 του Π.Κ., επιφυλασσόμενου κατά τας διατάξεις του κοινού δικαίου».

6. Ανακάλυψη απάτης ή λάθους. Ο όρος απάτη μπορεί να έχει εφαρμογή σε πολλές περιπτώσεις ευθύνης ενός ελεγκτή. Πρώτα στην περίπτωση της ευθύνης ανακάλυψης απάτης στη διαχείριση και, αναγκαστικά, παρουσίαση, τελικά, περιουσιακών

στοιχείων και αποτελεσμάτων κακής διαχείρισης εκ μέρους υπαλλήλων κάθε επιπέδου, ατομικά ή ομαδικά, της ελεγχόμενης μονάδας.

Στην περίπτωση αυτή, ο ελεγκτής θα πρέπει να ανακαλύψει την περίπτωση εσκεμμένης απάτης, όπως και ακούσιου λάθους, στα πλαίσια της διαπίστωσης περί της ορθής παρουσίας των ελεγχόμενων χρηματοοικονομικών μεγεθών στις αντίστοιχες χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Στην περίπτωση που τούτος έχει πέσει θύμα οργανωμένης απάτης και βεβαίωσε ορθή, παρόλα αυτά, εμφάνιση των σχετικών μεγεθών, η ευθύνη του για την ανακάλυψη της απάτης στην οποία αποδεδειγμένα οφείλεται η παραπλανητική εμφάνιση των λογιστικών καταστάσεων εξαντλείται στα όρια στα οποία τούτος εφάρμοσε τα γενικώς παραδεκτά κατά περίπτωση ελεγκτικά πρότυπα και τις διαδικασίες, καθώς και τον επιβεβλημένο επαγγελματικό ζήλο, επιμέλεια και προσοχή.

Εφαρμογή των νόμων περί κάλυψης απάτης, συνέργειας σε απάτη, άγνοιας και ψευδούς παρουσίας της επαγγελματικής ιδιότητας και ικανότητας ορκωτού, αμέλειας ή αδιαφορίας, αθέτησης συμφωνίας και εχεμύθειας, υπάρχει και για την ευθύνη προς τρίτους, οι οποίοι έχουν ή επιδίωξαν να έχουν συμφέροντα στην ελεγχόμενη επιχείρηση και κατά τη διαδικασία αυτή χρησιμοποίησαν και βασίστηκαν στις ελεγχθείσες λογιστικές καταστάσεις, πράγμα το οποίο ο εμπλεκόμενος ορκωτός ελεγκτής θα έπρεπε να το αναμένει στα πλαίσια της χρήσεως και της χρησιμότητας των ελεγχόμενων χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε μια οικονομία. Το θέμα σε μια δικαστική διαδικασία από εκεί και πέρα είναι να αποδειχθεί ότι ο συγκεκριμένος τρίτος, που απαιτεί αποζημίωση, πράγματι βασίστηκε στις ελεγμένες λογιστικές καταστάσεις και να υπολογιστούν οι επικαλούμενες ζημίες.

7. Παραπλανητικές λογιστικές καταστάσεις. Θα πρέπει, επίσης, να γίνει κατανοητό ότι οι ορκωτοί ελεγκτές/λογιστές ναι μεν δεν εγγυώνται την ακρίβεια των μεγεθών των λογιστικών καταστάσεων (παρά, ίσως, την ακριβοδίκαιη – fair – παρουσίαση τούτων), θεωρούνται, όμως, υπεύθυνοι για την παραπλανητική εικόνα την οποία μπορεί να παρουσιάζουν προς τους τρίτους οι ελεγχόμενες λογιστικές καταστάσεις, και αν δεν προειδοποιούν για τούτο στην έκθεση, τους χρήστες. Σχετικά με το πρόβλημα αυτό πολλές ελεγκτικές εταιρείες στο εξωτερικό έχουν καταδικαστεί ή έχουν αναγκαστεί να συμβιβαστούν με τους αντιδίκους τους εκτός δικαστηρίου.

2.6 Δικαστικές Περιπτώσεις Ορκωτών Ελεγκτών

Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά γνωστές δικαστικές υποθέσεις από την διεθνή ελεγκτική πρακτική, στις οποίες κατηγορούμενοι ήταν ορκωτοί λογιστές /ελεγκτές.

Περίπτωση ευθύνης προς τρίτους (The Ultramares Corporation εναντίον Touche, New York). Η πολυεθνική ελεγκτική εταιρεία Touche είχε ελέγξει τις λογιστικές καταστάσεις της εταιρείας Fred Stern & Co. και χορήγησε «καθαρό» (θετική, χωρίς επιφυλάξεις έκθεση) πιστοποιητικό το οποίο, όπως προέκυψε μετά την πτώχευση της εταιρείας Fred & Stern, περιείχε κάποιες ανακρίβειες σχετικά με την οικονομική κατάσταση της ελεγχόμενης εταιρείας. Βασισθείσα στο πιστοποιητικό αυτό, και πριν την πτώχευση, βεβαίως, η εταιρεία Ultramares χορήγησε δάνειο προς την Fred & Stern. Η ελεγκτική εταιρεία Touche κατηγορήθηκε για χορήγηση παραπλανητικού πιστοποιητικού από αμέλεια και για εξαπάτηση. Η ελεγκτική εταιρεία καταδικάστηκε ως προς τη δεύτερη κατηγορία με το σκεπτικό ότι η Touche εξαπάτησε τους τρίτους (οι οποίοι στηρίχτηκαν για οικονομικές δεσοληψίες με τη Fred & Stern στο πιστοποιητικό της), βεβαιώνοντας σ' αυτό ότι οι λογιστικές καταστάσεις παρουσίαζαν ορθώς την οικονομική κατάσταση της εν λόγω εταιρείας, ενώ στην πραγματικότητα τα πράγματα ήταν τελείως διαφορετικά. Εξαπάτηση μπορεί να στοιχειοθετηθεί και στην περίπτωση όπου διαφαίνεται ο ισχυρισμός της γνώσεως για κάτι, ενώ τέτοια γνώση στην πραγματικότητα δεν υπάρχει εκ μέρους του ισχυριζόμενου. Στην προκειμένη περίπτωση η εταιρεία Touche ισχυριζόταν, εκδίδοντας «καθαρό» πιστοποιητικό, ότι γνώριζε ότι η οικονομική κατάσταση της ελεγχόμενης εταιρείας ήταν καλή, πράγμα το οποίο δεν συνέβαινε.

Όσον αφορά τις διατυπωθείσες αντιρρήσεις ότι δεν υπάρχει ευθύνη της Touche προς τρίτους, αφού η ενάγουσα (τρίτη) εταιρεία Ultramares δεν ήταν μέρος στο μεταξύ της Fred & Stern και Touche ελεγκτικό συμβόλαιο, τούτη δεν ισχύει καθόσον η ελεγκτική εταιρεία γνώριζε ότι οι ελεγμένες λογιστικές καταστάσεις και το πιστοποιητικό θα δινόταν και σε άλλους (όταν μάλιστα χορήγησε στη Fred & Stern τριάντα πρωτότυπα υπογεγραμμένα πιστοποιητικά), οι οποίοι άλλοι θα στηρίζονταν σ' αυτές. Το σκεπτικό για την ευθύνη προς τρίτους είχε διατυπωθεί νωρίτερα στις Η.Π.Α. στη δίκη Glanzer εναντίον Shepard, όπου διατυπώθηκε από το δικαστή τότε η άποψη ότι «Αν οι ελεγκτικές υπηρεσίες παρέχονται κυρίως για την πληροφόρηση τρίτων, τότε και οι τρίτοι αυτοί είναι στην ουσία μέρη του συμβολαίου έστω και αν

δεν ονομάζονται σ' αυτό». Επίσης, η αμέλεια, ακόμα και αν όχι στη μορφή της σκόπιμης εξαπάτησης, μπορεί να αποτελέσει τεκμήριο εξομοίωσης με εξαπάτηση, αν η αμέλεια είναι σε μεγάλο βαθμό και καθολική.

Τράπεζα Κρήτης. Στη γνωστή υπόθεση της Τράπεζας Κρήτης στην Ελλάδα την περίοδο 1985-89 μέλη του Σώματος Ορκωτών Λογιστών της Ελλάδος, τότε, καταδικάστηκαν για αμέλεια και παράλειψη καθήκοντος επειδή κατά τον έλεγχο της Τράπεζας Κρήτης, και συγκεκριμένα αναφορικά με την επιβεβαίωση καταθέσεων της τράπεζας σε άλλη τράπεζα του εξωτερικού, δεν επέμεναν να λάβουν στα χέρια τους κατευθείαν την επιβεβαίωση από την ξένη τράπεζα για το ελεγχόμενο ποσό, όπως προβλέπεται και από τον σχετικό νόμο (Υ.Α. αριθ. 643/5/1979), αλλά αρκέστηκαν στην επίδειξη...«από μακριά» της υποτιθέμενης επιβεβαίωσης από τον τότε πρόεδρο της τράπεζας.

Ευθύνη προς τον πελάτη/πλημμελής εκτέλεση συμβολαίου και ευθύνη σχετικά με μη ελεγμένες λογιστικές καταστάσεις (Bloch εναντίον Klein, New York, 1965). Η παρακάτω υπόθεση αποτελεί και παράδειγμα περίπτωσης όπου ο πελάτης μηνύει τους ελεγκτές για πλημμελή εκτέλεση του συμφωνηθέντος συμβολαίου, αλλά και περίπτωση ευθύνης αναφορικά με λογιστικές καταστάσεις με τις οποίες μπορεί να συνδεθεί το όνομα των ορκωτών ελεγκτών, ενώ τούτες δεν έχουν ελεγχθεί από αυτούς.

Η εταιρεία Bloch είχε αναθέσει στους ελεγκτές της τη σύνταξη (μη ελεγμένων) λογιστικών καταστάσεων, στις οποίες όμως οι ελεγκτές δεν είχαν βάλει την ένδειξη «μη ελεγμένες» και στις οποίες καταστάσεις τα αποθέματα είχαν υπερεκτιμηθεί με αποτέλεσμα να έχουν υπερεκτιμηθεί και τα κέρδη της εταιρείας. Όταν αργότερα η εταιρεία περιήλθε σε δύσκολη οικονομική θέση, η ίδια μήνυσε τους ελεγκτές κατηγορώντας τους ότι δεν έλεγξαν τα αποθέματα και εξαιτίας των υπερεκτιμηθέντων, βάσει των αποθεμάτων, κερδών ενθαρρύνθηκαν να συνεχίσουν τη λειτουργία της επιχείρησης με αποτέλεσμα να υποστούν μεγαλύτερες ζημιές από ότι αν διέκοπταν τη λειτουργία της νωρίτερα βασιζόμενοι στα πραγματικά αποτελέσματα τούτης. Οι ελεγκτές αντέκρουσαν την κατηγορία λέγοντας ότι πάντοτε στηριζόταν στην εκτίμηση των αποθεμάτων που έκανε ο πελάτης τους για τη σύνταξη των λογιστικών καταστάσεων και ότι τούτος γνώριζε το πραγματικό ύψος των αποθεμάτων. Το δικαστήριο δέχτηκε ότι η παράλειψη των ελεγκτών να σφραγίσουν κάθε σελίδα των λογιστικών καταστάσεων με τη λέξη «μη ελεγμένες» ήταν αρκετή

να τους θεωρήσει ένοχους αμέλειας, αλλά επιδίκασε στο μηνυτή ως αποζημίωση μόνο το ποσόν της αμοιβής των και όχι το σύνολο των ισχυριζόμενων ζημιών.

Περίπτωση ευθύνης για μεταγενέστερα γεγονότα (The Yale Express case). Στην περίπτωση της εταιρείας Yale Express οι ορκωτοί λογιστές είχαν χορηγήσει, μετά από κανονικό έλεγχο, «καθαρό» πιστοποιητικό για τη χρήση 1963. Στο επόμενο έτος 1964 η διοίκηση της εταιρείας τους ανέθεσε (ξεχωριστά από τον κανονικό έλεγχο) την διεξαγωγή ειδικής πραγματογνωμοσύνης. Κατά την εκτέλεση του ειδικού ελέγχου οι ίδιοι ελεγκτές ανακάλυψαν στοιχεία σύμφωνα με τα οποία τα αποτελέσματα των λογιστικών καταστάσεων της προηγούμενης χρήσης 1963 (που οι ίδιοι είχαν ελέγξει) μεταβάλλονταν από κέρδη σε σημαντικές ζημίες. Στη συνέχεια η εταιρεία Yale Express πτώχευσε και οι ελεγκτές μηνύθηκαν, εκτός άλλων, και για το γεγονός ότι δεν κοινοποίησαν τα στοιχεία που ανακάλυψαν μετά τον κανονικό έλεγχο και κατά την εκτέλεση του ειδικού ελέγχου το 1964. Οι ελεγκτές προέβαλαν το επιχείρημα ότι δεν τους επιτρεπόταν από το νόμο να αποκαλύψουν εμπιστευτικές πληροφορίες του πελάτη τους που είχαν αποκτήσει στα πλαίσια άλλου ειδικού ελέγχου και εμπιστευτικού ελέγχου και τα οποία στοιχεία είχαν περιέλθει στη γνώση τους αφού είχαν ήδη χορηγήσει το πιστοποιητικό για τη χρήση την οποία αυτά αφορούσαν. Σημειωτέον ότι οι εν λόγω ελεγκτές αναπροσάρμοσαν τα λανθασμένα, ήδη, αποτελέσματα της χρήσης του 1963 στις λογιστικές καταστάσεις του 1964 (και 1963 μαζί) που δημοσιεύτηκαν το 1965. Το δικαστήριο τους κήρυξε ένοχους με το αιτιολογικό ότι είχαν υποχρέωση να ανακοινώσουν τη διόρθωση των αποτελεσμάτων της χρήσης του 1963 μέσα στο 1964, δηλαδή αμέσως μόλις ανακάλυψαν το λάθος τους, έστω και μετά το πέρας του αντίστοιχου ελέγχου (και την χορήγηση του αντίστοιχου πιστοποιητικού) και εκτός ενός κανονικού τέτοιου ελέγχου. Πόσο μάλλον που είχαν τούτοι διαπράξει ήδη και το λάθος (υποτίθεται αμέλεια, στην καλύτερη γι' αυτούς περίπτωση) να μην έχουν διαπιστώσει τα συγκεκριμένα λάθη κατά τον κανονικό έλεγχο της προηγούμενης χρήσης, όπως όφειλαν να είχαν κάνει.

Price-Waterhouse/Calcestruzzi. Βεβαίως η ευθύνη των ελεγκτών για την μη διαπίστωση του λάθους κατά τον αρχικό έλεγχο παραμένει, όπως συνέβη στην περίπτωση της πολυεθνικής ελεγκτικής εταιρείας Price-Waterhouse, η οποία μηνύθηκε το 1994 από θυγατρική του ομίλου, στον οποίον ανήκε, και η γνωστή σε σχέση με την ελληνική ΑΓΕΤ-Ηρακλής, ιταλική Calcestruzzi, για λάθη (ύπαρξη δεύτερου ταμείου στην Calcestruzzi μέσω του οποίου γίνονταν δωροδοκίες επί σειρά ετών κατά τα οποία η Calcestruzzi ελεγχόταν από την Price-Waterhouse). Τα λάθη

αυτά ανακαλύφθηκαν μεταγενέστερα μετά τη χορήγηση του πιστοποιητικού. Η Price-Waterhouse έκανε, βεβαίως, σχετική δημοσίευση αμέσως μετά το ξέσπασμα του σκανδάλου το 1993.

Σχετικά με τις περιπτώσεις αυτού του είδους η ειδική επιτροπή του Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών των Η.Π.Α. αναγκάστηκε να εκδώσει οδηγία με την οποία τα μέλη του σώματος υποχρεούνται να δημοσιεύουν αμέσως και αρκούντως, γεγονότα τα οποία τους έγιναν γνωστά μετά το πέρας ενός ελέγχου (και την χορήγηση του αντίστοιχου πιστοποιητικού), και σε σχέση με τα οποία τα αποτελέσματα της ελεγχθείσας χρήσεως θα ήταν διαφορετικά αν τούτα (τα γεγονότα) τους ήταν γνωστά νωρίτερα. Και θα αναζητηθούν και οι ευθύνες για την μη έγκαιρη γνώση αυτών των γεγονότων από τους ορκωτούς.

2.7 Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (Ε.Λ.Τ.Ε.)

Η Ε.Λ.Τ.Ε. συστάθηκε με το νόμο 3148/2003 (ΦΕΚ 136 Α, 5/6/2003) περί «Σύστασης επιτροπής λογιστικής τυποποίησης και ελέγχων και άλλες συναφείς διατάξεις» του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου, η ΕΛΤΕ αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου το οποίο υπάγεται στην εποπτεία του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών και διοικείται από επταμελές διοικητικό Συμβούλιο το οποίο συγκροτείται από πρόσωπα αναγνωρισμένου κύρους με ειδικές γνώσεις και εμπειρία σε θέματα λογιστικής και ελέγχων που ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών.

Κύριο έργο της Επιτροπής είναι ο δειγματοληπτικός έλεγχος των Ισολογισμών των εταιριών για την επαλήθευση των πραγματικών οικονομικών στοιχείων, καθώς και η εποπτεία του Σώματος Ορκωτών Λογιστών. Αρμοδιότητα επίσης της Ε.Λ.Τ.Ε. είναι και η άσκηση ποιοτικού ελέγχου στο έργο του Σ.Ο.Ε.Λ. σχετικά με την τήρηση των Κανόνων δεοντολογίας.

Με βάση το άρθρο 2 του νόμου 3148/2003, οι αρμοδιότητες της ΕΛΤΕ είναι οι εξής:

- Εισηγείται στον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών θέματα Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων, Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων, Γενικού Λογιστικού Σχεδίου, Κλαδικών

Λογιστικών Σχεδίων και Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων, καθώς και την εναρμόνιση τους με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα διεθνή πρότυπα.

- Μεριμνά για τον έλεγχο της ποιότητας των υποχρεωτικών λογιστικών ελέγχων.
- Γνωμοδοτεί προς τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών επί θεμάτων λογιστικής τυποποίησης στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι λογαριασμοί του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού και των φορέων του Δημοσίου Τομέα, όπως οριοθετείται από το ν. 1256/1982.
- Ασκεί εποπτεία στο Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΣΟΕΛ), σχετικά με την τήρηση των κανόνων που διέπουν την άσκηση του λειτουργήματος των μελών του.
- Αξιολογεί τα πορίσματα του ελέγχου διαχείρισης του ΣΟΕΛ.
- Θεσπίζει ύστερα από εισήγηση του ΣΟΕΛ κανόνες δεοντολογίας για την άσκηση του έργου των ορκωτών ελεγκτών και των ελεγκτικών εταιριών και ελέγχει την τήρηση των κανόνων αυτών.
- Συνεργάζεται με την επιτροπή που προβλέπεται στο άρθρο 7 του Ν. 2331/95 για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές ενέργειες από τις ελεγκτικές εταιρίες και τους ορκωτούς ελεγκτές λογιστές.

Με την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 43/2006, η ΕΛΤΕ αποτελεί την αρμόδια αρχή για τη δημόσια εποπτεία του ελεγκτικού επαγγέλματος, και είναι υπεύθυνη για τα ακόλουθα:

- Τη χορήγηση, διατήρηση και ανάκληση αδείας άσκησης επαγγέλματος των νόμιμων ελεγκτών και των ελεγκτικών γραφείων.
- Την τήρηση δημοσίου μητρώου των νόμιμων ελεγκτών και των ελεγκτικών γραφείων.
- Την εποπτεία και τον έλεγχο των επαγγελματικών εξετάσεων.

Ως εθνική εποπτική αρχή συνάπτει διμερείς και πολυμερείς σχέσεις συνεργασίας με άλλες εθνικές και διεθνείς εποπτικές αρχές για την διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών. Τέλος αποτελεί ενεργό μέλος του European Group of Auditors' Oversight Bodies (EGAOB).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΛΕΓΚΤΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ

3.1 ²⁶ Σκάνδαλο Enron

3.1.1 Εισαγωγή

Το σκάνδαλο της Enron είναι ένα οικονομικό σκάνδαλο το οποίο αναδείχθηκε το 2001 και αφορούσε την ενεργειακή εταιρεία Enron και την ελεγκτική εταιρεία Arthur Andersen. Έπειτα από μια σειρά αποκαλύψεων που αφορούσαν αμφιλεγόμενες λογιστικές πρακτικές που διενεργήθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990, η Enron βρέθηκε στο χείλος της χρεοκοπίας το Νοέμβριο του 2001. Μια απόπειρα διάσωσης από μία παρόμοια αλλά μικρότερη ενεργειακή εταιρεία, την Dynegy δεν κατέστη βιώσιμη. Η Enron κήρυξε τελικά πτώχευση στις 2 Δεκεμβρίου του 2001.

Καθώς το σκάνδαλο αποκαλυπτόταν, οι μετοχές της Enron σημείωσαν κατακόρυφη πτώση από τα \$90.00 ανά μετοχή σε λιγότερο από \$0.50 ανά μετοχή. Κι ενώ η εταιρεία συγκαταλεγόταν μεταξύ των blue chip της Wall Street, αυτή η απρόσμενη εξέλιξη είχε μεγάλο αντίκτυπο στην αγορά. Η βουτιά της Enron σημειώθηκε μετά από την αποκάλυψη ότι πολλά από τα κέρδη και τα έσοδά της ήταν αποτέλεσμα συμφωνιών με οντότητες ειδικού σκοπού, ήτοι εταιρίες περιορισμένης ευθύνης που ήλεγχε. Απόρροια των ανωτέρω ήταν πολλά από τα χρέη και τις απώλειες της εταιρείας να μην εμφανιστούν στις οικονομικές της καταστάσεις.

Επιπροσθέτως, το σκάνδαλο προκάλεσε τη διάλυση της Arthur Andersen, η οποία αποτελούσε μέχρι εκείνη την περίοδο μία εκ των πέντε κορυφαίων ελεγκτικών εταιριών. Ιδιαίτερα ζημιωμένα βγήκαν τα μέλη ποικίλων ομάδων ενδιαφερομένων, όπως μέτοχοι, κράτος, πιστωτές, εργαζόμενοι κ.α.

3.1.2 Ιστορικό Πλαίσιο

Στις αρχές του 1990, το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών πέρασε νομοθετική ρύθμιση που απελευθέρωνε την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Το ίδιο είχε πράξει και

²⁶ <http://el.wikipedia.org/>

για την αγορά φυσικού αερίου μερικά χρόνια νωρίτερα. Η ενεργειακή αγορά που δημιουργήθηκε ευνόησε την ανάπτυξη εταιρειών όπως η Enron, ενώ η συνεπαγόμενη μεταβλητότητα των τιμών λόγω του ανταγωνισμού προκαλούσε την αντίδραση παραγωγών και τοπικών διοικήσεων.^{27,28} Έντονα φαινόμενα “lobbying” εκ μέρους της Enron και λοιπών εταιρειών όμως, διατήρησαν το σύστημα ως είχε.

Η Enron είχε δημιουργήσει εταιρείες offshore, μονάδες που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για φορολογικό σχεδιασμό και φοροαποφυγή, εκτοξεύοντας την κερδοφορία της επιχείρησης. Οι ονομασίες αυτών των οντοτήτων ήταν Bob West Treasure, Jedi και Hawaii.²⁹ Το γεγονός αυτό προλείανε το έδαφος για πλήρη ελευθερία συναλλαγματικού σχεδιασμού, καθώς και πλήρη ανωνυμία που μπορούσε να διασκορπίσει τις απώλειες που η επιχείρηση εξαφάνιζε από τους ισολογισμούς της. Αυτές οι εταιρείες βοηθούσαν την Enron να φαίνεται πιο κερδοφόρα απ’ όσο πραγματικά ήταν, ενώ δημιουργήθηκε ένας τεχνητός κύκλος μεταφοράς απωλειών από τα στελέχη. Αυτή η πρακτική εκτόξευσε την τιμή των μετοχών της, κάτι που έδωσε τη δυνατότητα στα στελέχη της να αξιοποιούν εσωτερική πληροφόρηση για να κερδοσκοπούν σε ατομικό επίπεδο.³⁰ Οι άνθρωποι της Enron γνώριζαν τα πάντα για τους offshore λογαριασμούς της εταιρείας, στους οποίους κρύβονταν οι απώλειές της, παρά ταύτα οι επενδυτές δε γνώριζαν τίποτα απ’ όλα αυτά. Ο οικονομικός διευθυντής Andrew Fastow καθοδηγούσε την ομάδα που δημιούργησε τις εταιρίες-οχήματα και αξιοποίησε τις συμφωνίες της επιχείρησης ώστε να εξασφαλίσει για τον ίδιο, την οικογένεια και τους φίλους του εκατοντάδες εκατομμυρίων δολαρίων εγγυημένων εισοδημάτων, εις βάρος της επιχείρησης, την οποία έπρεπε να υπηρετεί, και τους συμμετόχους της.

³¹ Το 1999, η Enron ξεκίνησε τη λειτουργία της Enron Online, μια διαδικτυακή υπηρεσία συναλλαγών, η οποία χρησιμοποιείτο από σχεδόν όλες τις ενεργειακές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο πρόεδρος και Γενικός Διευθυντής Παραγωγής Jeffrey Skilling συνηγορούσε στην εξής καινοφανή ιδέα, ότι η εταιρεία δε χρειαζόταν πραγματικά στοιχεία υπό την κατοχή της. Εφαρμόζοντας στο έπακρο

²⁷ Gerth, Jeff, Marko, and Richard A. Oppel Jr. "Regulators struggle with a marketplace created by Enron.(Statistical Data Included)." The New York Times, (November 10,2001)

²⁸ Banerjee, Neela. "Surest steps, not the swiftest, are propelling Dynegy past Enron." The New York Times, (November 9, 2001)

²⁹ Guardian, ανάκτηση 30/9/2008

³⁰ Special Investigation Committee of Enron’s board of directors conclusions, ανάκτηση 30/9/2008

³¹ Skilling comes out swinging". Money/CNN. 2006-04-10.

http://money.cnn.com/2006/04/10/news/newsmakers/enron_trial/index.htm.

τη διεισδυτική επενδυτική στρατηγική της επιχείρησης, κατέστησε την Enron το μεγαλύτερο χονδρέμπορο αερίου και ενέργειας, με \$27 δισεκατομμύρια συναλλαγές ανά τρίμηνο. Τα νούμερα της εταιρείας, μολαταύτα, έπρεπε να εμφανίζονται στην ονομαστική τους αξία. Με τον Skilling, η Enron υιοθέτησε μια λογιστική της αγοραίας αξίας, με την οποία προβλεπόμενα μελλοντικά κέρδη από οποιαδήποτε συμφωνία λογίζονταν επιτόπου στα βιβλία της. Οι επιτηδευμένες πρακτικές της Enron αποτελούσαν συχνά κερδοσκοπικά παιχνίδια για τη διατήρηση της ισχύουσας τάξης με αποτέλεσμα να ανεβαίνει η τιμή της εταιρείας, που ανακοινωνόταν καθημερινά. Οι αυξανόμενοι αριθμοί συνοδεύονταν και από χορηγούμενα επενδυτικά κεφάλαια τα οποία συντηρούσε παρά τα χρέη της. Μια πιθανή πτώση της θα αποτελούσε ένα φαινόμενο ντόμινο.

³²Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η Enron έκανε συναλλαγές \$80-90 ανά μετοχή και αρκετοί έδειχναν να ανησυχούν με το θολό τοπίο που δημιουργείτο με τις οικονομικές αποκαλύψεις. Στα μέσα του Ιουλίου του 2001, η Enron ανακοίνωσε κέρδη \$50,1 δισεκατομμυρίων, σχεδόν τα τριπλάσια από τις αρχές του Ιανουαρίου, καταρρίπτοντας τις εκτιμήσεις των αναλυτών κατά 3 σεντς ανά μετοχή. Παρά ταύτα, το περιθώριο κέρδους είχε διατηρηθεί σε ένα συντηρητικό μέσο περίπου 2,1% και η τιμή της μετοχής της είχε πέσει περισσότερο από 30% σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν.

Οι προβληματισμοί γίνονταν ολοένα και πιο έντονοι. Η Enron είχε να αντιμετωπίσει αρκετά σοβαρά λειτουργικά προβλήματα, όπως προβλήματα τροφοδοσίας κατά το χειρισμό μιας μονάδας συναλλαγών ευρείας ζώνης, την κατασκευή του Dabhol Power και μια μονάδα εγκαταστάσεων στην Ινδία, αλλά και κριτική για το ρόλο που θεωρήθηκε πως διαδραμάτισε στην ενεργειακή κρίση της Καλιφόρνια του 2000-2001.

3.1.3 Το Χρονικό της Πτώσης

Στις 14 Αυγούστου του 2001, ο Jeffrey Skilling, ο γενικός διευθυντής της Enron, πρώην σύμβουλος ενέργειας στην McKinsey & Company ο οποίος συνεργάστηκε με την Enron το 1990, ανακοίνωσε πως θα αποχωρούσε από τη θέση του σε έξι μήνες. «Οι λόγοι της αποχώρησής μου είναι προσωπικοί...», είπε ο Skilling τότε, «...αλλά

³² "Enron net rose 40% in quarter." The New York Times (July 13, 2001)

δεν μπορώ να τους γνωστοποιήσω». Παρατηρητές πρόσεξαν πως κατά τους μήνες που έμεναν μέχρι την αποχώρησή του, ο Skilling είχε πουλήσει τουλάχιστον 450.000 μετοχές της Enron σε αξία γύρω στα \$33 εκατομμύρια (παρά το γεγονός ότι κατείχε ακόμη ένα εκατομμύριο μετοχές κατά την ημέρα που έφυγε). Παρά ταύτα, ο Kenneth Lay, πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, διαβεβαίωνε τους αναλυτές πως δεν υπήρχαν λογιστικά, συναλλακτικά, αποθεματικά ή γενικότερα άλλα ζητήματα σε εκκρεμότητα, αναφερόμενος στην αποχώρηση. Επιπροσθέτως, διαβεβαίωσε τους έκπληκτους παρατηρητές της αγοράς ότι δε θα υπήρχαν αλλαγές στην απόδοση της εταιρείας ή στην πορεία της προς την πρόοδο εξαιτίας της παραίτησης του Skilling. Ο Lay ανακοίνωσε επίσης ότι θα αναλάμβανε ξανά ο ίδιος τη θέση του γενικού διευθυντή. Την επόμενη όμως ημέρα ο Skilling παραδέχθηκε ότι ένας πολύ βασικός λόγος της αποχώρησής του από την Enron ήταν η αξία της εταιρείας που κατακυλούσε στην αγορά.

3.1.4 Το Ξετύλιγμα της Υπόθεσης

³³Μερικές ημέρες αργότερα, στις 17 Οκτωβρίου του 2001, η Enron ανακοίνωσε ότι τα αποτελέσματα του τρίτου τριμήνου της ήταν αρνητικά, εξαιτίας απρόσμενης χρέωσης περισσότερων από \$1 δισεκατομμυρίων. ³⁴Η διοίκηση της εταιρείας ισχυρίστηκε ότι οι απώλειες οφείλονταν κυρίως σε επενδυτικές ζημιές, μαζί με χρεώσεις ύψους περίπου \$180 εκατομμυρίων σε λεφτά που ξοδεύτηκαν για την ανοικοδόμηση της προβληματικής μονάδας διευρυμένων συναλλαγών. «Επειτα από μια ενδελεχή επισκόπηση των εταιριών μας, αποφασίσαμε να αναλάβουμε αυτές τις χρεώσεις ώστε να ξεκαθαρίσουμε ζητήματα τα οποία επισκίαζαν την απόδοση και την κερδοφόρο προοπτική των βασικών ενεργειακών μας επιχειρήσεων», είπε ο Kenneth Lay σε μία δήλωσή του.

³⁵Στις 22 του Οκτωβρίου του 2001, η τιμή της μετοχής της Enron έπεσε στα \$20,65 με απώλεια \$5,40 σε μια μέρα, ακολουθώντας την ανακοίνωση της SEC πως διερευνά ποικίλες ύποπτες συμφωνίες που έκανε η Enron, τονίζοντας πως πρόκειται για μερικές από τις πιο θολές συναλλαγές εντός ομίλου που παρατηρήθηκαν ποτέ.

³³ Gilpin, Kenneth N. "Enron reports \$1 billion in charges and a loss." The New York Times (Oct 17, 2001)

³⁴ Norris, Floyd. "Enron tries to dismiss finance doubts.(chief brushes off conflict-or-interest doubts)". The New York Times (Oct 24, 2001)

³⁵ Norris, Floyd. "Where did the value go at Enron. (sharp drop in stock price)." The New York Times (Oct 23, 2001)

³⁶Ανησυχίες σχετικά με τη ρευστότητα της Enron ανάγκασαν τον Lay να συμμετάσχει σε μια τηλεφωνική διάσκεψη στις 23 Οκτωβρίου, κατά την οποία προσπάθησε να διαβεβαιώσει τους επενδυτές ότι τα χρηματικά αποθέματα της εταιρείας ήταν επαρκή και πως δεν προβλέπονταν άλλες έκτακτες χρεώσεις. Δευτερευόντως, ο Lay επέμεινε έντονα πως δεν υπήρχαν ατασθαλίες αναφορικά με τις συναλλαγές της Enron με τους συνεργάτες της που διοικούνταν από τον Andrew Fastow, στο πρόσωπο του οποίου έδειξε την αμέριστη εμπιστοσύνη του. Ο David Fleischer, αναλυτής της Goldman Sachs εξακολουθούσε να είναι σκεπτικός, λέγοντας στους Lay και Fastow ότι: «υπάρχουν ενδείξεις πως κρύβετε κάτι». Μολαταύτα, ο Fleischer επέμεινε στην τόνωση των μετοχών, ισχυριζόμενος πως δεν πιστεύει ότι λογιστές ή ελεγκτές θα μπορούσαν ποτέ να επιτρέψουν μια τέτοια ολοκληρωτική «αταξία». Ο Lay αποπειράθηκε επιπλέον να καθησυχάσει τους συνδιασκεπτόμενους τονίζοντας πως όλες οι χρηματοοικονομικές και λογιστικές μανούβρες είχαν εξεταστεί εξονυχιστικά από τον εξωτερικό τους ελεγκτή, την Arthur Andersen.

³⁷Δύο μέρες αργότερα, στις 25 Οκτωβρίου του 2001, παρά τις πρότερες διαβεβαιώσεις του, ο Kenneth Lay απομάκρυνε τον Fastow από τη θέση του. Οι μετοχές της Enron πλέον συναλλάσσονταν στα \$15,41, έχοντας απωλέσει τη μισή τους αξία σε λιγότερο από μία εβδομάδα.³⁸Στις 27 Οκτωβρίου η εταιρεία ξεκίνησε την επαναγορά όλων των εμπορικών χρεογράφων που αποτιμώνταν σε περίπου \$3,3 δισεκατομμύρια, σε μια προσπάθεια να κρατήσει τους επενδυτές μακριά από ανησυχίες σχετικά με το απόθεμα ρευστών της εταιρείας. Η Enron χρηματοδότησε την επαναγορά εξαντλώντας όλα τα περιθώρια πίστωσης που διέθετε σε ποικίλες τράπεζες. Κι ενώ η πιστοληπτική της ικανότητα χαρακτηριζόταν ακόμη BBB, οι ομολογίες της συναλλάσσονταν σε επίπεδα σχετικά πιο χαμηλά, καθιστώντας μια μελλοντική τους πώληση προβληματική.

³⁹Καθώς ο Οκτώβριος τελείωνε, σοβαρές ανησυχίες αναδεικνύονταν από αναλυτές σχετικά με πιθανή καταστρατήγηση των γενικά παραδεκτών λογιστικών

³⁶ Norris, Floyd. "Enron tries to dismiss finance doubts.(chief brushes off conflict-or-interest doubts)." The New York Times (Oct 24, 2001)

³⁷ Norris, Floyd. "Enron ousts finance chief as S.E.C. looks at dealings." The New York Times (Oct 25, 2001)

³⁸ Norris, Floyd. "Enron taps all its credit lines to buy back \$3.3 billion of debt." The New York Times (Oct 27, 2001)

³⁹ Norris, Floyd. "Plumbing mystery of deals by Enron. (questions and answers).(Interview)." The New York Times (Oct 28, 2001)

αρχών. Παρά ταύτα, ορισμένοι ισχυρίζονταν πως ολοκληρωμένη ανάλυση ήταν αδύνατη βάσει των ατελών πληροφοριών που παρείχε η εταιρεία.

⁴⁰ Αρκετοί πλέον φοβούνταν ανοιχτά πως η Enron ήταν η νέα Long-Term Management Capital, τα κεφάλαια της οποίας κατέρρευσαν το 1998, απειλώντας να δημιουργήσουν μια συστημική αποτυχία στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές. Η τεράστια παρουσία της Enron ανησυχούσε πολλούς σχετικά με τις επιπτώσεις μιας πιθανής κατάρρευσης. Τα στελέχη της Enron παρέμεναν σιωπηλά, δεχόμενα ερωτήσεις μόνο σε γραπτή μορφή.

3.1.5 Αναζήτηση Βοήθειας

⁴¹ Το Νοέμβριο γνωστοποιήθηκε πως η διοίκηση της Enron επιζητούσε επιμόνως νέες επενδύσεις ή μια επί τόπου εξαγορά. Όμως, οι προσπάθειές της δεν ευοδώθηκαν. Ο επενδυτής Warren Buffett προσεγγίστηκε, αλλά απέρριψε την πρόταση. Κι άλλες προτάσεις έγιναν σε διακεκριμένες εταιρίες όπως Clayton, Dubilier & Rice, τον όμιλο Blankstone και την Kohlberg Kravis Roberts, όμως οι προσπάθειες ήταν άκαρπες.

Οι μετοχές της πλέον συναλλάσσονταν στα \$7, καθώς οι επενδυτές ανησυχούσαν πως η εταιρεία δεν θα μπορούσε να βρει αγοραστή. ⁴² Μετά από πολλές απορρίψεις, η διοίκηση της εταιρείας φάνηκε να βρήκε αγοραστή, όταν το συμβούλιο της Dynegy, μιας άλλης εταιρείας εκμετάλλευσης ενέργειας με έδρα στο Χιούστον του Τέξας, υπερψήφισε αργά τη νύχτα της 7ης Νοεμβρίου για αγορά της Enron σε «τιμή ευκαιρίας», ή για περίπου \$8 δισεκατομμύρια μετοχών. Η Chevron Texaco, η οποία τότε κατείχε το ένα τέταρτο της Dynegy, συμφώνησε να δώσει στην Enron \$2,5 δισεκατομμύρια σε μετρητά, συγκεκριμένα \$1 δισεκατομμύριο επί τόπου και τα υπόλοιπα όταν η συμφωνία θα επισφραγιζόταν. Επιπλέον, η Dynegy θα συμφωνούσε να αναλάβει ένα χρέος ύψους \$13 δισεκατομμυρίων, καθώς επίσης και οποιοδήποτε άλλο χρέος που θα προέκυπτε μέχρι εκείνη τη στιγμή από τις «μυστικοπαθείς» πρακτικές της διοίκησης της εξαγοραζόμενης εταιρείας., ⁴³ που υπολογιζόταν σε

⁴⁰ Berenson, Alex, and Richard A. Oppel Jr. "Once-mighty Enron strains under scrutiny." The New York Times (Oct 28, 2001)

⁴¹ Oppel, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Enron looks for investors, but finds them skittish; concern grows on energy trader's future." The New York Times (Nov 7, 2001)

⁴² Oppel, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Dynegy is said to be near to acquiring Enron for \$8 billion." The New York Times (Nov 8, 2001)

⁴³ Berenson, Alex, and Andrew Ross Sorkin. "Rival to buy enron, top energy trader, after financial fall.(Dynegy)(Statistical Data Included)." The New York Times (Nov 10, 2001)

περίπου \$10 δισεκατομμύρια κρυφό χρέος. Οι Dynegy και η Enron επιβεβαίωσαν τη συμφωνία τους στις 8 Νοεμβρίου του 2001.

⁴⁴Πολλοί αναρωτιούνταν εάν οι μελάδες της Enron ήταν απλά απόρροια αθών λογιστικών σφαλμάτων ή κάτι παραπάνω. Το Νοέμβριο η Enron αποκάλυψε πως οι έκτακτες χρεώσεις που είχαν γνωστοποιηθεί τον Οκτώβριο, του ενός δισεκατομμυρίου ανέρχονταν στην πραγματικότητα σε \$200 δισεκατομμύρια, με το υπόλοιπο ποσό να αποτελεί απλά «διορθώσεις» αδρανών λογαριασμών. Πολλοί φοβούνταν ότι έπονταν κι άλλα τέτοια «λαθάρια» και ότι θα ακολουθούσαν και άλλες «εκρήξεις ειλικρίνειας».

Στις 9 Νοεμβρίου γνωστοποιήθηκε και άλλη μία μεγάλη διόρθωση στα κέρδη της Enron με μια μείωση περίπου \$591 εκατομμυρίων στα δηλωθέντα έσοδα των ετών 1997-2000. Οι αλλαγές θεωρείτο πως προέρχονταν κυρίως από δύο συνεργασίες ειδικού σκοπού, τις "Jedi" και "Chewco". Οι διορθώσεις είχαν ως αποτέλεσμα ουσιαστικά στον εκμηδενισμό των κερδών της χρήσης 1997, με σημαντικές απώλειες στα επόμενα χρόνια. Παρά ταύτα, η Dynegy γνωστοποιήθηκε πως δεν έχασε το ενδιαφέρον της για την αγορά της Enron, παρά τις αποκαλύψεις. Και οι δύο εταιρίες περίμεναν να λάβουν μια επίσημη αξιολόγηση της προτεινόμενης πώλησης από τη Moody's και τη S&P (μια απόφαση που θεωρείτο από πολλούς καθοριστική για τη βιωσιμότητα της Enron), κατανοώντας την επίδραση μιας τέτοιας πράξης στην ολοκλήρωση της συμφωνίας.

Ζητήματα πιστωτικής φύσεως όμως, γίνονταν όλο και πιο κρίσιμα. Κατά την περίοδο που γνωστοποιήθηκε η εξαγορά, η Moody's και η S&P αμφότερες προσάρμοσαν τη βαθμολογία της Enron ένα βήμα πάνω από το "junk status". Εάν η βαθμολογία της έπεφτε κάτω από την επενδυτική κλίμακα, η δυνατότητά της να συναλλάσσεται θα μπορούσε να περιοριστεί σημαντικά, ως συνεπακόλουθο μιας περικοπής ή αποκοπής της πιστοληπτικής της ικανότητας, έναντι των ανταγωνιστών. Σε μια τηλεφωνική διάσκεψη η S&P επιβεβαίωσε πως εάν η Enron δεν εξαγοραζόταν, θα έκοβε τη βαθμολογία της σε χαμηλό BB ή υψηλό B, βαθμολογίες που δεν αγγίζουν ούτε το υψηλότερο άκρο της θέσης για «σκουπίδια». Επιπλέον, πολλοί έμποροι είχαν περιορίσει τις συναλλαγές τους με την εταιρεία ή τις είχαν σταματήσει τελείως, στο φόβο κι άλλων κακών νέων.

⁴⁴ Opperl, Richard A., Jr, and Andrew Ross Sorkin. "Enron admits to overstating profits by about \$600 million.(over last 5 years)." The New York Times (Nov 9, 2001

⁴⁵Στις 19 Νοεμβρίου του 2001, η Enron αποκάλυψε στο κοινό περαιτέρω στοιχεία της κακής της κατάστασης των υποθέσεών της. Πιο κρίσιμο ήταν το γεγονός ότι η εταιρεία αντιμετώπιζε υποχρεώσεις αποπληρωμής \$9 δισεκατομμυρίων, μέχρι το τέλος του 2002. Τέτοια χρέη ήταν υπερβολικά μεγάλα σε σύγκριση με τα διαθέσιμα της. Επιπλέον, η επιτυχία των μέτρων διατήρησης της φερεγγυότητάς της δεν ήταν σίγουρη, ειδικά όσον αφορά τις εκποιήσεις στοιχείων του Ενεργητικού και την επαναχρηματοδότηση των χρεών.

⁴⁶Δύο μέρες αργότερα, στις 21 Νοεμβρίου, στη Wall Street διατυπώνονταν σοβαρές αμφιβολίες για το εάν τελικά η Dynegy θα προχωρούσε στη συμφωνία ή όχι, ή εάν θα αναζητούσε μια ριζική επαναδιαπραγμάτευση. Η τιμή της μετοχής της Enron βούτηξε κατά \$2 στα \$7. Επιπλέον, αποκάλυψε ότι σχεδόν όλα τα χρήματα που είχε δανειστεί για σκοπούς που συμπεριελάμβαναν αγορά των χρεογράφων της, ήτοι περίπου \$5 δισεκατομμύρια είχαν εξαμιστεί σε περίπου 50 ημέρες. Αναλυτές είχαν παγώσει με την αποκάλυψη αυτή, ειδικά μετά την πληροφορία που ήθελε τη Dynegy να μη γνωρίζει ούτε αυτή το μεγάλο ποσοστό χρήσης των ρευστών της διαθέσιμων.

⁴⁷Στην προσπάθειά της να αποχωρήσει από την προτεινόμενη εξαγορά, η Dynegy θα έπρεπε να αποδείξει νομικά μια «ουσιώδη μεταβολή» στις συνθήκες της συναλλαγής. Στα τέλη του Νοεμβρίου, πηγές φιλικές προς τη Dynegy ήταν σκεπτικές όσον αφορά τις τελευταίες αποκαλύψεις, για το εάν συνιστούσαν επαρκή νομικά ερείσματα.

⁴⁸Η SEC ανακοίνωσε πως είχε στοιχειοθετήσει κατηγορίες για αστική απάτη εις βάρος της Arthur Andersen LLP καθώς και του ελεγκτή της Enron. Μερικές ημέρες αργότερα, πηγές υποστήριζαν πως η Enron και η Dynegy διαπραγματεύονταν έντονα τους όρους της συμφωνίας τους. Η Dynegy πλέον απαιτούσε να συμφωνήσει η Enron να εξαγοραστεί για \$4 δισεκατομμύρια έναντι της αρχικής προσφοράς των \$8 δισεκατομμυρίων. Παρατηρητές ανέφεραν πως δυσκολεύονταν να εξακριβώσουν εάν κάποια από τις λειτουργίες της Enron ήταν επικερδής και αν ναι, τότε ποια. Αναφορές

⁴⁵ Oppel, Richard A., Jr, and Floyd Norris. "In new filing, Enron reports debt squeeze.(belated third-quarter results filing with Securities and Exchange Commission)." The New York Times (Nov 20, 2001)

⁴⁶ Oppel, Richard A., Jr. "Enron's growing financial crisis raises doubts about merger deal." The New York Times (Nov 21, 2001)

⁴⁷ Sorkin, Andrew Ross, and Riva D. Atlas. "Risks Too Great To Let Trader Just Die.(Business/Financial Desk)." The New York Times (Nov 22, 2001)

⁴⁸ Norris, Floyd. "From Sunbeam to Enron, Andersen's reputation suffers.(Arthur Andersen accounting firm)(Column)." The New York Times (Nov 23, 2001)

δηλώνουν μια συλλήβδην στροφή της διοίκησης στους ανταγωνιστές της Enron, προς μείωση της έκθεσης σε ρίσκο. Τελικά, μια νέα αναφορά από τη Moody's προκάλεσε νευρικότητα στη Wall Street.

Στις 28 Νοεμβρίου του 2001, οι δύο χειρότεροι εφιάλτες της Enron έγιναν πραγματικότητα. Η Dynegy Inc. αποδεδμεύεται μονομερώς από την προτεινόμενη συγχώνευση και η πιστοληπτική ικανότητα της Enron έπεσε στη βαθμίδα "junk status". Η εταιρεία, έχοντας πολύ λίγα μετρητά για τη λειτουργία της, βρέθηκε μόνη, πνιγμένη στα χρέη. Η τιμή της μετοχής της έπεσε στα \$0.61 στο τέλος της ημέρας των συναλλαγών.

⁴⁹Το ερώτημα πλέον έγινε καθοριστικό ως προς τη συνολική έκθεση των αγορών και άλλων παικτών στην αποτυχία της Enron. Τα πρώτα μεγέθη τοποθετούν τη ζημιά αυτή στα \$18 δισεκατομμύρια. Η Enron υπολογίζεται να έχει περίπου \$23 δισεκατομμύρια υποχρεώσεις, που συνίστανται σε ανεξόφλητα χρέη και εγγυημένα δάνεια. Η Citigroup και η J.P Morgan Chase συγκεκριμένα εμφανίστηκαν να έχουν σημαντικά ποσά να απωλέσουν με την κατάρρευση της Enron. Επιπροσθέτως, πολλά από τα μεγάλα στοιχεία της Enron είχαν ενεχυριαστεί σε πιστωτές ως εγγύηση για τα δάνεια, δυσχεραίνοντας τη θέση των εκτεθειμένων πιστωτών και τελικώς των κατόχων μετοχών της για το εάν θα έπαιρναν τελικά τίποτα πίσω κατά τη διαδικασία της πτώχευσης.

⁵⁰Οι ευρωπαϊκές λειτουργίες της Enron κήρυξαν πτώχευση στις 30 Νοεμβρίου του 2001 και αναζήτησαν προστασία του Κεφαλαίου 11 προστασίας στις ΗΠΑ, δύο ημέρες αργότερα. Εκείνη την περίοδο αποτέλεσε τη μεγαλύτερη πτώχευση στην ιστορία των ΗΠΑ και στέρησε τη δουλειά από 4.000 υπαλλήλους. Χαρακτηριστικά μάλιστα, την ημέρα που η Enron πτώχευσε, οι εργαζόμενοί της ενημερώθηκαν πως έπρεπε να μαζέψουν τα υπάρχοντά τους και πως είχαν διορία 30 λεπτών να εκκενώσουν το κτίριο.

3.1.6 Λογιστικά Θέματα

1. Χρηματοδοτική μίσθωση

⁴⁹ Glater, Jonathan D. "A bankruptcy filing might be the best remaining choice.(Enron's Collapse)(Statistical Data Included)." The New York Times (Nov 29, 2001)

⁵⁰ The 15 Largest Bankruptcies 1980 - Present. BankruptcyData.com, Last accessed November 22, 2006

Ένα πεδίο στο οποίο δεν έγιναν οι δέοντες λογιστικοί χειρισμοί αφορά το εργαλείο της χρηματοδοτικής μίσθωσης. Το χρηματοδοτικό αυτό εργαλείο προβλέπει τη χρήση ενός παγίου από το μισθωτή, ο οποίος, σε αντίθεση με τη λειτουργική μίσθωση, διακρατά όλα τα οφέλη και τους κινδύνους που προκύπτουν από αυτή τη σύμβαση. Παρά ταύτα, δεν έχει την κυριότητα του παγίου, όπως ορίζει ο νόμος. Συνεπώς, κατ' αρχήν δεν οφείλει να το εμφανίζει στις λογιστικές του καταστάσεις.

Επειδή όμως η επιστήμη της λογιστικής διαπνέεται από την αρχή της επικράτησης της ουσίας επάνω στον τύπο, εφόσον χρησιμοποιεί κάποιος το πάγιο και λογίζει αποσβέσεις, θα πρέπει και οι συμμετοχοί να έχουν ορθή πληροφόρηση. Η Enron δεν ενημέρωνε κατάλληλα τους ενδιαφερομένους για τα πάγια που χρησιμοποιούσε και από πού πηγάζουν οι αποσβέσεις, χειραγωγώντας τα κέρδη.

2. Συμμετοχές

Η Enron είχε επενδύσει και σε πολλές θυγατρικές εταιρίες, από τις οποίες εμφάνιζε κέρδη από εξορύξεις και αξιοποίηση ενεργειακών πόρων, κοιτασμάτων πετρελαίου κ.α. Παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π. έπρεπε να εμφανίζει την εύλογη αξία των συμμετοχών σε ποσοστό 10% και να την προσαυξάνει με τα κέρδη, η εταιρεία ακολουθούσε δημιουργικούς χειρισμούς, τους οποίους μάλιστα δεν επεσήμαναν και οι ελεγκτές της Arthur Andersen. Επιπλέον, οι ελεγκτές δεν ήλεγχαν τις θυγατρικές της ώστε να επιβεβαιώσουν τα νούμερα που εμφάνιζε η Enron. Εφόσον στα λογιστικά της βιβλία εμφάνιζε η εταιρεία κέρδη, πρόβαινε και σε διανομή κερδών, διακυβεύοντας τη θέση των πιστωτών της.

3. Συνταξιοδοτικό ταμείο

Οι χειρισμοί της εταιρείας έπληξαν και τους ίδιους τους εργαζομένους της, καθώς οι εισφορές τους για ασφαλιστική κάλυψη πήγαιναν στο μετοχικό κεφάλαιο, το οποίο κατέρρευσε στο χρηματιστήριο, με αποτέλεσμα να «τιναχθεί» το ασφαλιστικό και συνταξιοδοτικό τους πρόγραμμα «στον αέρα». Χιλιάδες υπαλλήλων και επενδυτών της Enron έχασαν τις αποταμιεύσεις τους, τα κονδύλια για τις σπουδές των παιδιών τους και τις συντάξεις τους, όταν κατέρρευσε η εταιρεία. Οι ποικίλες ομάδες ενδιαφερομένων ακολούθησαν τη δικαστική οδό.

3.1.7 Αντίκτυπος από την Πτώση της Enron

1. Επιπτώσεις προς την Arthur Andersen

Ανεξαρτήτως της δικαστικής έκβασης ως προς το ρόλο της εταιρείας στις δημιουργικές πρακτικές της Enron, η φήμη της Arthur Andersen επλήγη ανεπανόρθωτα. Από τους 28.000 υπαλλήλους της στις ΗΠΑ και 85.000 διεθνώς, η εταιρεία απασχολεί μόλις 200 στην έδρα της στο Σικάγο, προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τις αγωγές από όσους θίχτηκαν από την ελλιπή πληροφόρηση των στοιχείων της Enron. Η άλλοτε μία εκ των μεγάλων πέντε ελεγκτικών εταιρειών, με διεθνή φήμη και κύρος, άφησε πίσω της τέσσερις μεγάλες ελεγκτικές. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση στον ελεγκτικό κλάδο προκαλεί προβλήματα στις μεγάλες επιχειρήσεις που χρειάζεται να απασχολήσουν περισσότερες από μία εταιρείες για ελεγκτικές και μη ελεγκτικές υπηρεσίες ξεχωριστά. Επιπλέον, το κόστος στις λογιστικές υπηρεσίες είναι λιγότερο ελαστικό, καθώς οι μεγάλες επιχειρήσεις προτιμούν να επιλέξουν μεταξύ των μεγάλων ελεγκτικών.

2. Κοινωνικές και νομικές επιπτώσεις

Η πτώση της Enron έπαιξε ρόλο και στη δημιουργία της νομοθετικής πράξης Sarbanes-Oxly Act (SOX) στις 30 Ιουλίου του 2002. Θεωρείται μία από τις σημαντικότερες ρυθμίσεις στους ομοσπονδιακούς νόμους χρεογράφων από τη New Deal του FDR το 1930. Άλλες χώρες επίσης υιοθέτησαν νομοθετικές ρυθμίσεις εταιρικής διακυβέρνησης. Αυτός ο νόμος προβλέπει αυστηρότερες κυρώσεις για απάτη και μεταξύ άλλων απαιτεί οι δημόσιες επιχειρήσεις να αποφεύγουν να δίνουν δάνεια στη διοίκηση, να αποκαλύπτουν πιο λεπτομερείς πληροφορίες στο κοινό, να διατηρούν μεγαλύτερη ανεξαρτησία από τους εξωτερικούς ελεγκτές τους αλλά και να κοινοποιούν και να υφίστανται έλεγχο στις εσωτερικές ελεγκτικές διαδικασίες των οικονομικών τους, κάτι που συζητήθηκε έντονα. Παρά ταύτα, συγκεκριμένα εφόδια στη νομοθεσία εξετάστηκαν και αργότερα στο Κογκρέσο.

Οι μακρόχρονες δίκες και επιπλοκές που έπονται της κατάρρευσης της Enron δεν είναι ακόμη τελείως ευδιάκριτες, αλλά το ίδιο το γεγονός της πτώσης της είχε αξιοσημείωτες επιπτώσεις στις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά τελικώς και στην Ευρώπη. Τα αμερικανικά ΜΜΕ έκαναν αναφορές σε προσανατολισμό των δικαστικών ερευνών και προς πιθανές πολιτικές διαστάσεις του σκανδάλου, αλλά και προς τα συγγενικά πρόσωπα των στελεχών της εταιρείας.

Η δίκη της Arthur Andersen LLP βοήθησε στην αποκάλυψη προβλημάτων και στη World.com. Η επακολουθούσα πτώχευση αυτής της εταιρείας τηλεπικοινωνιών γρήγορα προκάλεσε ένα κύμα ποικίλων οικονομικών προβλημάτων, παρασύροντας

και πολλές άλλες εταιρίες. Παρά το γεγονός πως μέχρι την κατάρρευση της World.com η περίπτωση της Enron αποτελούσε τη μεγαλύτερη πτώχευση στην ιστορία, τα δεδομένα άλλαξαν μετά την πτώση της World.com και πιο πρόσφατα με την οικονομική καταστροφή της Lehman Brothers.

⁵¹Επιπλέον, τα ιστορικά δεδομένα των προβλημάτων της Enron προσδιορίζονται χρονικά στα τέλη της δεκαετίας του '90, μια περίοδο κατά την οποία αναδείχθηκαν πολλά χρηματιστηριακά προβλήματα, εταιρίες offshore και περιπτώσεις εσωτερικής πληροφόρησης σε πολλά μέρη του κόσμου (π.χ. χρηματιστηριακή κρίση του 1999). Επίσης, η κατάρρευσή της το 2001 ακολούθησε την ενεργειακή κρίση της Καλιφόρνια του 2001, αλλά προέκυψαν και πολλά προβλήματα μετά από αυτήν, όπως μικρές πετρελαϊκές κρίσεις και σύγχρονα προβλήματα της ευρύτερης αμερικανικής αγοράς που κλιμακώθηκαν με τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2007. Στις αρχές του 21ου αιώνα, καθιερώνονται σταδιακά τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, στα οποία εν συνεχεία ενσωματώνονται τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης και οι Διερμηνείες, με σκοπό την καθιέρωση συγκεκριμένων λογιστικών πρακτικών ομοιόμορφα, έχοντας λάβει υπόψη κατά το σχεδιασμό τους προηγούμενες διεθνείς εμπειρίες. Παράλληλα, ανοίγει μια μεγάλη κουβέντα στην Ευρώπη για τις εξωπραγματικές αμοιβές καθώς και τα bonus των στελεχών και managers.

Η πτώχευση της Enron, αποτέλεσμα λογιστικής απάτης, επέφερε τελικώς την απόλυση 5.600 ατόμων και την εξαφάνιση κεφαλαίου ύψους 68 δισ. δολαρίων.

3.2 ⁵²Σκάνδαλο Parmalat

3.2.1 Εισαγωγή

Το σκάνδαλο της Parmalat αποτελεί το μεγαλύτερο οικονομικό σκάνδαλο στην Ευρώπη από το 1945 και έπειτα, και ξυπνά στους επενδυτές μήνες από το εφιαλτικό σκάνδαλο πτώχευσης της Enron που έπληξε τη Wall Street το 2001.

Η Parmalat ήταν παράδειγμα της επιτυχίας που προώθησε η δυναμική της φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Μικρή, οικογενειακή εταιρεία διανομής

⁵¹ GreekMoney.gr: Κερδοσκοπικό παιχνίδι ανόδου της τιμής του πετρελαίου, ανάκτηση 2/10/2008

⁵² «Το σκάνδαλο Parmalat», του Ignacio Ramonet, Le Monde 22/02/2004

παστεριωμένου γάλακτος, στα περίχωρα της Πάρμα, στη δεκαετία του '60, η επιχείρηση αναπτύχθηκε χάρη στις δεξιότητες του ιδρυτή της Καλίστο Τάντζι και στις γενναιόδωρες επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από το 1974, η Parmalat έγινε πολυεθνική και εγκαταστάθηκε στη Βραζιλία και κατόπιν στη Βενεζουέλα και στον Ισημερινό. Απέκτησε θυγατρικές και δημιούργησε επιχειρήσεις σε χώρες που προσέφεραν φορολογικές διευκολύνσεις (Νήσος του Μαν, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Αυστρία, Μάλτα) και έπειτα σε φορολογικούς παραδείσους (νήσοι Κέυμαν, βρετανικές Παρθένες Νήσοι, ολλανδικές Αντίλες). Το 1990 εισήχθη στο χρηματιστήριο και κατέλαβε την έβδομη θέση στην κατάταξη των ιδιωτικών εταιρειών στην Ιταλία, και την πρώτη θέση στην αγορά γάλακτος μακράς διάρκειας, παγκοσμίως.

Ο κολοσσός αυτός απασχολούσε περίπου 37.000 υπαλλήλους σε περισσότερες από τριάντα χώρες και ο κύκλος εργασιών του το 2002 έφθασε τα 7,6 δισ. ευρώ, ποσό μεγαλύτερο από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν χωρών όπως η Παραγουάη, η Βολιβία, η Ανγκόλα, η Σενεγάλη...

Η μεγάλη αυτή επιτυχία έκανε τον Τάντζι, μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Confidustria (του ιταλικού Σ.Ε.Β.), να θεωρείται ως ένα από τα εμβληματικά πρόσωπα της χώρας. Και τη μετοχή της Parmalat να θεωρείται σίγουρη αξία στο χρηματιστήριο του Μιλάνου.

3.2.2 Πλαστές Εγγυήσεις

Όλα τα παραπάνω μέχρι τις 11 Νοεμβρίου 2003. Τη μέρα εκείνη, οι ορκωτοί ελεγκτές εξέφρασαν αμφιβολίες ως προς μια επένδυση 500 εκ. ευρώ στην εταιρεία Epicurum, με βάση τις νήσους Κέυμαν. Αμέσως η εταιρεία Standard & Poor's υποβάθμισε τη βαθμολογία των μετοχών της εταιρείας. Οι μετοχές έπεσαν, ενώ την ίδια στιγμή η επιτροπή που επιβλέπει το Χρηματιστήριο ζήτησε διευκρινήσεις για τον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία σκόπευε να εξυπηρετήσει τα χρέη που έληγαν στο τέλος του 2003.

Πιστωτές και μέτοχοι της εταιρείας άρχισαν να ανησυχούν. Με σκοπό να τους καθησυχάσει, η διεύθυνση της Parmalat αποκαλύπτει την ύπαρξη ενός αποθέματος 3,95 δισ. ευρώ, που βρίσκεται κατατεθειμένο σε ένα υποκατάστημα της Bank of America στις νήσους Κέυμαν, και παρουσιάζει ένα έγγραφο που υπογράφει η εν λόγω τράπεζα, το οποίο βεβαιώνει την ύπαρξη του ποσού. Η διοίκηση τη στιγμή αυτή

κάνει τα πάντα γνωρίζοντας πως ή θα καθησυχαστούν όλοι, η μετοχή θα ανέβει και η εταιρεία θα ανακάμψει ή θα παραμείνει η αμφιβολία και θα επέλθει η κατάρρευση.

Την κρίσιμη αυτή στιγμή, η Bank of America καταγγέλλει ότι το έγγραφο που παρουσίασε η Parmalat για να αποδείξει την ύπαρξη των 3,95 δισ. ευρώ είναι πλαστό. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «...πρόκειται για ένα έγγραφο με παραποιημένο λογότυπο, χοντροκομμένα φτιαγμένο στο σκάνερ...». Όπως ήταν φυσικό η μετοχή της εταιρείας στο Χρηματιστήριο του Μιλάνου καταρρέει. Σε λίγες μόνο μέρες δεν αξίζει πια τίποτα και θύματα πέφτουν περισσότεροι από 115.000 επενδυτές και μικρο-αποταμιευτές, οι οποίοι καταστρέφονται ολοκληρωτικά.

Σύντομα θα γίνει γνωστό πως το χρέος της Parmalat ανέρχεται στα 11 δισ. ευρώ και ότι, όπως και στα σκάνδαλα των εταιρειών Enron, Tyco, World.com, Ahold κ.α., το χρέος ήταν κρυμμένο επιμελώς, εδώ και χρόνια, πίσω από ένα σύστημα το οποίο χρησιμοποιούσε λογιστικές καταχρήσεις, ψευδείς απολογισμούς, παραποιημένα έγγραφα, φανταστικά κέρδη και σύνθετες πυραμίδες εταιρειών offshore, οι οποίες συμπλήρωναν η μία την άλλη κατά τέτοιον τρόπο ώστε να είναι αδύνατη η ανίχνευση της προέλευσης και του προορισμού των χρημάτων καθώς και η ανάλυση των λογαριασμών.

3.2.3 Οι Συνένοχοι

Η μόνιμη απάτη ήταν τόσο καλά κρυμμένη που την παραμονή του σκανδάλου η Deutsche Bank αγόρασε 5,1 % του κεφαλαίου της Parmalat και οι αναλυτές συνέστηναν θερμά (strong buy) την αγορά μετοχών του ομίλου. Εταιρείες ορκωτών λογιστών όπως η Grant Thornton, Deloitte & Touche και τράπεζες όπως η Citigroup κατηγορούνται για συνενοχή.⁵³ Με την κατάρρευση της εταιρείας, η υπόθεση παίρνει πλανητικές διαστάσεις και όλοι υπογραμμίζουν για μία φορά ακόμη πόσο κακό προκαλούν στην παγκόσμια οικονομία οι φορολογικοί «παράδεισοι».

3.3 ⁵⁴Σκάνδαλο World.com

3.3.1 Εισαγωγή

Η World.com θα μείνει στην αμερικανική επιχειρηματική ιστορία ως η πρωταγωνίστρια της μεγαλύτερης χρεοκοπίας. Η δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία

⁵³ Pierre Bauchet, "Concentration des multinationals et mutation de l'Etat, εκδόσεις CNRS, Παρίσι 2003.

⁵⁴ <http://archive.in.gr/news/enronitis/a02.htm>

υπεραστικών κλήσεων στις ΗΠΑ (με 20 εκατ. πελάτες) και μία από τις επιχειρήσεις που τροφοδότησαν την έκρηξη του τηλεπικοινωνιακού πεδίου κατά τη δεκαετία του '90, ανακοίνωσε στα τέλη Ιουνίου 2002 την απόλυση του οικονομικού της διευθυντή Σκοτ Σάλιβαν, ο οποίος είχε αποκρύψει από τα αποτελέσματα του 2001 και του πρώτου τριμήνου του 2002 δαπάνες συνολικού ύψους 3,9 δισ. δολαρίων.

Η Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC), η αξιοπιστία της οποίας μετά τη «βόμβα» της Enron είχε δεχτεί ισχυρό πλήγμα, χαρακτήρισε την απάτη «πρωτοφανούς μεγέθους» και το υπουργείο Δικαιοσύνης άρχισε έρευνα για τις λογιστικές πρακτικές της εταιρείας. Η μετοχή της World.com «βούλιαξε» κοντά στα 20 σεντς, όταν την εποχή των μεγάλων προσδοκιών (Ιούνιος 1999) είχε φτάσει έως και τα 64 δολάρια.

3.3.2 Το Ξετύλιγμα της Υπόθεσης

Στις αρχές Αυγούστου του 2002 το F.B.I. προχώρησε στη σύλληψη δύο ανώτερων στελεχών της World.com, του Σκοτ Σάλιβαν και του Ντέιβιντ Μάγιερς, με τις κατηγορίες της διαφθοράς και ανακοίνωσης ψευδών στοιχείων σχετικά με τον ισολογισμό της εταιρείας. Όπως δήλωσε ο Αμερικανός υπουργός Δικαιοσύνης, Τζον Άσκροφτ, εφόσον η δικαιοσύνη τούς κρίνει ένοχους, οι δύο άνδρες αντιμετωπίζουν ποινές φυλάκισης 65 ετών. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι αναλυτές είδαν σε αυτή τη σύλληψη μια προσπάθεια εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης και κατευνασμού των επενδυτών, καθώς, αντιμέτωπη με κατηγορίες περί ανοχής στην εταιρική διαφθορά, η αμερικανική κυβέρνηση ήθελε να δείξει πως δρα αποφασιστικά και χωρίς κανένα δισταγμό απέναντι στα φαινόμενα εξαπάτησης των επενδυτών.

Η υπ' αριθμόν δύο αμερικανική εταιρεία υπεραστικών κλήσεων ανακοίνωσε ότι απέλυσε τον οικονομικό της διευθυντή Σκοτ Σάλιβαν, καθώς ανακάλυψε ότι «έκρυψε» από τα αποτελέσματα του 2001 και του α' τριμήνου του 2002 δαπάνες συνολικού ύψους 3,9 δισ. δολαρίων.

Η αποκάλυψη της απάτης θα οδηγήσει την επιχείρηση στην επανέκδοση αποτελεσμάτων για το παραπάνω πεντάμηνο. Χωρίς να υπολογιστούν οι «κρυφές» δαπάνες, θα σημείωνε κέρδη 1,4 δισ. δολαρίων το έτος 2001 και 130 εκατ. δολαρίων το πρώτο τρίμηνο του 2002.

Τα χρέη όμως της World.com ξεπερνούσαν τα 30 δισ. δολάρια. Τα πράγματα ήταν πλέον πολύ δύσκολα όσον αφορά την προσπάθειά της να βρει νέα κεφάλαια και, σύμφωνα με τους αναλυτές, όδευε με μαθηματική ακρίβεια προς τη χρεοκοπία.

Το πρώτο θύμα, εκτός από τους ανυποψίαστους επενδυτές που είδαν τα κεφάλαιά τους να εξανεμίζονται, ήταν οι εργαζόμενοι. Δεκαεπτά χιλιάδες υπάλληλοι της World.com (το 28% του συνόλου του προσωπικού της), άνθρωποι που μέχρι πριν από λίγες ημέρες εργάζονταν σε μία από τις πολλά υποσχόμενες εταιρείες των Η.Π.Α, σίγουροι σχεδόν για ένα μέλλον το οποίο καμία αρνητική συγκυρία δεν μπορούσε να αγγίξει, βρέθηκαν από τη μια στιγμή στην άλλη στο δρόμο.

Σε μία «σατανική» σύμπτωση, η φορτωμένη με ανυποληψία και κακή φήμη μετά το σκάνδαλο της Enron εταιρεία ορκωτών ελεγκτών, Arthur Andersen, ήταν υπεύθυνη για τον έλεγχο των λογιστικών βιβλίων και της World.com. Η Arthur Andersen αρνήθηκε κάθε ανάμειξη στην παραποίηση των αποτελεσμάτων, αλλά βεβαίως ήταν πολύ δύσκολο (και πολύ αργά) να γίνει πιστευτή.

Επιβεβαιώνοντας τις προβλέψεις των αναλυτών, ένα μήνα αργότερα η World.com κήρυξε πτώχευση, αδυνατώντας να βρει πρόσβαση στον τραπεζικό δανεισμό για να μειώσει το υπέρογκο χρέος που τη βάραινε, ύψους 41 δισ. δολαρίων περίπου. Σύμφωνα με τα στοιχεία που κατέθεσε στην αίτηση προστασίας έναντι των πιστωτών της, το ενεργητικό της άγγιζε τα 107 δισ. δολάρια, περνώντας έτσι στην αμερικανική επιχειρηματική ιστορία ως η μεγαλύτερη χρεοκοπία, ξεπερνώντας ακόμη και την Enron.

3.4 Σκάνδαλο Ahold

Η ολλανδική αλυσίδα λιανικών πωλήσεων Royal Ahold, η δεύτερη μεγαλύτερη στην Ευρώπη, παραδέχτηκε στις αρχές του 2003 ότι είχε προχωρήσει την τελευταία διετία σε λογιστικές «παρατυπίες», οι οποίες «φούσκωσαν» τα κέρδη της κατά 500 εκατ. δολάρια τουλάχιστον.

Η εταιρεία ανακοίνωσε ότι τα κέρδη της ετήσιας χρήσης που τελείωσε στις 29 Δεκεμβρίου 2002 ήταν αξιοσημείωτα χαμηλότερα απ' ό,τι είχε προβλέψει, λόγω των λανθασμένων υπολογισμών της κερδοφορίας κυρίως της αμερικανικής θυγατρικής U.S. Foodservice. Μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου, τις παραιτήσεις τους υπέβαλαν ο διευθύνων σύμβουλος και ο οικονομικός διευθυντής της εταιρείας, Σέις

βαν ντερ Χέβεν και Μίκιλ Μείρς αντίστοιχα. Όπως αναφέρει το Bloomberg, η ολλανδική εταιρεία, σε ηλεκτρονικό μήνυμά της, ανέφερε ότι ερευνά τις λογιστικές «παρατυπίες» στην αμερικανική θυγατρική της και τη νομιμότητα των συναλλαγών στη μονάδα της στην Αργεντινή, Disco. Τα λειτουργικά κέρδη για το 2001 και το 2002 ίσως έχουν παραποιηθεί κατά 500 εκατ. δολάρια τουλάχιστον, σύμφωνα με την εταιρεία.

Η διαπραγμάτευση των μετοχών της Ahold στο Χρηματιστήριο του Άμστερνταμ διεκόπη. Στην ηλεκτρονική πλατφόρμα συναλλαγών Instinet οι μετοχές της Ahold διαπραγματεύονταν πλέον κατά 44% χαμηλότερα στα 5,40 ευρώ. Οι έρευνες που διενεργήθηκαν στην ολλανδική Ahold από την PricewaterhouseCoopers αποκάλυψαν ότι το ποσό κατά το οποίο η εταιρία «φούσκωσε» τα κέρδη της θυγατρικής της US Foodservice το 2001 και το 2002 ανέρχονταν στα 880 εκατ. ευρώ.

3.5 ⁵⁵Σκάνδαλο Lehman Brothers

Ο ελεγκτής Anton R. Valukas για να αποδώσει τα αίτια της κατάρρευσης της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers συνέταξε μια έκθεση 2.200 σελίδων. Στο πόρισμα του ελεγκτή φαίνεται ότι τα αίτια κατάρρευσης της τράπεζας ήταν πολλαπλά, κυρίως όμως η λανθασμένη διαχείριση των δανείων από την τράπεζα αλλά και οι απαιτήσεις των JP Morgan Chase & Co. και Citigroup Inc. για περισσότερες εγγυήσεις δανεισμού. Πέρα όμως από τα διάφορα διαχειριστικά λάθη της Lehman Brothers στην έκθεση αναφέρεται για πρώτη φορά ότι η τράπεζα χρησιμοποίησε «παραπλανητικά λογιστικά τεχνάσματα», ώστε να καλύψει την τραγική εικόνα που παρουσίαζαν τα οικονομικά της.

«...Η χειραγώγηση του ισολογισμού ήταν εσκεμμένη για να έχει παραπλανητική εμφάνιση και είχε σημαντική επίδραση στον δείκτη μόχλευσης της Lehman Brothers με αποτέλεσμα οι οικονομικές εκθέσεις να είναι παραπλανητικές», αναφέρει στην έκθεση του ο ελεγκτής. Σύμφωνα με την έκθεση του Anton Valukas, η Lehman Brothers χρησιμοποίησε λογιστικά τεχνάσματα, ώστε να αποκρύψει προσωρινά από τα βιβλία της 50 δις δολάρια από «προβληματικά περιουσιακά στοιχεία». Ο ελεγκτής υποστηρίζει ότι τόσο τα ανώτερα στελέχη και οι λογιστές της Lehman Brothers, όσο και ο πρόεδρος του δικηγορικού γραφείου Jenner & Block, που υπέβαλε την αίτηση

⁵⁵ <http://www.inews.gr/29/ta-aitia-tis-katarrefsis-tis-Lehman-Brothers-kai-i-praktiki-Repo-105.htm>

για πτώχευση της τράπεζας, είχαν γνώση της κατάστασης. Υποστηρίζει ακόμη ότι ενδεχομένως τα ανώτατα στελέχη της Τράπεζας να αντιμετωπίσουν πιο βαριές κατηγορίες.

Στην έκθεση γίνεται λόγος για μία τακτική γνωστή ως «Repos 105» κατά την οποία η Lehman Brothers φέρεται να χρησιμοποίησε συμφωνίες επαναγοράς με στόχο την μείωση της μόχλευσης στον ισολογισμό της. Η πρώτη φορά που η τράπεζα εφάρμοσε την συγκεκριμένη τακτική ήταν το 2001, όταν η τράπεζα ήταν υπό τον έλεγχο των αρμόδιων υπηρεσιών. Σύμφωνα με τον Anton Valukas, ο Richard S. Fuld jr, πρώην διευθύνων σύμβουλος της Lehman Brothers, είχε δώσει εκείνη την περίοδο εντολή για απόκρυψη στοιχείων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης, το β' τρίμηνο του 2008, η Lehman με την πρακτική «Repos 105» μετακίνησε περιουσιακά στοιχεία ύψους 50 δισ. δολ. από τον ισολογισμό της. Στις εν λόγω συμφωνίες η Lehman με ειδικό όρο, χαρακτήρισε τις συναλλαγές ως πώληση, αν και ήταν υποχρεωμένη να προχωρήσει σε επαναγορά των τίτλων σε μεταγενέστερη ημερομηνία. Με αυτό τον τρόπο απέκρυψε περιουσιακά στοιχεία από τον ισολογισμό της και χρησιμοποίησε τα έσοδα από την μεταβίβαση τους για να αποπληρώσει άλλες υποχρεώσεις.

Ο εκπρόσωπος του γραφείου Ernst & Young το οποίο αποτελούσε την ελεγκτική εταιρεία της Lehman Brothers, Charles Perkins, τονίζει ότι στον τελευταίο έλεγχο, που πραγματοποιήθηκε το 2007, δεν εντοπίστηκαν παραπλανητικές λογιστικές κινήσεις. «Όλα ήταν βάση των αποδεκτών λογιστικών αρχών και επιμένουμε σε αυτό», δήλωσε ο Perkins.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάλυση των εκθέσεων ελέγχου των εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.), οι οποίες βρίσκονται στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και «σε αναστολή», για την τριετία 2008-2010. Σκοπός μας είναι η προσπάθεια ανάλυσης και κατηγοριοποίησης των εκθέσεων ελέγχου για τις παραπάνω εταιρείες, και η εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων σχετικά με τις σημειώσεις που εμφανίζονται στα πιστοποιητικά ελέγχου των παραπάνω εταιρειών.

4.2 Δείγμα

Ως δείγμα επιλέχθηκαν όπως προαναφέραμε οι εταιρείες που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.) και των οποίων οι μετοχές βρίσκονται στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και σε «αναστολή», αφού στις δύο αυτές κατηγορίες διαπραγμάτευσης μετοχών υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να βρεθούν εταιρείες με παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις.

⁵⁶Στις 09/09/2011 βρέθηκαν 57 εταιρείες σε αυτές τις δύο κατηγορίες διαπραγμάτευσης. Εξαιρέθηκαν οι εταιρείες χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, καθώς και όσες εταιρείες δεν είχαν δημοσιεύσει όλα τα οικονομικά τους στοιχεία για τα οικονομικά έτη 2008 – 2010. Επισημαίνουμε πως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δύο ή περισσότερες εταιρείες ανήκουν στον ίδιο όμιλο, έχουν ληφθεί υπόψη μόνο οι γνωστοποιήσεις των ενοποιημένων Οικονομικών Καταστάσεων της μητρικής, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι γνωστοποιήσεις των θυγατρικών τους. Το τελικό δείγμα αποτελείται από 43 εταιρείες εκ των οποίων οι 34 ανήκουν στην κατηγορία «υπό επιτήρηση» και οι υπόλοιπες 9 στην κατηγορία «σε αναστολή».

⁵⁶ Στον πίνακα 1 του παραρτήματος, παρουσιάζονται οι εταιρείες που αποτελούν το δείγμα της έρευνάς μας.

4.3 Ανάλυση Μεθοδολογίας

Για τις παραπάνω εταιρείες εξετάστηκαν οι εκθέσεις ελέγχου επί των οικονομικών καταστάσεων για τα οικονομικά έτη 2008 έως και 2010, οι οποίες παρουσιάζονται στα ετήσια δελτία των συγκεκριμένων εταιρειών, που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα του Χ.Α.Α. (www.ase.gr) καθώς και στις εκάστοτε εταιρικές ιστοσελίδες.

Για την ανάλυση του δείγματός μας, δημιουργήσαμε έναν πίνακα εργασίας στο πρόγραμμα Microsoft Excel. Ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει το όνομα της κάθε εταιρείας, το έτος ανάλυσης, τον κλάδο του Χ.Α.Α στον οποίο ανήκει η εξεταζόμενη εταιρεία, το όνομα της ελεγκτικής εταιρείας που διενεργεί τον έλεγχο, τις κατηγορίες εκθέσεων ελέγχου, όπως αυτές θα αναλυθούν παρακάτω, καθώς και κάποιες άλλες κατηγορίες, οι οποίες βοήθησαν στην καλύτερη ανάλυση των αποτελεσμάτων. (στον πίνακα 2 του παραρτήματος, παρουσιάζονται συνοπτικά οι κατηγορίες της ανάλυσής μας). Αφού διαβάζαμε και αναλύαμε τις σημειώσεις της κάθε έκθεσης ελέγχου, στη συνέχεια συμπληρώναμε κατάλληλα των παραπάνω πίνακα.

Υπενθυμίζεται ότι από 1/1/2005 οι εισηγμένες στο Χ.Α.Α. εταιρείες υποχρεούνται να εφαρμόζουν τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (Δ.Π.Χ.Π.) και ότι ο (υποχρεωτικός) έλεγχος από τους Ορκωτούς Ελεγκτές Λογιστές γίνεται με βάση τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (Ε.Ε.Π.), τα οποία είναι εναρμονισμένα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα της I.F.A.C.

Στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.) υπάρχουν πέντε (5) κατηγορίες διαπραγμάτευσης μετοχών:

1. Κατηγορία μεγάλης κεφαλαιοποίησης
2. Κατηγορία μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης
3. Κατηγορία ειδικών χρηματιστηριακών χαρακτηριστικών
4. Σε αναστολή
5. Υπό επιτήρηση

⁵⁷Σύμφωνα με τον κανονισμό του Χ.Α.Α., για την περίοδο που εξετάζουμε (2008 – 2010), οι προϋποθέσεις ένταξης των μετοχών μιας εισηγμένης εταιρείας στην κατηγορία υπό επιτήρηση ήταν οι παρακάτω:

- Ο εκδότης έχει συνολικά αρνητικά ίδια κεφάλαια.

⁵⁷ <http://www.ase.gr/content/gr/ann.asp?annid=136808>

- Οι ζημιές του εκδότη κατά την χρήση είναι μεγαλύτερες από το τριάντα τοις εκατό (30 %) των ιδίων κεφαλαίων και ο εκδότης δεν έχει δεσμευθεί ότι θα προχωρήσει εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος σε συγκεκριμένες ενέργειες, όπως ιδίως, σε πρόσκληση Γενικής Συνέλευσης για την αύξηση του μετοχικού του κεφαλαίου, από τις οποίες θα προκύπτει, με αιτιολογημένο από τον εκδότη τρόπο, η μη πλήρωση ή η άρση του κριτηρίου.
- Ο εκδότης έχει σημαντικές ληξιπρόθεσμες οφειλές.
- Έχει κατατεθεί αίτηση για την υπαγωγή του εκδότη σε προ-πτωχευτική διαδικασία σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.
- Βάσει ανακοινώσεων ή γεγονότων δημιουργούνται σοβαρές αμφιβολίες ή αβεβαιότητα ως προς το αν ο εκδότης μπορεί να συνεχίσει την επιχειρηματική του δραστηριότητα.

4.4 Κατηγορίες Εκθέσεων Ελέγχου

Όπως προείπαμε, σκοπός της εργασίας ήταν να αναλυθούν και να κατηγοριοποιηθούν οι εκθέσεις ελέγχου και ιδιαίτερα οι παρατηρήσεις των ορκωτών – ελεγκτών λογιστών.⁵⁸ Για την κατηγοριοποίηση των εκθέσεων ελέγχου χρησιμοποιήθηκαν οι κατηγορίες που αναφέρονται στα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (Φ.Ε.Κ. 1589/2004). Έτσι, σύμφωνα με το Ελληνικό Ελεγκτικό Πρότυπο 7700 υπάρχουν οι παρακάτω τέσσερις (4) κύριες κατηγορίες και ορισμένες υποκατηγορίες εκθέσεων ελέγχου:

1. Έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη
2. Διαφοροποιημένη έκθεση ελέγχου
 - 2.1 Θέματα που δεν επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (θέματα έμφασης)
 - 2.1.1 Αβέβαια έκβαση αγωγής σε εξέλιξη
 - 2.1.2 Αβέβαια δυνατότητα συνέχισης της δραστηριότητας
 - 2.1.3 Αβέβαια έκβαση μελλοντικών φορολογικών ελέγχων
 - 2.1.4 Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις με θέματα έμφασης
(υποκατηγορία που προστέθηκε από τον ερευνητή)

⁵⁸ Κανονισμός Χρηματιστηρίου Αθηνών, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Ν. 3606/2007 (Φ.Ε.Κ. Α/195/17.8.2007) και την υπ' αριθμ. 1/477/1-7-2008 εγκριτική απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/1456/24.7.2008).

¹ Τροποποίηση: σύμφωνα με την από 17.9.2008 απόφαση του Δ.Σ. του Χ.Α. που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 1/487/7.10.2008 απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/2256 Β/5.11.2008) έως ⁵ Τροποποίηση: σύμφωνα με την από 16.8.2011 απόφαση του Δ.Σ. του Χ.Α. που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 594/19.8.2011 απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (Φ.Ε.Κ. Β/ .../2011).

2.2 Θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαίρεση ή εξαιρέσεις)

2.2.1 Περιορισμός του εύρους του πεδίου ελέγχου

2.2.2 Σημαντικό λάθος

2.2.3 Σημαντική παράλειψη

2.2.4 Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή

(υποκατηγορία που προστέθηκε από τον ερευνητή)

3. Έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη

4. Έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης

4.5 Περιγραφή Κατηγοριών

Στη συνέχεια ακολουθεί μια σύντομη επεξήγηση των παραπάνω κατηγοριών εκθέσεων ελέγχου.

1. Έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη

Η έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη (κατηγορία 1) αναφέρει ότι «οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας, τη χρηματοοικονομική της επίδοση και τις ταμειακές της ροές για τη χρήση που έληξε, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης».

2. Διαφοροποιημένη έκθεση ελέγχου

Η διαφοροποιημένη έκθεση ελέγχου χωρίζεται σε δύο μέρη:

➤ σε εκθέσεις με θέματα που δεν επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή – θέματα έμφασης (κατηγορία 2.1) και

➤ σε εκθέσεις με θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή – σύμφωνη γνώμη με εξαίρεση ή εξαιρέσεις (κατηγορία 2.2).

Και στα δύο είδη διαφοροποιημένης έκθεσης ο ελεγκτής δεν διατυπώνει κάποια επιφύλαξη, αλλά εφιστά την προσοχή σε ορισμένες σημειώσεις που αφορούν διάφορα θέματα που προέκυψαν κατά τον έλεγχο.

Η συνήθης μορφή της διαφοροποιημένης έκθεσης ελέγχου με θέματα έμφασης σύμφωνα με το Ε.Ε.Π.7700, είναι: «Χωρίς να διατυπώνουμε επιφύλαξη ως προς τα συμπεράσματα του ελέγχου, εφιστούμε την προσοχή σας στη Σημείωση X που

παρατίθεται στο προσάρτημα των οικονομικών καταστάσεων και αναφέρει ότι ...». Τα θέματα των εκθέσεων που δεν επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή, σύμφωνα με τα Ε.Ε.Π., μπορεί να αφορούν εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις της εταιρείας (κατηγορία 2.1.1), την αβέβαιη δυνατότητα της εταιρείας να συνεχίσει τη δραστηριότητά της (κατηγορία 2.1.2) ή την αβέβαιη έκβαση μελλοντικών φορολογικών ελέγχων (κατηγορία 2.1.3).

Αντίστοιχα, η έκθεση ελέγχου με εξαιρέσεις, σύμφωνα με το Ε.Ε.Π. 7700, διατυπώνεται ως εξής: «Με εξαίρεση τις επιπτώσεις του θέματος που μνημονεύεται στην παραπάνω παράγραφο, κατά τη γνώμη μας οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας...». Τα θέματα της παραπάνω κατηγορίας μπορεί να αφορούν τη μη προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων από την εταιρεία στον ελεγκτή για την επαλήθευση κάποιου ποσού (κατηγορία 2.2.1), τη μη διενέργεια προβλέψεων (κατηγορία 2.2.2) ή την παράλειψη κάποιου σημαντικού γεγονότος από τις οικονομικές καταστάσεις (κατηγορία 2.2.3.).

Η ανάλυση των εκθέσεων ελέγχου οδήγησε στη δημιουργία, από μέρους μας, δύο ακόμη υποκατηγοριών που εντάσσονται στην κατηγορία των διαφοροποιημένων εκθέσεων και διευκολύνουν την έρευνα και την ανάλυση των αποτελεσμάτων μας. Έτσι, δημιουργήσαμε δύο επιπλέον υποκατηγορίες, που αφορούν όλες εκείνες τις παρατηρήσεις που δεν μπορέσαμε να εντάξουμε σε κάποια από τις παραπάνω υποκατηγορίες των Ε.Ε.Π. (κατηγορίες 2.1.4 και 2.2.4).

3. Έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη

Στην έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη (κατηγορία 3), οι ελεγκτές αναφέρουν ότι «οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας, ούτε τη χρηματοοικονομική της επίδοση και τις ταμειακές της ροές για τη χρήση που έληξε, και σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης». Αιτιολογούν τη συγκεκριμένη γνώμη τους παρουσιάζοντας αναλυτικά όλες τις σημειώσεις που τους οδήγησαν στο παραπάνω συμπέρασμα.

4. Έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης

Τέλος η έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης (κατηγορία 4), συναντάται σε περιπτώσεις που η ελεγχόμενη εταιρεία θέτει σοβαρούς περιορισμούς στην άσκηση του ελεγκτικού έργου, όπως π.χ. στην περίπτωση που δεν επιτρέπει στους ελεγκτές να

εξετάσουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις θυγατρικών της εταιρειών, υποκαταστημάτων κ.τ.λ. Στις περιπτώσεις αυτές οι ελεγκτές σημειώνουν ότι αδυνατούν να εκφέρουν και δεν εκφέρουν γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων της συγκεκριμένης εταιρείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Εισαγωγή

Πριν προχωρήσουμε στα αποτελέσματα της έρευνάς μας, αξίζει να σημειωθεί η ιδιαιτερότητα που εμφανίζουν οι ελληνικές εκθέσεις ελέγχου σε σύγκριση με τις αντίστοιχες εκθέσεις ελέγχου άλλων χωρών, όπως οι Η.Π.Α. και η Μεγάλη Βρετανία. Όπως αναφέρει και ο Σπ. Μπαραλέξης (2004), οι εκθέσεις των ορκωτών στις Η.Π.Α. και στη Μεγάλη Βρετανία είναι είτε «καθαρές» (clean) είτε «με παρατηρήσεις» (qualified).

Στην Ελλάδα αντιθέτως, δεν υπάρχει τόσο ξεκάθαρος διαχωρισμός, αφού υπάρχουν οι διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, οι οποίες ναι μεν δεν εκφράζουν επιφύλαξη για κάποιο θέμα, αναφέρουν όμως στις σημειώσεις παρατηρήσεις που κάνουν οι ελεγκτές, έπειτα από τον εντοπισμό κάποιας «ασάφειας», οι οποίες αν ληφθούν υπόψη επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις οικονομικές καταστάσεις.

Οι συνήθεις διατυπώσεις έχουν ως εξής: «Χωρίς να διατυπώνουμε επιφύλαξη ως προς τα συμπεράσματα του ελέγχου μας, εφιστούμε την προσοχή σας στα παρακάτω θέματα:....» ή «Με εξαίρεση τις επιπτώσεις των θεμάτων που μνημονεύονται στην προηγούμενη παράγραφο, κατά τη γνώμη μας, οι συνημμένες εταιρικές και ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας και του ομίλου κατά την 31^η Δεκεμβρίου 200Χ, την χρηματοοικονομική τους επίδοση και τις ταμειακές τους ροές για τη χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης, όπως αυτά υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση».

Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο διατυπώνεται η γνώμη του Ελεγκτή με βάση τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα, δεν είναι πάντα ξεκάθαρος. Έτσι παρά τον μεγάλο αριθμό σημαντικών παρατηρήσεων (κατά κύριο λόγο στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων) σε ένα πιστοποιητικό ελέγχου, μπορεί τελικά η γνώμη του ελεγκτή να καταλήγει στη φράση: «οι οικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν

ακριβοδίκαια την οικονομική θέση της εταιρείας». Όπως είναι προφανές αυτό δημιουργεί στους «μη πεπαιδευμένους» αναγνώστες των οικονομικών εκθέσεων αντιφατικές τάσεις σχετικά με την απεικόνιση της πραγματικής εικόνας της εταιρείας, οι οποίες πιθανόν να οδηγήσουν αυτόν σε πλάνη και εν τέλει σε μη ορθή λήψη επενδυτικής απόφασης. Να σημειωθεί εδώ, πως μόνο στις περιπτώσεις εκθέσεων ελέγχου με αρνητική γνώμη, οι ελεγκτές καταλήγουν ευθέως στο συμπέρασμα ότι οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν εύλογα την οικονομική θέση της ελεγχόμενης εταιρείας.

5.2 Παρουσίαση και Ανάλυση Αποτελεσμάτων

Προχωρώντας στα αποτελέσματα, εξετάστηκαν συνολικά 129 εκθέσεις ελέγχου από 43 εταιρείες (43 εταιρείες επί 3 έτη εξέτασης). Από αυτές, οι 57 (ποσοστό 44,2 %) ήταν εκθέσεις με σύμφωνη γνώμη, οι 70 (ποσοστό 54,3 %) ήταν διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, δηλαδή εκθέσεις με παρατηρήσεις (είτε με θέματα έμφασης, είτε σύμφωνη γνώμη με εξαίρεση), ενώ σε μία έκθεση (ποσοστό 0,75 %) υπήρχε αρνητική γνώμη του ελεγκτή και σε άλλη μία έκθεση (ποσοστό 0,75 %) υπήρχε άρνηση έκφρασης γνώμης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Α/Α	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	57	44,2 %
2.	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ (ΕΚΘΕΣΗ ΜΕ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ)	70	54,3 %
3.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΓΝΩΜΗ	1	0,75 %
4.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΑΡΝΗΣΗ ΓΝΩΜΗΣ	1	0,75 %
	ΣΥΝΟΛΑ	129	100,00 %

Σημαντική διευκρίνιση

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε πως για τις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, οι οποίες χωρίζονται σε υποκατηγορίες, ενδέχεται να υπάρχουν σε μία

έκθεση ελέγχου, σημειώσεις που εντάσσονται σε διαφορετικές υποκατηγορίες. Έτσι για παράδειγμα, μία έκθεση με σημείωση που αναφέρει υπάρχουν δικαστικές αγωγές σε εξέλιξη, μπορεί επίσης να αναφέρει σε άλλη σημείωση πως υπάρχουν ανέλεγκτες φορολογικές χρήσεις. Με βάση την κατηγοριοποίηση που κάναμε, η συγκεκριμένη έκθεση θα ενταχθεί και στις δύο προαναφερόμενες υποκατηγορίες.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για κάθε κατηγορία εκθέσεων ελέγχου.

5.2.1 Έκθεση Ελέγχου με Σύμφωνη Γνώμη

Όπως είδαμε και παραπάνω, οι εκθέσεις ελέγχου με σύμφωνη γνώμη ήταν 57 σε σύνολο 129 εκθέσεων. Το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 44,2 %. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το δείγμα μας προέρχεται από τις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και «σε αναστολή» του Χ.Α.Α., αναμέναμε οι εκθέσεις ελέγχου με σύμφωνη γνώμη να είναι κατά πολύ λιγότερες, αφού στις δύο παραπάνω κατηγορίες διαπραγμάτευσης υποτίθεται ότι εντάσσονται κυρίως εταιρείες στις οποίες οι ελεγκτές έχουν εκφράσει γνώμη με επιφυλάξεις. Όμως το παραπάνω ποσοστό δείχνει ότι περίπου μία στις δύο εταιρείες των παραπάνω κατηγοριών έχουν «καθαρά» πιστοποιητικά.

Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι ακόμα κι αν μια εταιρεία έχει έκθεση ελέγχου χωρίς επιφύλαξη ή κάποιο θέμα έμφασης, είναι δυνατόν να ενταχθεί σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες διαπραγμάτευσης του Χ.Α.Α., λόγω άλλων παραγόντων. Αυτό, κατά τη γνώμη μας, δείχνει ότι η γνώμη που εκφράζει ο ελεγκτής δεν είναι από τους κύριους παράγοντες ένταξης μιας εταιρείας στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και «σε αναστολή» του Χ.Α.Α. Βέβαια θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το χρονικό σημείο ένταξης μιας εταιρείας σε μία εκ των ανωτέρω κατηγοριών διαπραγμάτευσης.

5.2.2 Διαφοροποιημένες Εκθέσεις Ελέγχου

Υπενθυμίζεται ότι στις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου μπορεί να υπάρχουν περισσότερες από μία σημειώσεις των ελεγκτών, που να ανήκουν σε διαφορετικές υποκατηγορίες. Έτσι, λοιπόν, η εισαγωγή μιας έκθεσης σε μια υποκατηγορία δε σημαίνει ότι η ίδια έκθεση δεν μπορεί να εισαχθεί και σε άλλη υποκατηγορία. Υπήρχαν ακόμη περιπτώσεις όπου η ίδια έκθεση ελέγχου περιελάμβανε συγχρόνως τόσο θέματα έμφασης, όσο και θέματα που επηρέαζαν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαιρέσεις). Στις περιπτώσεις αυτές, η κάθε σημείωση της

έκθεσης εντάσσονταν στην αντίστοιχη υποκατηγορία. Τέλος, υπενθυμίζεται ότι οι διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου χωρίζονται σε δύο κύριες κατηγορίες. Σε εκθέσεις με:

- Θέματα που δεν επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (θέματα έμφασης).
- Θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαίρεση ή εξαιρέσεις).

Παρακάτω ακολουθεί μια αναλυτική περιγραφή των αποτελεσμάτων για κάθε κατηγορία διαφοροποιημένης έκθεσης.

5.2.2.1 Διαφοροποιημένες Εκθέσεις Ελέγχου – Θέματα που Δεν Επηρεάζουν τη Γνώμη του Ελεγκτή (Θέματα Έμφασης)

2.1.1 Αβέβαιη έκβαση αγωγής σε εξέλιξη

Βρέθηκαν 12 εκθέσεις (17,1 % των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου), που αφορούσαν δικαστικές αγωγές σε εξέλιξη. Στις εκθέσεις αυτές οι δικαστικές διαφορές αφορούσαν κυρίως πρόσθετους φόρους και προσαυξήσεις καθώς και αγωγές ενάντια στις εταιρείες για διάφορους άλλους λόγους, για τις οποίες διαφορές δεν είχαν γίνει αντίστοιχες προβλέψεις σε περίπτωση καταδίκης της ελεγχόμενης εταιρείας.

2.1.2 Αβέβαιη δυνατότητα συνέχισης δραστηριότητας της εταιρείας

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται σημειώσεις των ελεγκτών, οι οποίες εγείρουν ερωτήματα ως προς το κατά πόσο η ελεγχόμενη εταιρεία είναι σε θέση να συνεχίσει απρόσκοπτα τη δραστηριότητά της. Από τις 70 διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου βρέθηκαν 43 εκθέσεις οι οποίες εξέφραζαν γνώμη για αβέβαιη δυνατότητα συνέχισης λειτουργίας της επιχείρησης. Το αντίστοιχο ποσοστό είναι 61,4 % (!) επί των διαφοροποιημένων εκθέσεων ή 33,3 % επί του συνόλου του δείγματος και θεωρείται ιδιαίτερα υψηλό. Παρόλα αυτά το παραπάνω ποσοστό δικαιολογείται αν λάβει κανείς υπόψη του, το γεγονός πως μία από τις προϋποθέσεις ένταξης μιας επιχείρησης στην κατηγορία «υπό επιτήρηση» του Χ.Α.Α. είναι η έγερση αμφιβολιών σχετικά με το αν ο εκδότης μπορεί να συνεχίσει την επιχειρηματική του δραστηριότητα.

Οι κυριότεροι λόγοι που φαίνεται να οδηγούν τους ελεγκτές στη διατύπωση της συγκεκριμένης γνώμης είναι η συνύπαρξη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων και προηγούμενων ζημιών χρήσεως, καθώς και ενδεχόμενοι κίνδυνοι ρευστότητας, σε συνδυασμό με το γεγονός πως σε πολλές περιπτώσεις τα ίδια κεφάλαια της

επιχείρησης είναι μικρότερα του μισού του μετοχικού της κεφαλαίου, άρα συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 47 και 48 του Κ.Ν. 2190/1920 (λύση και εκκαθάριση της εταιρείας). Επίσης η μη σημαντική εμπορική δραστηριότητα της ελεγχόμενης εταιρείας ή η αναστολή της παραγωγικής της διαδικασίας, αποτελούν αιτίες για τη διατύπωση της συγκεκριμένης γνώμης.

2.1.3 Αβέβαιη έκβαση μελλοντικών φορολογικών ελέγχων

Στην κατηγορία αυτή, οι παρατηρήσεις των ελεγκτών αναφέρουν ότι «οι φορολογικές δηλώσεις προηγούμενων χρήσεων των ελεγχόμενων εταιρειών δεν έχουν εξετασθεί από τις φορολογικές αρχές, με συνέπεια να υπάρχει το ενδεχόμενο επιβολής πρόσθετων φόρων και προσανξήσεων κατά τον χρόνο που θα εξετασθούν και θα οριστικοποιηθούν. Η έκβαση του φορολογικού ελέγχου δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί και ως εκ τούτου δεν έχει γίνει οποιαδήποτε πρόβλεψη στις οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών σε σχέση με το θέμα αυτό». Κατά την έρευνα μας εντοπίστηκαν 6 μόνο από τις 129 εκθέσεις ελέγχου που εξετάσαμε, στις οποίες γινόταν λόγος για εκκρεμείς φορολογικές χρήσεις, ποσοστό 4,6 % επί του συνόλου και 8,6 % επί των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου. Κατά τη γνώμη μας η συγκεκριμένη τακτική των εισηγμένων εταιρειών αυτών έχει ως σκοπό την «ωραιοποίηση» των οικονομικών καταστάσεων με την εμφάνιση υψηλότερων κερδών και αυξημένης καθαρής θέσης, εξαιτίας της μη διενέργειας των σχετικών προβλέψεων, πράγμα που όπως φαίνεται όμως δεν βρίσκει απήχηση στην πλειονότητα των εισηγμένων εταιρειών.

2.1.4 Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις ελέγχου με θέματα έμφασης

Στην υποκατηγορία αυτή, (που δεν υπάρχει στα Ε.Ε.Π., αλλά δημιουργήθηκε από εμάς), εντάχθηκαν οι παρατηρήσεις των ελεγκτών, που αφορούν μεν θέματα έμφασης, αλλά δεν μπορούσαν να ενταχθούν σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες.

2.1.5 Σχέση Μετοχικού Κεφαλαίου και Ιδίων Κεφαλαίων

Μία άλλη κατηγορία που δημιουργήσαμε περιλαμβάνει τις παρατηρήσεις που αφορούν τη σχέση των Ιδίων Κεφαλαίων και του Μετοχικού Κεφαλαίου της ελεγχόμενης εταιρείας. Σε περίπτωση ύπαρξης χαμηλών ιδίων κεφαλαίων συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 47 ή (και) 48 του Κ.Ν. 2190/1920 που αφορούν τη λύση και εκκαθάριση της εν λόγω εταιρείας.

Από τις 70 διαφοροποιημένες εκθέσεις που εξετάσαμε, βρήκαμε 22 εκθέσεις (ποσοστό σχεδόν 32 % επί των διαφοροποιημένων εκθέσεων) που αναφέρονται στη σχέση Ιδίων Κεφαλαίων και Μετοχικού Κεφαλαίου. Κοινό στοιχείο όλων των σχετικών παρατηρήσεων είναι ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων 47 και 48 του κ.ν. 2190/1920, περί λύσης και εκκαθάρισης της εταιρείας. Προκειμένου να μη συμβεί αυτό, θα πρέπει η επιχείρηση να διενεργήσει Αύξηση Μετοχικού Κεφαλαίου, έτσι ώστε να αυξήσει τα Ίδια Κεφάλαιά της.

6.2.2.2 Συνοπτική Παρουσίαση Αποτελεσμάτων για τις Διαφοροποιημένες Εκθέσεις Ελέγχου με Θέματα Έμφασης

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματά μας έχουμε τον παρακάτω πίνακα (πίνακας 3), όπου παρουσιάζεται ο αριθμός των παρατηρήσεων ανά έτος, για κάθε υποκατηγορία των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου με θέματα έμφασης όπως αναλύθηκαν παραπάνω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ

2.1	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ (ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ)					ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
	Υποκατηγορίες	2008	2009	2010	ΣΥΝΟΛΟ	
2.1.1	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ	4	5	3	12	17,1 %
2.1.2	ΑΒΕΒΑΙΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	13	13	17	43	61,4 %
2.1.3	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ (ανέλεγκτες φορολογικές χρήσεις)	3	2	1	6	8,6 %
2.1.4	ΑΛΛΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ	4	3	1	8	11,4 %

	ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ					
2.1.5	ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΟΧΙΚΟΥ & ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ – ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 47 & 48 ΤΟΥ Κ.Ν. 2190/1920	5	8	9	22	31,4 %

5.2.2.3 Διαφοροποιημένη Έκθεση Ελέγχου – Σύμφωνη Γνώμη με Εξαίρεση ή Εξαιρέσεις

2.2.1 Περιορισμός του εύρους του πεδίου ελέγχου

Η συγκεκριμένη κατηγορία έχει να κάνει με τη μη προσκόμιση των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων που ζητάει ο ελεγκτής, κατά τη διάρκεια του ελέγχου, με αποτέλεσμα τη μη επαλήθευση κάποιου ποσού.

Το δείγμα, μας δείχνει ότι 5 εκθέσεις (7,1 % των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου) περιέχουν τέτοιου είδους παρατήρηση. Η μη διάθεση των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων, οδηγεί τους ελεγκτές στη μη επιβεβαίωση μέρους των εσόδων, στη αδυναμία έκφρασης γνώμης για το εύλογο της αξίας μιας επένδυσης ή στη μη επαλήθευση της ποσότητας και αξίας κάποιων αποθεμάτων.

2.2.2 Σημαντικό λάθος

Η συγκεκριμένη κατηγορία περιέχει διάφορες παρατηρήσεις που επισημαίνουν οι ελεγκτές κατά τη διάρκεια του ελέγχου, οι οποίες αν ληφθούν υπόψη από τα ενδιαφερόμενα μέρη επηρεάζουν σημαντικά την εικόνα των οικονομικών καταστάσεων της εταιρείας.

Η πλειονότητα των παρατηρήσεων που εντάχθηκαν σε αυτήν την κατηγορία αφορούν την ύπαρξη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, το μη σχηματισμό προβλέψεων ή τη διενέργεια προβλέψεων που είναι σημαντικά μικρότερες από αυτές που θεωρούν οι ελεγκτές ότι θα έπρεπε να γίνουν.

Στο δείγμα που εξετάσαμε υπήρξαν 7 τέτοιες εκθέσεις ελέγχου, στις οποίες εμφανίζονται σημειώσεις τόσο για τη μη διενέργεια προβλέψεων ή το σχηματισμό προβλέψεων που είναι σημαντικά μικρότερες από αυτές που θα έπρεπε να είχαν σχηματιστεί, όσο και για την ύπαρξη ληξιπρόθεσμων οφειλών.

Η μη διενέργεια προβλέψεων έχει επιπτώσεις τόσο στα Αποτελέσματα Χρήσης όσο και στον Ισολογισμό των εν λόγω οικονομικών καταστάσεων. Πιο συγκεκριμένα οι εταιρείες που δεν σχηματίζουν προβλέψεις ή σχηματίζουν προβλέψεις σημαντικά μικρότερες από αυτές που κανονικά θα έπρεπε, εμφανίζουν στις οικονομικές τους καταστάσεις αυξημένα Καθαρά Κέρδη καθώς και αυξημένη Καθαρή Θέση. Αν οι εν λόγω εταιρείες διενεργούσαν τις προβλέψεις που έπρεπε, η καθαρή θέση τους και τα κέρδη που θα εμφάνιζαν θα ήταν μειωμένα με ποσό ίσο με την αξία των προβλέψεων. Αυτό κατά τη γνώμη μας δείχνει την προσπάθεια των εν λόγω επιχειρήσεων για «χειραγώγηση» των οικονομικών τους καταστάσεων, προκειμένου να εμφανίσουν καλύτερη εικόνα από την πραγματική.

Η ύπαρξη τώρα ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων στις οικονομικές καταστάσεις μιας εταιρείας επισημαίνει τον πιθανό κίνδυνο ρευστότητας της εταιρείας, αφού η εταιρεία δεν μπορεί να καλύψει τις υποχρεώσεις της και ίσως αναγκαστεί να προχωρήσει σε δανεισμό κεφαλαίου κίνησης με ιδιαίτερα αυξημένο επιτόκιο, ή ακόμη χειρότερα να οδηγηθεί σε παύση της δραστηριότητάς της. Άλλωστε, η ύπαρξη μεγάλων ποσών ληξιπρόθεσμων οφειλών είναι μία από τις αιτίες για τις οποίες οι ελεγκτές εκφράζουν γνώμη για αβέβαιη συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης.

Αξίζει να σημειωθεί τέλος, ότι παρά τη σημαντικότητα των παραπάνω παρατηρήσεων οι οποίες έχουν άμεσο αντίκτυπο στα αποτελέσματα των εταιρειών και οδηγούν σε εμφανή παραποίηση των οικονομικών τους καταστάσεων, οι ελεγκτές επιστούν απλά την προσοχή και κλείνουν την έκθεση ελέγχου τους με την ακόλουθη φράση: «Οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας, τη χρηματοοικονομική της επίδοση και τις ταμειακές της ροές για τη χρήση που έληξε, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης».

2.2.3 Σημαντική παράλειψη

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται παρατηρήσεις που αναφέρονται στην παράλειψη κάποιας πληροφορίας ή γεγονότος από τις οικονομικές καταστάσεις, που κανονικά θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνεται. Από την εξέταση του δείγματός μας δεν βρέθηκε κάποια τέτοια παρατήρηση στις εκθέσεις ελέγχου που εξετάστηκαν.

2.2.4 Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις ελέγχου, που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή

Στην κατηγορία αυτή παρουσιάζονται όλες εκείνες οι παρατηρήσεις που δε στάθηκε δυνατό να κατηγοριοποιηθούν σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες των

εκθέσεων ελέγχου που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή. Από την έρευνά μας προέκυψαν 6 τέτοιες εκθέσεις . Έχουμε για παράδειγμα σε μία εξ αυτών «...τη μη έγγραφη ανοχή της απαιτούμενης πλειοψηφίας των Ομολογιούχων για την μη επίτευξη κατά την 31.12.2009 των οικονομικών δεσμεύσεων ως προβλέπονται από τις σχετικές συμβάσεις και έχουν τη δυνατότητα να τις καταγγείλουν.»

5.2.2.4 Συνοπτική Παρουσίαση Αποτελεσμάτων για τις Διαφοροποιημένες Εκθέσεις Ελέγχου με Θέματα που Επηρεάζουν τη Γνώμη του Ελεγκτή (Σύμφωνη Γνώμη με Εξαιρέσεις)

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματά μας έχουμε τον παρακάτω πίνακα (πίνακας 4), όπου παρουσιάζεται ο αριθμός των παρατηρήσεων ανά έτος, για κάθε υποκατηγορία των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου με θέματα που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή (σύμφωνη γνώμη με εξαιρέσεις).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ (ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ)

2.2	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ (ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ)					
	Υποκατηγορίες	2008	2009	2010	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
2.2.1	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	2	2	1	5	7,1 %
2.2.2	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΛΑΘΟΣ	3	2	2	7	10 %
2.2.3	ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ	0	0	0	0	0 %
2.2.4	Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή	2	3	1	6	8,6 %

5.2.3 Έκθεση Ελέγχου με Αρνητική Γνώμη

Στην έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη οι ελεγκτές αναφέρουν ότι «οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας, ούτε τη χρηματοοικονομική της επίδοση και τις ταμειακές της ροές για τη χρήση που έληξε, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης».

Από το δείγμα που εξετάσαμε προέκυψε μία έκθεση ελέγχου με αρνητική γνώμη στην οποία χαρακτηριστικά αναφέρεται: « 1.Δεν κατέστη δυνατή η επιβεβαίωση της διενέργειας του προβλεπόμενου από τις διατάξεις του Δ.Λ.Π.36 ελέγχου απομείωσης της αξίας των επενδύσεων της Εταιρείας συνολικού ποσού € 1353 χιλ. στις θυγατρικές εταιρείες «Χ» και «Ψ» οι οποίες δεν εμφανίζουν δραστηριότητα και τα ίδια κεφάλαιά τους κατά τη λήξη της κλειόμενης χρήσεως έχουν καταστεί αρνητικά. 2.....περιλαμβάνονται υπόλοιπα σε καθυστέρηση εισπράξεως ποσού € 3.300χιλ. και € 3.618 χιλ. αντίστοιχα για τα οποία δεν έχει σχηματισθεί σχετική πρόβλεψη απομείωσης της αξίας τους..... 3. Δεν κατέστη δυνατή η επιβεβαίωση του υπολοίπου του λογαριασμού του Ενεργητικού «Δεσμευμένοι λογαριασμοί καταθέσεων» ποσού € 2.182χιλ. 4. Κατά τη λήξη της κλειόμενης χρήσεως α) οι ληξιπρόθεσμες και σε καθυστέρηση πληρωμής οφειλές της Εταιρείας και του Ομίλου ανέρχονται στο ποσό των € 21.694 χιλ. και € 29.399 χιλ. αντίστοιχα.....β)τα Ίδια Κεφάλαια της Εταιρείας και του Ομίλου έχουν καταστεί αρνητικά.....»

5.2.4 Έκθεση Ελέγχου με Άρνηση Γνώμης

Στην έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης οι ελεγκτές αναφέρουν ότι «εξαιτίας της σημαντικότητας των θεμάτων που μνημονεύονται, δεν έχει καταστεί εφικτό να αποκτήσουμε επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για τη θεμελίωση ελεγκτικής γνώμης. Ως εκ τούτου δεν εκφέρουμε γνώμη επί των συνημένων εταιρικών και ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων».

Από την έρευνά μας προέκυψε μία έκθεση ελέγχου στην οποία εκφράζεται αδυναμία έκφρασης γνώμης από τους ελεγκτές διότι: «1.Δεν παραλάβαμε την τεκμηρίωση του ελέγχου από τον ελεγκτή της θυγατρικής εταιρείας του εξωτερικού «Ω», καθώς και τις αντίστοιχες ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις οι οποίες συμπεριλήφθηκαν στην ενοποίηση των θυγατρικών του εξωτερικού....2. Η Εταιρεία

και ο Όμιλος για τη χρήση λήξης 31 Δεκεμβρίου 2010 παρουσιάζουν καθαρό αποτέλεσμα ζημίες ύψους € 42.384 χιλ. και € 40.666 χιλ. αντίστοιχα, αρνητική καθαρή θέση € 27.718 χιλ. και € 40.749 χιλ. αντίστοιχα, βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις μεγαλύτερες από το κυκλοφορούν ενεργητικό κατά το ποσό των € 79.365 χιλ. και € 77.230 χιλ. αντίστοιχα καθώς επίσης και αρνητικές λειτουργικές ταμειακές ροές, γεγονότα που υποδηλώνουν την ύπαρξη αβεβαιότητας για τη δυνατότητα συνέχισης της δραστηριότητας της Εταιρείας και του Ομίλου. Η διοίκηση έχει καταρτίσει τις οικονομικές καταστάσεις στη βάση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας».

5.3 Συνοπτικά Αποτελέσματα της Έρευνάς μας και Σύγκριση των Αποτελεσμάτων μας με Άλλες Έρευνες

5.3.1 Συνοπτικά Αποτελέσματα Έρευνας

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας, για τις εκθέσεις ελέγχου των εισηγμένων εταιρειών που βρίσκονται στην κατηγορία «υπό επιτήρηση» και «σε αναστολή» του Χ.Α.Α. για την τριετία 2008-2010, όπως αναλύθηκαν και παρουσιάστηκαν παραπάνω.

Πίνακας 5: Συνοπτικός πίνακας με τα τελικά αποτελέσματα της ανάλυσης και τα ποσοστά (%) εμφάνισης των διαφόρων τύπων εκθέσεων

Α/Α	ΤΥΠΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
1.	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ	–	57	44,2 %	–
2.1.1	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ	12	9,3 %	17,1 %
2.1.2	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	43	33,3 %	61,4 %

2.1.3	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	ΑΒΕΒΑΙΗ ΕΚΒΑΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ (ανέλεγκτες φορολογικές χρήσεις)	6	4,6 %	8,6 %
2.1.4	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Άλλες παρατηρήσεις στις εκθέσεις ελέγχου με θέματα έμφασης	8	6,2 %	11,4 %
2.1.5	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΘΕΜΑΤΑ ΕΜΦΑΣΗΣ	Σχέση μετοχικού & ιδίων κεφαλαίων – προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων 47 & 48 του Κ.Ν. 2190/1920	22	17 %	31,4 %
2.2.1	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	5	3,9 %	7,1 %
2.2.2	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΛΑΘΟΣ	7	5,4 %	10 %
2.2.3	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ	0	0 %	0 %
2.2.4	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΧΟΥ – ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	Άλλες παρατηρήσεις που επηρεάζουν τη γνώμη του ελεγκτή	6	4,6 %	8,6 %
3.	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΓΝΩΜΗ		1	0,75 %	–
4.	ΑΡΝΗΣΗ ΓΝΩΜΗΣ		1	0,75 %	–

5.3.2. Σύγκριση των Αποτελεσμάτων μας με Άλλες Έρευνες

Από την παραπάνω ανάλυση παρατηρούμε αρχικά πως περίπου μία στις δύο εκθέσεις ελέγχου του δείγματός μας είναι διαφοροποιημένες εκθέσεις. Βλέπουμε ακόμη, ότι η πιο συχνά εμφανιζόμενη παρατήρηση είναι η αβεβαιότητα που εκφράζουν οι ελεγκτές σχετικά με τη δυνατότητα της εταιρείας να συνεχίσει τη δραστηριότητά της, λόγω ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων και προηγούμενων ζημιών χρήσεων γεγονός τα οποία θα οδηγήσουν αργότερα σε σοβαρό κίνδυνο ρευστότητας. 43 εκθέσεις ελέγχου, που αντιστοιχούν στο 33,3 % των συνολικών ή στο 61,4 % των διαφοροποιημένων εκθέσεων ελέγχου εμφανίζουν την πιο πάνω σημείωση.

Το ελληνικό παράρτημα της πολυεθνικής ελεγκτικής εταιρείας Grant Thornton, δημοσίευσε το 2008 μία έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (Δ.Π.Χ.Π.) στις εισηγμένες εταιρείες στο Χ.Α.Α. για τη χρήση 2007.

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω έρευνα είναι ότι οι ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις στην πλειονότητά τους εφαρμόζουν ορθά τα Δ.Π.Χ.Π και προσαρμόζονται επιτυχώς στις αυξημένες ανάγκες πληροφόρησης. Παράλληλα, όμως, οι συγγραφείς επισημαίνουν τα προβλήματα που υπάρχουν και σχετίζονται με «τη γνωστοποίηση πληροφοριών σχετικά με την υπεραξία από την ενοποίηση επιχειρήσεων» (Grant Thornton, 2008). Επίσης, αναφέρουν την ανεπάρκεια γνωστοποιήσεων για συγκεκριμένα Πρότυπα και κυρίως για νέα Πρότυπα (π.χ. Δ.Π.Χ.Π. 7) καθώς και την υποβάθμιση ή μη παράθεση σημαντικών πληροφοριών.

Αναφερόμενοι στα συμπεράσματα που αφορούν στις εκθέσεις ελέγχου των ορκωτών ελεγκτών λογιστών, η έρευνα της Grant Thornton (2008) επισημαίνει τα εξής: «Προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός ότι σε περίπου μία στις δύο εταιρείες, οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές χορηγούν διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, με την πλειονότητά τους να αφορούν στη μη διενέργεια προβλέψεων για ενδεχόμενους φόρους».

Αναλυτικότερα τα αποτελέσματα της έρευνας της Grant Thornton (2008), για τις παρατηρήσεις των πιστοποιητικών ελέγχου των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών στο σύνολο των εισηγμένων στο Χ.Α.Α. για το 2007 έχουν ως εξής:

« Στο 56 % των εταιρειών χορηγήθηκε πιστοποιητικό με σύμφωνη γνώμη, έναντι 50,5 στη χρήση 2006.

Στο 41 % χορηγήθηκε έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη και με θέματα έμφασης έναντι 43,5 % στη χρήση 2006.

Στο 2 % των εταιρειών χορηγήθηκαν εκθέσεις ελέγχου με εξαιρέσεις ή με αρνητική γνώμη, έναντι 6 % στη χρήση 2006.

Το 75 % (109 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν σε αβέβαιη έκβαση μελλοντικών φορολογικών ελέγχων για προηγούμενες χρήσεις οι οποίες είναι ανέλεγκτες από τις φορολογικές αρχές. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 86% (134 εταιρείες).

Το 7,5 % (11 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν σε θέματα αβεβαιότητας συνέχισης της δραστηριότητας λόγω χαμηλών ιδίων κεφαλαίων. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 13 % (20 εταιρείες).

Το 8 % (12 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν στην έκβαση τυχόν εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 10 % (15 εταιρείες).

Αν και συναντούμε όλους τους τύπους εκθέσεων ελέγχου, βασική διαπίστωση είναι η προσαρμογή των Οικονομικών Καταστάσεων των εισηγμένων εταιρειών στις αρχές των Δ.Π.Χ.Π. και ο σχετικά ομοιόμορφος τρόπος αντιμετώπισης από τους ελεγκτές στα βασικά θέματα και συμπεράσματα του ελέγχου τους» (Grant Thornton, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

6.1 Επίλογος

Σκοπός της έρευνάς μας ήταν η ανάλυση των εκθέσεων ελέγχου για την τριετία 2008 – 2010, των εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.), οι οποίες βρίσκονται στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση» και «σε αναστολή». Απώτερος στόχος ήταν να κατηγοριοποιηθούν και να αναλυθούν οι εκθέσεις ελέγχου για τις παραπάνω εταιρείες, ώστε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τις σημειώσεις που εμφανίζονται στα πιστοποιητικά ελέγχου των παραπάνω εταιρειών.

Το δείγμα μας αποτελούνταν από 43 εταιρείες, εκ των οποίων οι 34 ανήκουν στην κατηγορία «υπό επιτήρηση» και οι υπόλοιπες 9 στην κατηγορία «σε αναστολή». Για τις συγκεκριμένες εταιρείες ελέγξαμε τις εκθέσεις ελέγχου των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών για την τριετία 2008 – 2010 και τις κατηγοριοποιήσαμε, χρησιμοποιώντας μεθοδολογία ανάλυσης περιεχομένου (content analysis). Το συνολικό δείγμα αποτελείτο από 129 εκθέσεις (43 εταιρείες επί 3 έτη ανάλυσης).

Η κατηγοριοποίηση έγινε με βάση τις κατηγορίες εκθέσεων ελέγχου, οι οποίες αναφέρονται στα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (Ε.Ε.Π. 7700). Επίσης για την καλύτερη ανάλυση των δεδομένων, δημιουργήσαμε πρόσθετες κατηγορίες, για διάφορες σημειώσεις των ελεγκτών που δε στάθηκε δυνατόν να ενταχθούν σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες των Ε.Ε.Π.

Προχωρώντας στην ανάλυση των δεδομένων, βρήκαμε ότι 57 εταιρείες (44,2 %) του δείγματος εμφανίζουν εκθέσεις ελέγχου με σύμφωνη γνώμη, 70 εταιρείες (54,3 %) του δείγματος εμφανίζουν διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, ενώ εντοπίσαμε μία εταιρεία (0,75 %) με έκθεση ελέγχου με άρνηση γνώμης καθώς και μία εταιρεία (0,75 %) με έκθεση ελέγχου αρνητικής γνώμης. Παρατηρούμε συνεπώς ότι περίπου στις μισές εταιρείες, οι εκθέσεις των ελεγκτών περιέχουν σημειώσεις επί των οικονομικών καταστάσεων.

Το ερευνητικό έργο που αφορά τον εξωτερικό έλεγχο και ειδικότερα την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων στις ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις είναι αρκετά σημαντικό. Ο Σπάθης σε μια σειρά ερευνών και σε συνεργασία και με

άλλους ερευνητές προχωρά στη δημιουργία μοντέλων εντοπισμού εταιρειών με παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις, μέσα από την ανάλυση κάποιων χρηματοοικονομικών δεικτών (red flags), αλλά και άλλων μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, όπως οι δικαστικές υποθέσεις εταιρειών (firm litigation), τα έξοδα ελέγχου (audit fees), και το είδος της ελεγκτικής εταιρείας (Big Five vs non-Big Five Audit Firms).

Οι Dimitropoulos και Asteriou (2009) εξετάζουν τη «σχετικότητα αξίας» (value relevance) των οικονομικών καταστάσεων και το πώς αυτές επηρεάζουν τις τιμές των μετοχών στο ελληνικό χρηματιστήριο. Σύμφωνα με τους συγγραφείς οι επιχειρηματικές συνθήκες και οι διευθυντικές παρεμβάσεις οδηγούν σε μεταβλητότητα των κερδών, κάνοντας το θέμα της ποιότητας των κερδών ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τη σχέση απόδοσης μετοχής και κέρδους. Επίσης, επεκτείνοντας την έρευνα του Σπάθη, εξετάζουν τη σχέση κάποιων χρηματοοικονομικών δεικτών με την απόδοση των μετοχών και καταλήγουν σε ορισμένα συμπεράσματα.

Ένα άλλο θέμα που απασχολεί τους Έλληνες ερευνητές είναι η διαχείριση των κερδών (earnings management) από τις ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τον Μπαράλεξη (2004), οι ελληνικές εισηγμένες «εφαρμόζουν» earnings management, κυρίως για να αντλήσουν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, για να αποφύγουν τη δημοσιοποίηση ζημιών ή τη μείωση κερδών και για να μειώσουν τους φόρους εισοδήματος. Επιπρόσθετοι λόγοι θεωρούνται η αδύναμη εταιρική διακυβέρνηση και οι ευκαιρίες για earnings management που παρέχονται από την ελληνική νομοθεσία.

Τέλος, άλλες έρευνες (Grant Thornton, 2008) δείχνουν ότι οι ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις έχουν γενικά προσαρμοστεί με την εφαρμογή των Δ.Π.Χ.Π., παρότι υπάρχουν ακόμη προβλήματα σχετικά με τη δημοσιοποίηση ελλειπών γνωστοποιήσεων και πληροφοριών.

Η πιο συχνά εμφανιζόμενη παρατήρηση στις εκθέσεις ελέγχου που εξετάσαμε, αφορά στην αβεβαιότητα που εκφράζουν οι ελεγκτές όσον αφορά το κατά πόσο μπορεί η ελεγχόμενη εταιρεία να συνεχίσει τη δραστηριότητά της. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματά μας με τις αντίστοιχες έρευνες των προηγούμενων ετών, παρατηρούμε μια μεταστροφή των ελεγκτών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη ευαισθησία τα στοιχεία που έχουν να κάνουν με ληξιπρόθεσμες οφειλές, δανειακές επιβαρύνσεις και γενικότερα δεδομένα των επιχειρήσεων τα οποία θέτουν σε κίνδυνο την άμεση

ρευστότητα (κεφάλαιο κίνησης) και κατ' επέκταση τη λειτουργία της επιχείρησης. Στην έρευνα της Grant Thornton (2008) που παρουσιάστηκε παραπάνω οι ελεγκτές επικέντρωναν την προσοχή τους σε θέματα αβέβαιης έκβασης μελλοντικών φορολογικών ελέγχων για τους οποίους δεν είχαν γίνει αντίστοιχες προβλέψεις. Αυτό είναι ένα γεγονός το οποίο δυνητικά θα μπορούσε, σε μέλλοντα χρόνο, να θέσει σε κίνδυνο τα αποτελέσματα που εμφάνιζαν οι επιχειρήσεις στις οικονομικές τους καταστάσεις, και σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις θα έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων. Από τα δύο ανωτέρω γεγονότα συμπεραίνουμε πως το επίμαχο θέμα στη σημερινή οικονομική πραγματικότητα είναι ο κίνδυνος της άμεσης επιβίωσης των επιχειρήσεων.

Το πρόβλημα που ανακύπτει από το ανωτέρω συμπέρασμα, είναι το κατά πόσο οι ελεγκτές θα σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και θα προειδοποιήσουν έγκαιρα το επενδυτικό κοινό για περιπτώσεις εταιρειών οι οποίες βρίσκονται ένα βήμα προ της κατάρρευσης, έτσι ώστε να αποφύγουμε ανάλογα σκάνδαλα με αυτά που παρουσιάστηκαν στο πρόσφατο παρελθόν και αναλύθηκαν στο 3^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Ας μην ξεχνάμε πως τα αναφερόμενα σκάνδαλα πυροδότησαν ουσιαστικά την παρούσα οικονομική κρίση, στερώντας από το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τους επενδυτές εκατοντάδες δισεκατομμύρια. Σε ανακοίνωση πάντως της ΕΛΤΕ στις 14/4/2011 κρούεται ο κώδωνας του κινδύνου για την ποιότητα των ελέγχων που διενεργούνται. Στα συμπεράσματα – διαπιστώσεις της ανακοίνωσης χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (ΕΛΤΕ), στην ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στις 14 Απριλίου 2010, είχε έγκαιρα ενημερώσει τα ελεγκτικά γραφεία και τους νόμιμους ελεγκτές για τις ιδιαιτερότητες και τους κινδύνους που θα δημιουργήσει η τρέχουσα οικονομική κρίση στις ελεγκτικές τους εργασίες.

Από την έως σήμερα επισκόπηση ορισμένων εκθέσεων ελέγχου εισηγμένων εταιρειών για τη χρήση που έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2010, προκύπτουν σαφείς αμφιβολίες για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων του ελεγκτικού έργου.

Οι περιπτώσεις των εκθέσεων ελέγχου για τις οποίες υπάρχουν ενδείξεις για πλημμελή εφαρμογή των ως άνω, θα παραπεμφθούν στο Συμβούλιο Ποιοτικού Ελέγχου (ΣΠΕ) της ΕΛΤΕ για να διενεργηθεί ποιοτικός έλεγχος επί του συνόλου των εργασιών των νόμιμων ελεγκτών στις συγκεκριμένες οντότητες».

Ένα άλλο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε από την ανάλυση των δεδομένων μας, αφορά στον τρόπο έκφρασης της γνώμης των ελεγκτών. Σε όλες τις

διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, οι ελεγκτές, αφού παραθέσουν τις όποιες σημειώσεις – παρατηρήσεις εντόπισαν, κλείνουν την έκθεσή τους με την εξής φράση: « Οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της εταιρείας, τη χρηματοοικονομική της επίδοση και τις ταμειακές της ροές για τη χρήση που έληξε, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης». Σε πολλές όμως περιπτώσεις αν οι εν λόγω σημειώσεις ληφθούν υπόψη, αλλάζουν άρδην την εικόνα των οικονομικών καταστάσεων. Προκύπτει έτσι ένα θέμα ως προς τον τρόπο έκφρασης της γνώμης των ελεγκτών. Κατά τη γνώμη μας, ίσως θα πρέπει να γίνει κάποια αναθεώρηση στα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα, που αφορούν τις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, ώστε αυτές να είναι πιο ξεκάθαρες, για να περιοριστεί έτσι η υποκειμενικότητα και να μη δημιουργούνται αντιφάσεις στους αναγνώστες και στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων. Υπενθυμίζουμε στο σημείο αυτό, ότι σε χώρες όπως οι Η.Π.Α. και η Μεγάλη Βρετανία, οι εκθέσεις ελέγχου είναι πολύ πιο ξεκάθαρες αφού χωρίζονται σε «καθαρές» (clean/non-qualified audit opinions) και σε εκθέσεις ελέγχου με σημειώσεις (qualified audit opinions).

Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, για την επεξεργασία των στοιχείων του δείγματος, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου (content analysis). Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια τεχνική για την ποσοτικοποίηση ποιοτικών χαρακτηριστικών. Στην περίπτωσή μας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αναφέρονται στις εκθέσεις ελέγχου και στις παρατηρήσεις που αυτές περιέχουν. Έγινε προσπάθεια για μετατροπή των παραπάνω χαρακτηριστικών σε ποσοτικοποιημένα στοιχεία, μέσα από την κωδικοποίηση και την ένταξή τους σε διάφορες κατηγορίες. Έτσι ορισμένες προτάσεις για επέκταση της παρούσας έρευνας, θα ήταν η χρησιμοποίηση περισσότερων παραμέτρων για τη δημιουργία πιο εξειδικευμένων κατηγοριών. Επίσης, θα μπορούσε να γίνει μια ανάλυση που να αφορά τη σχέση μεταξύ του τύπου των πιστοποιητικών ελέγχου και του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η κάθε εταιρεία του δείγματος. Θα μπορούσε, ακόμη, να γίνει μια πιο λεπτομερής ανάλυση για τις διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου και πιο συγκεκριμένα, για τις επιπτώσεις που έχουν οι σημειώσεις των ορκωτών ελεγκτών, αν αυτές ληφθούν υπόψη στα οικονομικά αποτελέσματα των εταιρειών.